

“På elva”

*En områdestudie av nedre Akerselva som sted for marginalitet
og gatekultur*

Vegard Krohn Neverlien

Masteroppgave i sosiologi

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Det samfunnsvitenskaplige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Høsten 2007

Sammendrag

Denne studien retter oppmerksomhet mot hvordan de nedre delene av Akerselva over lang tid har vært et *sted* for marginale kulturer. Dette området i Oslo indre øst har de senere årene av offentlige og private aktører blitt siktet inn som et problemområde i byen. Bakgrunnen for dette har vært at området har vært åsted for en opphopning av kriminalitet, dopsalg og marginale gatekulturer. Dette er ikke noe nytt. Nedre Akerselva er en del av Oslo hvor marginale kulturer og sosial elendighet har dype røtter. En kontinuitet av kulturer på siden av storsamfunnet kan spores i disse omgivelsene tilbake til tiden da industrien festet seg langs elva på midten av 1800-tallet.

I oppgaven settes det spørsmål ved hvorfor nettopp denne delen av byen har virket samlende for marginale gatekulturer. Hvorfor etablerte dette området seg som et sted for marginale eksistenser? Og hvordan har området blitt opprettholdt som et marginalt sted? For besvare disse spørsmålene blir det rettet et analytisk blikk mot historiske og samtidige prosesser i Akerselvaområdet.

Analysen presenteres i tre deler. I første del settes det fokus på den historiske utviklingen av marginale uttrykk ved Akerselva. Etableringen av marginalitet settes i sammenheng med segregering og fordeling av ulikhet i byen. Fremvekst av industri, arbeidsinnvandring, og byens politiske struktur får fokus som sentrale momenter. I tillegg legges det vekt på at en tidlig etablering av tiltak med velferds- og kontrollsiktemål hadde en rolle når marginaliteten festet seg ved elva. Avindustrialisering og betydelige områdemessige endringsprosesser i etterkrigstiden forstås som faktorer ved videreføringen av marginale kulturer.

I andre del rettes det fokus mot hvordan en noen faktorer i den senere tid kan forstås å ha opprettholdt rom for gatemiljøer ved Akerselva. I det offentlige ordskiftet har spesielt Oslopolitiet lagt vekt på at en del fysiske kvaliteter ved området åpner for marginale miljøer. Det blir rettet blikk mot dette samtidig som sosiale og kulturelle aspekter trekkes med.

Siste del vektlegges et gatenært perspektiv på gatemiljøers bruk av Akerselva. Det pekes på hvordan gatemiljøer benytter bylandskapet med bakgrunn i bestemte strategier og formål. Fokus rettes mot det som kan forstås som et brudd i gatemiljøenes bruk av Akerselva. Mens

miljøene tidligere syntes å benytte området for å skjerme seg fra storsamfunnet, så har det de siste årene vært en dreining mot mer entreprenørorienterte gatepraksiser. Et slikt skifte settes i sammenheng med at området har vært åsted for større endringsprosesser med preg av gentrifisering og revitalisering.

Forord

Jeg ønsker å takke hovedveileder Willy Pedersen, og biveileder Sveinung Sandberg for god hjelp og veiledning gjennom hele oppgaveprosessen. Takk også til alle jeg har intervjuet og snakket med i arbeidet med oppgaven. Samtalene med dere har vært både hyggelige og nyttige.

Takk for fine innspill til oppgaven fra deltakerne på ”gateseminarene” våren og høsten 2006, Maria Engvik, Ann Kristin Gresaker og Christine Viland. Spesiell takk til Mette Løvgren for mange lange lunchpauser.

I tillegg vil jeg takke mamma, pappa og Amalie for støtte og positive tilbakemeldinger underveis. Mest av alle vil jeg takke Desirée for uvurderlig hjelp, og tålmodighet i perioder med mye oppgaveskriving.

Vegard Krohn Neverlien

Blindern 12. november 2007

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1: Innledning.....	1
1.1 <i>Tematikk og bakgrunn for studien.....</i>	1
1.2 <i>Problemstilling.....</i>	2
1.3 <i>Avgrensning.....</i>	2
1.4 <i>Tidligere forskning.....</i>	3
1.5 <i>Inndeling av oppgaven.....</i>	4
Kapittel 2: Teori og metode.....	7
2.1 <i>Teori.....</i>	7
2.1.1 <i>Byteori.....</i>	7
2.1.2 <i>Marginale uttrykk i det urbane.....</i>	10
2.1.3 <i>Tilnærming i studien.....</i>	14
2.2 <i>Metode og data.....</i>	17
2.2.1 <i>Et kvalitativt og konsterende studieopplegg.....</i>	17
2.2.2 <i>Datakilder.....</i>	18
2.2.3 <i>Tekster.....</i>	19
2.2.4 <i>Intervjuer.....</i>	21
2.2.5 <i>Observasjon.....</i>	23
2.2.3 <i>Forholdet mellom teori og empiri.....</i>	24
2.2.4 <i>Etikk.....</i>	25
Kapittel 3: Historisk blikk på de nedre delene av Akerselva – fremveksten av en marginal bykultur.....	27
3.1. <i>Industriensentrum langs Akerselva.....</i>	27
3.2 <i>"Ny York".....</i>	28
3.3 <i>Vaterland.....</i>	30
3.4 <i>Fattigdom, slum og fyll.....</i>	31
3.5 <i>Etableringen av Akerselva som sted for marginale kulturer.....</i>	34
3.5.1 <i>Soner og segregering i byen.....</i>	34
3.5.2 <i>Institusjonene legges til Oslo indre øst.....</i>	38
3.6 <i>Filleproletariat og herberger.....</i>	40
3.7 <i>Sanering og fornying.....</i>	43
3.8 <i>Rus- og gatemiljøene: Fra Eikagjengen til minoritetsguttene.....</i>	47
3.8.1 <i>Eikagjengen.....</i>	47
3.8.2 <i>"Minoritetsguttene".....</i>	50
3.9 <i>Oppsummering.....</i>	52
Kapittel 4: Opprettholdelsen av Akerselva som sted for en marginale kulturer.....	55
4.1 <i>Fysiske aspekter.....</i>	55
4.1.1 <i>Fysisk utforming og gatemiljøene.....</i>	56
4.1.2 <i>Trygge rom gjennom fysisk planlegging.....</i>	60
4.1.3 <i>Nedre Akerselva som fysisk utsatt.....</i>	62
4.1.4 <i>Problematikk med en fysisk tilnærming.....</i>	66
4.2 <i>Sosiale aspekter.....</i>	68
4.2.1 <i>Sosial samhörighet og marginale kulturer.....</i>	68
4.2.2 <i>Sosial polarisering og svakt naboskap.....</i>	69
4.2.3 <i>Transittbeboere.....</i>	71
4.2.4 <i>Fortsatt sentralisert hjelpeapparat.....</i>	75
4.3 <i>Oppsummering.....</i>	77
Kapittel 5: Et gatenært perspektiv på den marginale opphopningen.....	81

5.1	<i>Byområders status og strategier på gata</i>	82
5.1.1	James S. Duncan og områders moralske orden.....	82
5.1.2	Akerselvas status og gatemiljøene	84
5.1.3	Fra industrielt vakuum til pakket landskap	88
5.1.4	Byens indre soner løses opp	91
5.2	<i>Nye strategier i gatemiljøene: "Gateentreprenørene"</i>	92
5.2.1	John E. Eck og illegale stoffmarkeder gjennom nettverk og rutiner.....	93
5.2.2	Akerselva som rutinebasert stoffarena	95
5.2.3	Oslos fremste salgsarena for hasj – egenskaper ved salgsscenen	99
5.2.4	Ressurser på gata.....	103
5.2.5	Brudd og kontinuitet.....	104
5.3	<i>Oppsummering</i>	106
Kapittel 6: Avslutning		109
6.1	<i>Sammenfatning av hovedpunkter</i>	109
6.2	<i>Oppgavens flersidige perspektiv, og det sosiokulturelle som utfyllende og utfordrende</i> 112	
Referanseliste:		115

Kapittel 1: Innledning

1.1 *Tematikk og bakgrunn for studien*

”To sikre vårtegn: Dopmiljøet ved Eika skremmer Oslo-folk og politiet vil jage selgere og brukere. Det er lite nytt fra narkofronten” skriver Aftenposten våren 2003.¹ I løpet av 2002 og 2003 aksjonerer Oslopolitiet ekstensivt mot gatemiljøer som oppholder seg ved de nedre delene av Akerselva i Oslo indre øst. Situasjonen har ifølge politiet og media kommet ut av kontroll. Høy grad av vold, trakassering og aggressivt salg av narkotika hevdes å ha tvunget frem aksjoneringen. Tre år senere, sommeren 2006, roper Uteseksjonen varsku i osloavisene om voksende stoffsalg langs Akerselva.² Samme høst omtales området som en ”hasjsentral” med eskalerende problemer.³

De siste årene har de nedre delene av Akerselva i offentligheten blitt fanget inn som et ”problemområde” i Oslo. Bakgrunnen for dette har i første rekke vært at rus- og gatemiljøer har tatt opphold i området, og at området har blitt benyttet som salgssted for hasj. På tross av betydelig innsats fra det offentlige for å gjøre dette området til et populært grøntområde og et sted for rekreasjon for allmennheten, fortsetter dette byrommet å preges av marginaliserte gatemiljøer. Denne typen miljøer har lange tradisjoner i dette området. Allerede på midten av 1800-tallet, når Akerselva var blant de mest vitale industriområdene i landet, samlet denne delen av byen en marginalisert befolkning som satte preg på gatebildet. En kontinuitet av gatemarginalitet kan spores i den nedre delen av Akerselva fra denne perioden og frem til i dag. I oppgaven ønsker jeg utforske hva det kommer av at dette området lenge har samlet, og på tross av store områdemessige endringer, fortsetter å samle marginale miljøer på gatenivå. For å gjøre dette foretar jeg en romlig studie av den nedre delen av Akerselva, med spesielt blikk på hvordan marginale grupperinger på gatenivå har tatt i bruk denne delen av byen.

Studien springer ut av et forskningsprosjekt ledet av Willy Pedersen og Sveinung Sandberg.⁴ Det større prosjektet tar for seg rekruttering til rusmiljøer i Oslo indre øst, med særlig vekt på

¹ Aftenposten Aften 13.5.2003

² Dagsavisen 03.7.2006

³ Dagsavisen 26.11.2006

⁴ Det større prosjektet er en videreføring av studier av byvandrende ungdom i relasjon til den tidligere ”åpne dopscenen” på Plata i Oslo sentrum. Se NOVA rapporten ”Rett fra pikerommet med ransel på ryggen” (Sandberg og Pedersen 2005).

salg av hasj langs Akerselva. Denne oppgaven relaterer seg til det større prosjektet ved at det tar for seg marginalitetskulturer langs Akerselva i et romlig og historisk perspektiv. Det rettes fokus mot hvorfor og hvordan nettopp denne delen av byen, med en slik kontinuitet, har samlet en sosialt utslått befolkning på randen av storsamfunnet.

1.2 Problemstilling

For å undersøke de nedre delene av Akerselva som sted for marginaliserte gatekulturer fremsettes følgende problemstillinger:

Hvordan har de nedre delene av Akerselva blitt etablert som et sted for marginale kulturer, og hvordan har dette området inn i samtiden blitt opprettholdt som rom for marginale gatemiljøer?

Hvordan har gatemiljøene møtt de senere årenes byutvikling ved Akerselva?

I første del av problemstillingen rettes det oppmerksomhet mot den historiske etableringen av de nedre delene av Akerselva som et sted for marginale kulturer. Her setter jeg fokus på årsaker som kan ligge til grunn for at det tidlig festet seg et preg av marginalitet i denne delen av Oslo. Dette følges av et fokus mot videreføringen og opprettholdelsen av marginale kulturer ved elva. Dette området har fra etterkrigstiden og frem til i dag gjennomgått store endringsprosesser, likevel har det vært en kontinuitet av marginale kulturer. Hva kan ligge til grunn for dette? Til sist rettes det blikk mot forholdet mellom de siste årenes områdeutvikling ved de nedre delene av Akerselva og gatemiljøenes bruk av dette byrommet. På tross av at gatemiljøer fortsetter å gjøre seg gjeldende her kan det anes endringer i hvordan miljøene tar i bruk området. Kan dette relateres til områdemessige endringsprosesser i denne delen av byen?

1.3 Avgrensning

For å best kunne gi svar på studiespørsmålene har det blitt foretatt noen avgrensninger. For det første har det blitt foretatt en geografisk avgrensning i studien. Studieområdet i oppgaven er det som gjerne omtales som *nedre Akerselva*. Dette området ligger grovt avgrenset mellom Nedre Foss og Akerselvas utløp i Oslofjorden, i dag elvas ende ved Vaterlandsparken.

Avgrensningen er foretatt på bakgrunn av at dette er et område hvor marginale gatekulturer

har kommet særlig til uttrykk, både historisk og i dag. Denne avgrensningen av rommet samsvarer i hovedsak den avgrensningen Uteseksjonen benytter i forhold til oppsøkende virksomhet ”på elva”.⁵ Avgrensning av byområder basert på områdevisse karakteristiske trekk blir som regel omtrentlig og relativ (Knox og Pinch 2006:60), og det vies av den grunn ikke i studien mye oppmerksomhet mot eksakte geografiske grenser.⁶ At fokus alene rettes mot området nedre Akerselva kan forstås som problematisk. Området er en *del* av Oslo, og burde slik ideelt sett studeres i relasjon til de øvrige av byens områder. Spesielt gjelder dette i forhold til de andre rommene i byen som har knyttet til seg marginale praksiser, som Slottsparken, Jernbanetorget, Plata, og kanskje mest aktuelt i dag, Skippergata. En slik avgrensning bunner hovedsakelig i studiens begrensede omfang.

I studien har det vært et primært fokus mot det *marginale Akerselva*. Det betyr at øvrige aspekter og prosesser ved, og i, området i hovedsak trekkes inn der de tydelig forstås som relevante for marginaliteten i området. Ideelt sett hadde det vært ønskelig å skrive frem *hele* området og inkludere alle aspekter ved det og slik få frem dynamikken i området - og det marginales plass i en helhet. Innenfor grensene av en masteroppgave blir det for omfattende.

Slik oppgaven vinkles har det ikke vært et mål å belyse prosesser som ligger bak individuell eller gruppemessig marginalisering. Bakgrunnen for at bestemte individer og sosiale og kulturelle grupper kommer i marginale posisjoner, og ender opp i gatemiljøer ved Akerselva blir ikke eksplisitt adressert. Det sentrale i studien er lokalisering av ulikhet heller enn produksjonen av ulikheten.

1.4 Tidligere forskning

De siste tiårene har de nedre delene av Akerselva blitt viet faglig oppmerksomhet av spesielt to grunner. Det ene er hvordan området, og spesielt de nedre delene av Grünerløkka, har blitt løftet frem som det fremste norske eksempelet på gentrifisering og nye bevegelser innen urban transformasjon. Eksempler på litteratur om dette er *By og byliv i endring – Studier av*

⁵ Uttrykket ”på elva” benyttes av deler av det oppsøkende apparatet som betegnelse på noe som forekommer ved de nedre delene av Akerselva. Når en person blir en del av gatemiljøene ved Akerselva havner han ”på elva”. Oppgavens tittel spiller på dette uttrykket.

⁶ Vurderinger ble gjort i forhold til om det var de nedre delene av Akerselva eller Oslo indre øst som skulle sette det geografiske grensesnittet på empirien. Valget ble nedre Akerselva, først og fremst på bakgrunn av at dette var et mindre og mer håndterlig område. Men avgrensningen er ikke ”streng”, og tidvis vil det vises til det noe mer omfangsrike området Oslo indre øst.

byrom og handlingsrom i Oslo (Aspen 2005) med hovedvekt på Grünerløkka, *Byen som symbolsk rom – bypolitikk, stedsdiskurser og gentrifisering i Gamle Oslo* (Sæter og Ruud 2005) med fokus på Gamle Oslo, og *Bydelen som skiftet ham – Kulturhistoriske bilder av 1900-talls Grünerløkka* (Hansen 2004a). Den andre grunnen til at det har blitt rettet oppmerksomhet mot nedre Akerselva er en stadig opphopning av gate- og rusmiljøer i området. Eksempel på litteratur om dette er *I skyggen av Eika* (Fodstad 1996), *Eikaguttene – Marginalisert etnisk minoritetsungdom i et marginalisert miljø i Oslo* (Kuvoame 2005), og *Gatekapital* (Sanberg og Pedersen 2006). Det har imidlertid i liten grad blitt gjort forsøk på å se de to aspektene, områdevis byutvikling og marginale uttrykk på gatenivå, i sammenheng.

I oppgaven forsøker jeg å knytte fokus på det områdemessige sammen med et blikk mot marginalitet på gateplan. Generelt har forskning vist at marginalitet, gatemiljøer og kriminalitet ikke er spredt jevnt eller tilfeldig i det urbane, men synes å samles i bestemte områder. De nedre delene av Akerselva kan synes å være et uttrykk for dette. Årsakene til at marginalitet fordeler seg ulikt i det urbane, og at bestemte områder i byen blir inntatt av marginale miljøer er ikke entydig. Noe forskning har sett fremveksten av slike områder primært som en konsekvens av sosiale og kulturelle ulikheter i byens ulike områder (Shaw og McKay 1969). Annen forskning har lagt vekt på betydningen områders fysiske kvaliteter når fremveksten av slike områder skal forklares (Newman 1972). Ofte fremheves det imidlertid at det sjelden er mulig å skjelne klart avgrensede årsaker til at slike marginale urbane rom vokser frem. Av den grunn har en flersidet analytisk tilnærming gjerne blitt foretrukket. I denne oppgaven vil jeg som følge av dette sette fokus på de nedre delene av Akerselva ved hjelp av en multifaktortilnærming. Det vil si at jeg trekker på ulike teoretiske innfallsvinkler i analysen, og forsøksvis lar datamaterialet vise hvilke analytiske tilnærminger som kan forstås som fruktbare (Knox og Pinch 2006:218).

1.5 Inndeling av oppgaven

I kapittel 2 redegjøres det for den byteoretiske rammen studien springer ut av, og det presenteres et utvalg av de teoretiske tilnærmingene som står sentralt i oppgaven. I tillegg rettes det oppmerksomhet mot metodiske aspekter knyttet til datakilder og analysen av data. Kapittel 3 tar for seg historiske aspekter ved marginalitet langs Akerselva. Det legges vekt på hvordan ulikhet og marginalitet har kommet til uttrykk historisk, og det fremsettes noen

mulige forklaringer på hvorfor de nedre delene av elva tidlig ble *etablert* som et sted for sosialt utslåtte og marginale kulturer. Det rettes også blick mot hvordan marginalitet i dette området ble videreført på tross av større omveltningsprosesser i denne delen av byen. I kapittel 4 rettes det fokus mot *opprettholdelsen* av nedre Akerselva som sted for gatemarginalitet. Det tas utgangspunkt i særlig to måter man tradisjonelt har tilnærmet seg romlig opphopning av marginalitet og avvik på. For det første legges det vekt på hvordan fysiske faktorer fremsettes som viktige i marginale og ofte kriminelle miljøers bruk av byen. For det andre rettes det blick mot hvordan sosiale faktorer kan forstås å skape rom for slike miljøer. I kapittel 5 tas det bruk av det som kan kalles en gatenær tilnærming til urban marginalitet. Her rettes det oppmerksomhet mot skifter i *praksiser på gateplan*, og hvordan disse skiftene synes å relatere seg til områdemessige endringer. I det avsluttende kapittelet sammenfattes hovedpunktene fra analysen.

Kapittel 2: Teori og metode

I første del av kapittelet skisseres det teoretiske landskapet studien springer ut av, og det gis en enkel innføring i hvordan noen sentrale teorier, perspektiver og begrep forstås og benyttes innenfor oppgavekonteksten. I siste del av kapittelet belyses metodiske aspekter ved studien.

2.1 Teori

Den teoretiske rammen i oppgaven er i hovedsak urban- og byteori. Det legges spesielt vekt på den delen av byforskningen som har tatt for seg sammenhengen mellom det romlige og det sosiale - og mer bestemt mellom byens rom og marginale gatekulturer. Innsikt trekkes med fra Chicago-skolen, som i en periode fra 1920-tallet og frem til om lag 1950 var toneangivende både innen generell byforskning og forskning på marginalitet i byen. Også senere byforskning med vekt på marginalitet i det urbane er med å danne et teori- og kunnskapsgrunnlag i oppgaven. Nedenfor går det inn på teoretiske tradisjoner og bidrag som danner grunnlaget i oppgaven. I tillegg gjøres det rede for hvordan noen teoretiske bidrag integreres og brukes i studien.

Teoribegrepet er ikke entydig og har blitt gitt ulike meninger. Ragnvald Kalleberg har for eksempel forsøkt å avgrense 14 ulike måter man kan forstå teoribegrepet (Kalleberg 1996). I denne studien vil teori, med henvisning til Tim May, først og fremst forstås som redskaper og rammeverk som er nyttige i en faglig basert forståelse og analyse av et empirisk materiale (May 2001:28).

2.1.1 Byteori

Tidlige sosiologiske bystudier sprang ut av et fokus på det moderniserte samfunnet. Byen ble sett på som den fremste manifesteringen av det moderne samfunn. De tidlige tekstene om byen bærer preg av interesse for selve fenomenet by, kontrastert med det landlige rurale. Byens sosiale liv og nye urbane livsformer var sentrale temaer. De fleste av de store tidlige sosiologiske teoretikerne hadde perspektiver og meninger om byen. Karl Marx og spesielt Friedrich Engels satte fokus på arbeiderklassen i byene og forholdene under den industrielle utviklingen. Max Weber tok for seg fremveksten av europeiske byer og studerte byen i forhold til makt, konflikt og sosiale endringer. Emile Durkheim pekte på hvordan

urbaniseringen brakte med seg endrede integrasjonsmønstre gjennom fremveksten av *organisk solidaritet* og svekkelsen av *mekanisk solidaritet*. Ferdinand Tönnies kontrasterte i likhet med Durkheim livet i rurale strøk med livet i byen. Tönnies benyttet begrepene *Gemeinschaft* (community) og *Gesellschaft* (association) for å vise endringer og ulikhet i integreringsformer i tradisjonelle landsbysamfunn og moderne bysamfunn (Tönnies 2005). Georg Simmel tok for seg livet og opplevelsen av byen i forhold til enkeltindividet i "The Metropolis and Mental Life" (Simmel 2005), og gav, til dels i likhet med Tönnies, uttrykk for at bylivet gjorde mennesker kalkulerende og blaserte (Bounds 2004:2-18 og Østerberg 1998:24). Simmel satte også, til dels i likhet med Marx og Engels, fokus på byen som hovedsete for pengeøkonomien og arbeidsdelingen i samfunnet (Lin et.al.2005:23).

På 1920-tallet vokste universitetet i Chicago frem som den fremste eksponenten for bystudier. Teoretikerne som forbindes med den såkalte Chicago-skolen gjorde byen til sitt fremste studiefelt, og gjorde at bystudier vokste frem som en egen del av sosiologien og samfunnsfagene. Blant de sentrale skikkelsene i utviklingen av Chicago-skolens bystudier var Ernest Burgess og Robert E. Park. Burgess og Park tok i *The City* (1925) for seg det de så som sentrale aspekter ved byen. Byen ble sett på som en *sosial organisme* der individuell og kollektiv praksis ble styrt av "the competitive struggle for existence" (Bounds 2004:19). Burgess utviklet med bakgrunn i en slik forståelse av bylivet den *konsentriske soneteorien*. Dette var en modell som viste hvordan kamp over attraktive byområder skapte sirkelvisse sosiale soner, hver enkelt betegnet av en bestemt type befolkning og type aktivitet, ut fra et midtliggende bysenter. Fokuset var på den *rombetingede livsformen* slik den kom til uttrykk i det urbane. Park og Burgess ga uttrykk for at det fantes underliggende lovmessigheter for hvordan byer utviklet seg, og fremsatte sine studier innenfor et human- eller urbanøkologisk paradigme (Barker 2003:354). Louis Wirth, en annen av de fremtredende byteoretikerne innefor Chicago-skolen, søkte i *Urbanism as a Way of Life* (1938) å bygge videre på tidligere bystudier med henblikk på å skape en helhetlig sosiologisk tilnærming til byen. Han så særlig tre trekk som betegnende for urbant liv; stort innbygerantall; beboertetthet; og sosial heterogenitet (Wirth 2007).

John Pløger peker på hvordan Chicago-skolens overordnede perspektiv kan forstås å være sammenhengen mellom menneskelig sosial atferd og byens fysiske betingelser (Pløger 1997:20). Andrew Abbott retter oppmerksomhet mot hvordan representanter ved Chicago-skolen var pionerer når det gjaldt å trekke med og legge vekt på det kontekstuelle i sosiale

analyser, "In a single sentence, the Chicago school thought – and thinks – that one cannot understand social life without understanding the arrangements of particular social actors in particular social times and places (...) Chicago felt that no social fact makes any sense abstracted from its context in social (and often geographic) space and social time. Social facts are *located*." (Abbott 1997: 1152). De tidlige bidragene fra Chicago-skolen har i ettertid blitt kritisert for å fremstille byutvikling og urbane prosesser på en for enkel måte med et ensidig fokus på økonomiske faktorer i kampen over land. I tillegg har studiene, og spesielt forestillingen om den rombetingede livsformen, fått kritikk for å gi uttrykk for romlig determinisme, og for å i for stor grad påberope seg universell gyldighet (Bounds 2004:20 og Barker 2003:355). Allikevel har Chicago-skolens forskning hatt betydelig innflytelse på bystudier som har kommet senere.

Fra sent 1970-tall og frem til midten av 1980-tallet tok bystudier, som samfunnsfagene for øvrig, en "kulturell vending" hvor språk, diskurs og representasjonsspørsmål i større grad kom i fokus. Det ble nå lagt vekt på hvordan byrommet kunne leses, og hvordan mening og betydning ble festet til bestemte deler av byen. Sentrale spørsmål gikk på hva bestemte byrom representerte for hvem, og hva rommene var ment å representere. Med bakgrunn i semiotikken ble byen tilnærmet som tegn, og som tekst (Pløger 1997:25). Chris Barker omtaler hvordan poststrukturalismen inspirerte forståelsen av *byen som tekst*: "There is no unmediated access to 'the real'. What accounts as true and as real is the outcome of discursive constructions that bring the objects of knowledge into view through the processes of classification" (Barker 2003:371-372).

Oppmerksomhet rettes mot hvordan mening festes til ulike deler av det urbane. Ifølge Peter Jackson forstås kultur i tråd med dette i romlige studier gjerne som prosessene som gir de materielle omgivelsene mening. Jackson gir uttrykk for at mening som festes til omgivelsene kontinuerlig både aktivt og indirekte blir omformet og endret. Meningene blir slik aldri stabile men blir forhandlet frem og kontestert (Jackson 1995:166). Studier inspirert av den kulturelle vendingen legger gjerne vekt på at det ikke er tilstrekkelig med fokus på "objektive faktorer", som fysisk utforming og sosial sammensetning, i analyse av byen og byens rom. Analyser med vekt på slike aspekter er nødvendige og nyttige, men slike analyser blir også problematiske når de gir uttrykk for at de er i stand til å fremstille en *virkelighet*. Chris Barker peker på dette, "They tend to assume that they are offering us an accurate picture of the city over and against ideological distortions" (Barker 2003:371).

En interessant stedstilnærming som trekker innsikt fra den kulturelle vendingen presenteres av Per Gunnar Røe, Frøydis Eidheim og Lene Schmidt i rapporten "Sandvika i støpeskjeen" (2002). Her lanseres *den sosiokulturelle stedsanalysen* som et alternativ til det de omtaler som den tradisjonelle og fysisk orienterte stedsanalysen. Den sosiokulturelle stedsanalysen springer dels ut av diskursorientert teori, og tar sikte på å fremskaffe forståelse for de kulturelle og sosiale prosessene som kretser et sted eller et område.⁷ Det tas utgangspunkt i hvordan aktører forholder seg til, orienterer seg mot, og forstår et sted med bakgrunn i diskurser. Fokus er mot hvordan et sted alltid er sosialt konstruert, og at de fysiske strukturene ikke er determinerende for hvordan et sted forstås. Slik behandles ikke et sted som noe objektivt, men som noe folk knytter erfaringer og meninger til (Røe et.al.2002:25-27):

Tidlige studier av byen syntes å gi uttrykk for at det fantes bestemte måter å forstå byen og byens utvikling på. En generell innsikt i senere tids byforskning er at byen er et uendelig komplekst studiefelt som kan tilnærmes på svært ulike måter. Studier av byen er av den grunn ofte tverrfaglige. Oddrun Sæter beskriver dagens bystudier som "et møtested mellom disipliner og perspektiver" (Sæter og Ruud 2005:12). Hvordan byen forstås og presenteres avhenger slik mye av hvilken tilnærming og hvilket perspektiv man velger å benytte.

2.1.2 Marginale uttrykk i det urbane

I denne oppgaven rettes oppmerksomhet spesielt mot marginale uttrykk på gateplan i det urbane landskapet. Marginalitetsbegrepet markerer i studien gjerne en sammensetning av økonomiske, sosiale og rettslige aspekter. Paul Knox og Steven Pinch fremholder "illegal immigrants; down-and-outs; participants in drug cultures; petty criminals (...)" som noen grupperinger som kan betegnes av en slik sammensatt marginal posisjon (2006:75-77). Spesiell oppmerksomhet rettes i oppgaven mot det som kan kalles *gatemiljøer* eller *gatekulturer*. Sandberg og Pedersen uttrykker hvordan begrepet gatekultur kan forstås i *Gatekapital* (2006), "Subkulturen som kan utvikle seg i forbindelse med småkriminalitet, bruk og salg av illegale stoffer, slagsmål/vold og protestmaskulinitet. Gatekulturen vokser ofte fram rundt offentlige rom i større byer." (Sandberg og Pedersen 2006:83). Denne forståelsen for gatekultur vil gjennom oppgaven informere begrepene gatemiljøer og marginale gatemiljøer.

⁷ Diskurser forstås her som "sett av praksiser og måter å forstå og beskrive virkeligheten på" (Røe.et.al.2002:35).

Perspektiver på marginalitet i byen har ofte vært knyttet sammen med et fokus på kriminalitet, og skilles gjerne ut som en egen del innen by- og urbanstudier.⁸ Opphavet til studien av marginale kulturer og gatemiljøer i storbyen tilskrives oftest Chicago-skolen. Men slike tema har også blitt adressert tidligere. Allerede i første del av 1800-tallet hadde Andre-Michel Guerry og Adolphe Quetelet studert hvordan områdemessig kriminalitetskonsentrasjon kunne forklares gjennom sosiale forhold og befolkningssammensetning (Anselin et.al.2000:216-17). Friedrich Engels satte også i sine studier av sosiale forhold i engelske storbyer på midten av 1800-tallet i *The Condition of the Working Class in England* (1845) fokus på hvordan marginalitet, elendighet og slum var et gjengående trekk ved "the great towns".

Det var imidlertid først gjennom studiene foretatt av teoretikere med tilknytning til Chicago-skolen at slike temaer fikk en fremtredende plass i urbansosiologisk forskning. Blant sentrale studier som ble gjort var Frederic Thrashers *The Gang* (1927). Studien var et pionerarbeid på gategjenger og gatenær byforskning, der Thrasher spesielt vektla betydningen av romlige og sosiale kontekster. Innen Chicago-skolen ble det lagt vekt på at marginalitet og kriminalitet syntes å være et betegnende trekk ved det urbane. Louis Wirth ga uttrykk for at vekst i marginalitet og avvik indirekte var et resultat av bylivet. Wirth hadde studert under Georg Simmel og var inspirert av Ferdinand Tönnies, og bygde videre på innsikter fra de to når han hevdet at det urbane livet førte med seg større avstand mellom sosiale primærgrupper som familie, venner og naboer, og en svekkelse av nære sosiale nettverk. Samtidig svekket heterogeniteten ved bylivet, med ulike livsstiler og interesser, faste sosiale normer. Dette førte ifølge Wirth til en mangel på sosial orden. Han hevdet at svekkede sosiale primærgrupper i det urbane blir forsøkt erstattet av ulike velferds- og kontrollinstitusjoner, men at disse ikke evner å hindre at sosiale normer blir misforstått, oversett eller utfordret (Knox og Pinch 2006:155-156). Studier har senere bygget videre på denne typen oppfatninger, og satt fokus på hvordan det spesielt i sentrale bystrøk kan spores reduksjon i sosialt ansvar og sosial kontroll (Knox og Pinch 2006:212). Men det har også blitt fremsatt kritikk mot forståelse av marginalitet og sosial uro som resultat av *urbane effekter*. Herbert Gans har blant annet rettet oppmerksomhet mot hvordan problemer i den indre byen heller bør settes i sammenheng med demografiske faktorer enn selve bylivet (Gans 2005).

⁸ Konseptet kriminalitet er komplisert. I denne oppgaven peker begrepet, slik det ofte gjør i sosial teori, mot større avvik fra generelt aksepterte samfunnsnormer, ikke alene brudd på lovfestede normer (Bounds 2004:139).

Stuart Cameron og Simin Davoudi tar i "Combatting social exclusion: looking in or looking out?" (1998) for seg noen hovedtrekk i britisk forskning på sosial marginalitet og ulikhet i urbane strøk. *The cycle of deprivation* og *the culture of poverty* trekkes frem som sentrale konsepter i etterkrigstidens forståelse av urban ulikhet og sosial marginalitet. "The cycle of deprivation" ga uttrykk for hvordan personer som vokste opp i "dårlige" deler av byen sjelden var i stand til å komme seg ut av disse områdene, ettersom de manglet ressurser, gikk på dårlige skoler og måtte ta til takke med arbeid med lav status og lav lønn. Man ble slik fanget i en sirkel det var vanskelig å komme seg ut av. "The culture of poverty" viste til en forståelse av at det i de "fordervede" delene av den indre byen utviklet seg egne avvikende subkulturer som gikk på tvers av de dominerende verdiene i samfunnet. For beboerne i slike strøk kunne dette føre til anomi og fremmedgjøring i forhold til resten av samfunnet, og komme til uttrykk gjennom blant annet kriminalitet og rusavhengighet (Cameron et.al.1998:238-39). Sent 1970-tall så fremveksten av en forståelse som knyttet sosial ekskludering og marginale byrom til økonomisk restrukturering og omveltninger i industrien. Dette markerte et skifte til mer strukturelle forståelser av urban fattigdom og marginalitet, med klare neomarxistiske undertoner. Overliggende strukturer ble nå sett som bakenforliggende i fremveksten av de "fordervede" bystrøkene. Avindustrialisering og endringer i den tradisjonelle økonomien legges her til grunn for fremveksten av sosial marginalitet i urbane rom (Cameron et.al.1998:239-41). På 1980-tallet var det et generelt mønster at fokus dreide seg fra sosiale og økonomiske problemer i indre deler av byen, til fysisk og økonomisk revitalisering og fornying i de samme områdene (Cameron et.al.1998:241). Begrepet *gentrifisering* ble i økende grad benyttet for å betegne endringsprosesser i det urbane. Marginal forskyving i bylandskapet inngikk delvis i et slikt fokus. 1990-tallet markerte ifølge Cameron og Davoudi først og fremst et skifte i fokus fra eiendom og bolig til beboere.

"Hvorfor bor folk der de gjør?" spør Knut Kjeldstadli i *Oslo – spenningen by* (Myhre og Kjeldstadli 1995:149). Dette er et spørsmål som har blitt tilnærmet på ulike måter i bystudier. En generell konklusjon har vært at det ikke er tilfeldig hvor folk befinner seg i bylandskapet. Sosiale grupper har vist en tendens til å samles i bestemte deler av byen. Innen byforskning omtales dette som (romlig eller geografisk) urban segregasjon. Ifølge Hans Skifter Andersen peker begrepet *romlig urban segregering* på hvordan "different social or cultural groups are separated in space and have settled in different parts of cities". Ofte har segregering blitt sett på som en konsekvens av sosial ulikhet og kulturelle forskjeller (Andersen 2003:2). Andersen ønsker imidlertid å rette oppmerksomhet mot den romlige delen av begrepet. Dette gjør han

gjennom å vise til Sojas begrep om den sosio-spatiale dialektikk – ”a continuous two-way process in which people create and modify urban spaces while at the same time being conditioned in various ways by these changes” (Andersen 2003:3). Hvordan folk lokaliserer seg i byen er slik avhengig av både den sosiale differensieringen i samfunnet og det faktum at byer består av mange ulike steder med forskjellige kvaliteter. ”Segregation is not a simple consequence of social inequality, but is a product of both social and spatial differentiation” (Andersen 2003:3).

I forhold til den typen marginalitet som adresseres i denne studien blir segregeringsmønstre relevant gjennom hvordan forskning generelt har påvist en sammenheng mellom fordeling av økonomiske ressurser og fordelingen av kriminalitet og avvik i det urbane (Knox og Pinch 2006:220). Samtidig er ikke alene et spørsmål om hvor folk *bor* interessant i denne studien. Innen forskning av områdemessig kriminalitetsomfang har det blitt rettet oppmerksomhet mot skillet mellom lovbrysterens bosted, og stedet der forbrytelsen finner sted. Dette blir også relevant her ettersom man kjenner til at dagens gatemiljøer ved nedre Akerselva sjelden har beboertilhørighet i Oslo indre øst.⁹ Segregeringsmønstre er ikke nødvendigvis sammenfallende med marginale mønstre slik de kommer til uttrykk på gateplan.

Det er en bred faglig enighet om at ulikhet, avvik og marginalitet ikke er tilfeldig fordelt i det urbane, men at det gjerne tar bestemte mønstre. Bakgrunnen for mønstrene som viser seg er det mindre enighet om. Blant forskningstradisjoner som har tatt for seg områdemessig ulikhet i forhold til marginalitet og kriminalitet finner man det som ofte kalles *defensible space theory*. Her blir fysiske trekk som plassering av bebyggelse, gatedesign og områdebruk vektlagt. Lovbrudd og uønsket sosial atferd blir forstått å komme til uttrykk i områder hvor muligheter for den type atferd gis. Mulighetene for uønsket atferd blir innenfor en slik tilnærming hevdet å kunne minimeres gjennom strategisk bygging og planlegging. Denne tilnærmingen er inspirert av Jane Jacobs *The Death and Life of Great American Cities* (1961), men ble etter hvert først og fremst knyttet til Oscar Newmans studier og boken *Defensible Space: Crime Prevention through Urban Design* (1972). En annen tilnærming til områdemessig kriminalitetsulikhet har lagt vekt på sosiale faktorer som stabilitet i beboermassen, økonomisk og sosial sammensetning og nabolagsendringer. Denne typen tilnærming omtales ofte som *social disintegration theory* og spores som regel tilbake til

⁹ Ifølge en uoffisiell undersøkelse foretatt av politiet i 2006 så var det kun 5 av 110 som ”hang” ved Akerselva som hadde tilhørighet i Oslo indre øst (Geir Tveit, personlig meddelelse).

Chicago-skolen, og spesielt Clifford Shaw og Henry Mckays bok *Juvenile Delinquency And Urban Areas* (1969). Felles for de to tilnærmingene er hvordan fysiske forhold, eller sosial sammensetning har innvirkning på beboeres evne til å ta kontroll over sine omgivelser. Et sentralt begrep i forhold til dette er *informal territorial control*, eller uformell sosial kontroll. Både ved tilnærmingen som vektlegger fysiske aspekter, og ved tilnærmingen som vektlegger det sosiale, rettes det fokus mot hvordan graden av uformell sosial kontroll som utvises av beboere og brukere i et område spiller inn på hvor utsatt området vil være for kriminalitet og sosiale problemer (Greenberg et.al.1982:142).

Dette er to perspektiver som også er festet i en bredere faglig debatt omkring forståelsen av rom og sted i samfunnsrelaterte fag. Grovt forenklet kan man si at debatten har omhandlet hvorvidt det romlige best kan forstås som materialitet eller sosial konstruksjon. Jens Tonboe har satt fokus på slike spørsmål og gir uttrykk for at det å beskrive det romliges relasjon til den sosiale verden ikke er uproblematisk. På den ene siden finner Tonboe ”enviromentalismen”¹⁰. Her gis de romlige betingelsene forrang i forhold til det sosiale, og det sosiale ansees som førende for de romlige omgivelsene. På den andre siden finner han ”den sosiale reduksjonismen” som ser det romlige som kun et produkt av det sosiale. Utfordringen hevdes å ligge i å finne en balansegang slik at man unnslipper den romlige fetisjismen eller den sosiale reduksjonismen som ligger i disse to ytterpunktene (Tonboe 1993:x). Doreen Massey forsøker å overskride et slikt skille ved å gi uttrykk for vekselvirkninger mellom det romlige og det sosiale: ”Space is a social construct” og ”the social is spatially constructed” (Duncan 2005:350). Dag Østerberg tar i boken *Arkitektur og Sosiologi i Oslo* (1998) for seg dialektikken mellom det romlige og det sosiale gjennom det han kaller en *sosio-materiell* tilnærming. ”Omgivelsene fremstår som et *sosio-materielt handlingsfelt*, hvor sosio-materien på et vis henvender seg til menneskene i feltet, som svarer tilbake gjennom sin atferd” (Østerberg 1998:27).

2.1.3 Tilnærming i studien

”Alle sociale fænomener og begivenheder finner *sted*, og det er ikke likegyldig for forløpet og utfaldet hvor og i hvilke omgivelser, de finder sted” (Tonboe 1993:1).

¹⁰ Innen urbane studier også kalt ”design determinism” (Knox og Pinch 2006:214).

Forskning som ble foretatt innenfor Chicago-skolen har stått for viktig innovasjon innenfor både studien av byfeltet og generell samfunnsforskning. Den kanskje viktigste innsikten som trekkes med fra disse studiene i den foreliggende oppgaven er at de kontekstuelle rammene ved det sosiale ikke kan tas for gitt. Andrew Abbott gir i et festskrift til Chicago-skolen uttrykk for at betydningen av kontekster for ofte går i glemmeboken i samfunnsfagene. Han fremhever at Chicago-skolens fremste lærdom – kontekstenes betydning - må letes frem igjen (Abbott 1997). I denne oppgaven følges Abbotts oppfordring gjennom at spesielt romlige kontekster vies oppmerksomhet.

Det er imidlertid ikke entydig hva begrepet *romlige kontekster* peker mot. John Pløger viser at det er ulike måter å bringe det romlige i fokus innenfor samfunnsvitenskapen. Han skisserer i introduksjonen til byteoriantologien *På sporet av byen* (Aspen og Pløger 1997), med referanse til Kirsten Simonsen, hvordan samfunnsteori har nærmet seg rommet og det romlige på særlig tre måter. For det første har man nærmet seg *rom som materiellstruktur*. Her legges vekten på tre ting - produksjonen av de materielle omgivelsene, bruken av de materielle omgivelsene og tilegnelsen av rommets symbolske mening. For det andre har det vært vekt på *rom som forskjell*. Her er vekten på hvordan det materielle rommet er forskjellig fra det sosiokulturelle rommet. Det materielle sammenfaller ikke nødvendigvis med det sosiokulturelle. Til sist legges det vekt på hvordan det har vært fokus på *rom som romlighet*. I dette ligger det at sosiale praksiser og prosesser alltid er situert i rom (og tid), og at det romlige må betraktes som én dimensjon ved det sosiale. Forholdet mellom det sosiale og det romlige er dynamisk og dialektisk. Rommet har ikke en deterministisk virkning på sosial praksis, men må heller ikke tas for gitt i sosiale analyser. Begrepet kontekstualitet benyttes for å vise at sosial handling forekommer innenfor en romlig, tidsmessig og sosial ramme. (Pløger 1997:12-14). I lys av dette peker Pløger på tre aspekter som har betydning for byanalysen og som fanger inn og ivaretar betydningen av romlige kontekster vis a vis det sosiale. Det første betegner han som *bykulturen*. Med dette menes hvordan lokalhistorie og et bygd miljø har betydning for stedsforståelse og stedstilhørighet. Det neste er *rombegrepet*, og hvordan for eksempel formmessig og arkitektonisk utvikling er med på å skape byrommet. Det siste går på *diskurs- og representasjonsaspekter*. Her tenkes det på hvordan byen kan forstås å representeres diskursivt så vel som gjennom form og arkitektur. Den urbane virkeligheten fortelles gjennom symbolske representasjoner (Apen og Pløger 1997:6). Pløger summerer, ”Byens spor produseres i dialektikken mellom historien, samfunnet, rommet og det sosiale” (Pløger 1997:33).

Jonny Aspen argumenterer på samme måte for at enhver byanalyse bør komme inn på det *sosio-spatiale*, det *kulturelle*, og det *diskursive*, og hvordan disse forholdene spiller inn på bylivet (Aspen og Pløger 1997:351). Det kan nok argumenteres for at denne typen tilnærming ikke kategorisk er hensiktsmessig i alle typer byanalyse. Avhengig av interessefelt, forskningsspørsmål og analytisk avgrensning kan det være hensiktsmessig å finne vei inn i feltet på forskjellige måter. I denne studien følges Pløger og Aspens anbefalte tredelte analysefokus et stykke. Hovedvekten ligger på de to første aspektene, det kulturelle og sosio-spatiale, mens det diskursive forsøksvis integreres som en generell innsikt heller enn en analytisk vinkling.

I første analysedel utvikles det en romlig historisk, eller diakron, analyse av de nedre delene av Akerselva.¹¹ Jeg vil her rette lys mot etableringen og fremveksten av det som kan kalles ”marginale kulturer” i områdene langs Akerselva. Hvorfor festet marginale kulturer seg nettopp her? For å undersøke dette tar jeg bruk av blant annet Ernest Burgess soneteori (2004), og Hans Skifter Andersens perspektiver på urban segregasjon (2003). I tillegg rettes det lys mot regulering av avvik i det urbane. Manuell Aalbers (2006) forståelse av områdemessig forfall trekkes også inn. I andre analysedel tar jeg i bruk to ulike teoretiske tilnærminger for å undersøke opprettholdelsen av nedre Akerselva som et sted for marginale miljøer. Først rettes det oppmerksomhet mot hvordan fysiske kvaliteter ved området kan sees i forhold til de marginale miljøene. Et slikt perspektiv springer ut av det som har blitt omtalt som *defensive space theory*. Deretter sees opprettholdelsen av slike miljøer i forhold til sosiale aspekter ved området, ved hjelp av et perspektiv som trekker på innsikt fra tradisjonen som har blitt omtalt som *social disintegration theory*.

Det har vært et mål i oppgaven å trekke på både aktørorienterte studier av gatemiljøer og områdeorienterte studier. Grunnen til dette er at norske studier av gatemiljøer i liten grad har lagt vekt på de romlige kontekstene slike miljøer markerer seg i. Samtidig har studier av urbane problemområder i liten grad omfattet aktørperspektiver (et perspektiv fra ”gata”, om man vil), men gjerne tatt utgangspunkt i de fysiske betingelser og sosioøkonomiske rammer (ofte med fokus på hvordan man kan skape ”gode byrom”). Et slikt perspektiv ”fra gata” vektlegges spesielt i studiens siste analysedel. Her trekkes det på spesielt to teoretiske bidrag

¹¹ Til en viss grad trekkes det diakrone perspektivet med gjennom hele studien, men i kapittel fire og fem legges hovedvekten på hvordan marginale miljøer påvirkes av aspekter som kan knyttes til en samtid.

som har satt fokus på en gatenær, og til dels aktørorientert, forståelse av gatemiljøers romlige bruk av byen. James S. Duncan (2005) tar for seg hvordan gatemiljøer orienterer og beveger seg i byen på bakgrunn av områdemessig status og den moralske orden ("moral order") som til enhver tid er gjeldende i ulike deler av byen. Den moralske orden og status i et område avhenger både av fysiske forutsetninger og den sosiale sammensetningen som preger området. Duncan argumenterer for at disse faktorene kommer til uttrykk på diskursnivå gjennom at uformelle normer for hva som er lov og ikke lov innenfor et område formes. Dette danner et handlingsgrunnlag for marginale gatemiljøers bruk av bylandskapet. Mens Duncan trekker på en sosiokulturell tilnærming til gatemiljøer i byen, nærmer John E. Eck (1995) seg samme tema med bakgrunn i rasjonalitetsteori, teori om rutineaktiviteter, og offender teori. Eck setter opp en modell for det han kaller "illegale markedsplassers geografi" der det legges vekt på at gateaktører ofte benytter byen med bakgrunn i entreprenørorienterte strategier. Han hevder at illegale markedsplasser på gatenivå først og fremst etablerer seg der folk (kjøpere og selgere) møtes gjennom rutineaktiviteter, og der det romlige arrangementet av øvrige aktører (politi, ansvarshavende) åpner for det. Duncan og Ecks to ulike tilnærminger til marginal aktivitet på gatenivå settes videre i sammenheng med de senere årenes gatepraksiser og områdeutvikling i de nedre delene av Akerselva.

Ovenfor skisseres en analytisk tilnærming som trekker på flere ulike teoretiske bidrag. Knox og Pinch gir uttrykk for at kompleksiteten i feltet gjør at romlig orienterte studier av avvik, kriminalitet og marginalitet i det urbane ofte med fordel inntar en slik "multifaktor" tilnærming. Empiriske studier har vist at det sjelden er mulig å peke ut én teoretisk tilnærming som kan erstatte bruken av flere teoretiske perspektiver, "(...) an eclectic multifactor approach thus becomes an attractive framework of explanation" (2006:218).

2.2 Metode og data

I det følgende beskriver jeg datakildene det trekkes på i studien, og hvordan data har blitt frembrakt. I tillegg blir det gjort rede for fortolknings- og forståelsesrammer.

2.2.1 Et kvalitativt og konstaterende studieopplegg

Valg av studietematikk og forskningsspørsmål syntes å fordre en kvalitativ metodisk tilnærming i studien. Et formalisert kvantitativt datamateriale er utvilsomt et nyttig

virkemiddel når man skal forstå byens ulike deler. Men det er også utilstrekkelig for å skape forståelse av forholdet mellom romlige kontekster og sosial praksis (på gateplan). Andrew Abbott er en av dem som er kritisk til hvordan sosiologien har en tendens til å abstrahere sosiale fakta fra en videre kontekst. Særlig kritikk retter han mot den utstrakte bruken av variabler og kausalmodeller innenfor sosiologisk forskning (Abbott 1997). I denne oppgaven fremsettes det at en kvalitativ romlig tilnærming ikke bare kan forstås som nyttig, men nødvendig, i helhetlige studier av byens rom.

I studien har jeg benyttet det Ragnvald Kalleberg omtaler som et konsterende forskningsopplegg:

”Når vi stiller konsterende spørsmål er vi opptatt av hvordan og hvorfor noe er, var eller kan komme til å bli. Konsterende spørsmål åpner både for *beskrivelser* av personer og tilstander og for *forklaringer* av hvorfor noe forandrer seg eller forblir uforandret” (Kalleberg 1996:50).

I utgangspunktet kan et slikt konsterende opplegg synes å fordre et ”nøytralt” forskningsperspektiv. Kalleberg legger vekt på dette, ”når vi lar oss disiplinere av en konsterende innstilling søker vi å være mest mulig nøytrale i forhold til aktørene og det studerte felt” (Engelstad et.al.2005:132). Det kan imidlertid settes spørsmålstegn ved hvorvidt nøytralitet i forhold til det som studeres er oppnåelig innen samfunnsvitenskapens rammer. Jeg har forsøkt å holde en nøytral linje i alle ledd av studieprosessen, men jeg innser også at jeg sitter med kunnskap, forestillinger og verdier som under hele prosessen har vært med på å styre de fremsatte forskningsspørsmålene, tilnærmingen til feltet og de analytiske valgene.

2.2.2 Datakilder

Jeg har i hovedsak benyttet tre fremgangsmåter for å produsere data: 1) Feltstudier/observasjonsstudier; 2) Intervjuer; 3) Tekst/litteraturstudier. En kombinerende av metoder i innsamling av data omtales ofte som *metodetriangulering* (Silverman 2001). Bakgrunnen for en slik eklektisk tilnærming til datainnsamlingen var at det på den måten kunne oppnås en større bredde i data- og kunnskapsgrunnlaget. Å alene trekke på enten tekstlige-, muntlige- eller observasjonsdata ville gjort det vanskelig å få det historiske og romlige spennet som var ønskelig i studien. Trianguleringen av metoder i fremproduseringen av data bunner slik i denne studien i fremste rekke i problemer med å få tilgang til empirien fra én type datakilde. En misoppfatning Silverman adresserer i bruken av flere metoder er at

en slik tilnærming gjør det mulig å komme nærmere en virkelighet ("a complete picture"). Dette er å tolke betydningen av ulike kilder til (alltid situerte) data feil. En flersidig metodisk tilnærming kan være nyttig, men er sjelden en egnet måte å komme "nærmere" empirien på, heller tvert imot. En ulempe med denne typen tilnærming er også at datamaterialet blir mindre enhetlig, mindre oversiktlig, og vanskeligere å rydde.

De tre typene data er ikke benyttet på lik måte i oppgaven. Observasjonene som har blitt gjort går først og fremst inn i oppgaven som en del av det empiriske kunnskapsgrunnlaget. Det betyr at observasjonene ikke i særlig grad benyttes direkte som data i studien. Disse dataene har imidlertid vært helt nødvendige for å komme inn i feltet. Observasjonene av og i området har i studiens tidlige faser vært veiledende for forskningsspørsmålene og den generelle avgrensningen av oppgaven. Likeledes inngår deltakelse på konferansen "Gatenær 2006" om oppsøkende arbeid og unge i risikosonen, og samtaler med studenter og fagpersoner om tematikken som generell kunnskap om feltet. Intervjuene og de tekstlige dataene går mer direkte inn i oppgaven som kilder til data, og vil slik behandles på noenlunde samme måte.

Det kan settes spørsmålstegn ved hvorvidt kildene i studien uttrykker en ønsket bredde i blikket på marginalitet ved Akerselva. Tre av hovedintervjuene som er foretatt er med personer knyttet til Uteseksjonen. I tillegg er to av de relevante tekstlige kildene *I skyggen av Eika* (Fodstad 1996) og *Eikaguttene – marginalisert etniskminoritetsungdom i et marginalisert miljø i Oslo* (Kuvoame 2005) skrevet av personer med tilknytning til Uteseksjonen. Spennet i blikk på de samtidige marginale miljøene langs Akerselva er derfor ikke så stort som kanskje kunne vært ønskelig. Mitt blikk mot empirien styres av kildene jeg trekker på, slik kan dette til en viss grad forstås å ha lagt føring på analysen.

2.2.3 Tekster

Bruken av tekster som datakilde innebærer ifølge David Silverman en evne til å skille ut hvilken type informasjon en gitt tekst har evne til å gi. Han gir uttrykk for hvordan "ethnographers approach texts 'for what they are'" (2001:128). Det innebærer at flere *typer* tekster kan identifiseres, og at kjennskap til sjangeren en tekst er skrevet innenfor er av betydning. Med bakgrunn i en slik innsikt er de foreliggende tekstlige kildene i denne studien grovt delt inn i tre.

For det første har det blitt brukt en del fagbasert litteratur og rapporter med et faglig tilsnitt som omhandler området og utmiljøene. Eksempler på denne typen tekster er *Den delte byen* (1990) av historikeren Knut Kjelstadli, og *Byråkratienes historie* (1994) av historikeren Edgeir Benum - begge historiske tekster som i egne deler tar for seg områdene langs det nedre Akerselva. I tillegg er det trukket på den sosiologiske teksten *På livet – fra filleproletariatet i Oslo* (Odd Ramsøy et.al.1971) som tar for seg det såkalte "filleproletariatet" i Oslo i etterkrigstiden; "Aker'n skal værre som den er!" (Enoksen et.al.1987) en kriminologisk rapport om nærmiljø og marginale miljø ved Akerselva på midten av åttitallet; *Oslo – spenningenes by* (Jan Myhre og Knut Kjeldstadli 1995) som tar for seg ulikhet og segregasjon historisk i Oslo; *"Eikaguttene": marginalisert etnisk minoritetsungdom i et margint miljø i Oslo* (2005) av sosiologen Moses Kuvoame, som retter fokus mot minoritetsetnisk ungdom på gata langs Akerselva; *Gatekapital* (2006) av sosiologene Sveinung Sandberg og Willy Pedersen, som tar for seg gatemiljøer langs Akerselva; og den tverrfaglige *By og byliv i endring – Studier av byrom og handlingsrom i Oslo* (Jonny Aspen red. 2005) som omhandler områdemessige endringsprosesser i områder tiliggende nedre Akerselva. I tillegg behandles Hjørdis Fodstads bok om sniffermiljøene, *I skyggen av Eika* (1996) som en slik type tekst. Fodstad fulgte sniffermiljøene ved Akerselva som uteseksjonsarbeider på 80- og begynnelsen av 90-tallet. I disse tekstene er et kildemateriale allerede fortolket og analysert, og til dels vil refleksjoner og slutninger som settes frem i tekstene trekkes med i oppgaven. Tekstene presenterer også et bredt empirisk materiale som har vært med på å skape et kunnskapsgrunnlag om områdene og miljøene.

For det andre har det blitt trukket på tekstlige kilder som setter fokus på Akerselva, men som er uten en klar faglig forankring. Eksempler på denne typen tekster er eldre og nyere lokalhistoriske tekster som *En bok om Vaterland* (O.M. Overn 1929) og *Akerselva – fra sagatid til opera* (Gunnar Jerman 2003). I disse tekstene er materialet ryddet, som i de fagbaserte tekstene, men de har ikke på den samme måten en faglig analytisk tilnærming. Disse tekstene er med å danne kunnskapsgrunnlaget i studien. Konklusjoner og analyser i disse tekstene trekkes i hovedsak ikke med.

Til sist har det også blitt benyttet tekster som tar for seg eller er en del av den offentlige debatten rundt nedre Akerselva eller de marginale gatemiljøene. Dette er i hovedsak avisinnlegg og avisartikler. Denne typen tekstdata har i hovedsak blitt hentet fra tekstdatabasen Atekst, og fra Oslo bymuseums arkiverte klippesamling. Søkord som har blitt

benyttet har vært "Akerselva" i kombinasjon med andre ord som "politiet", "narkotika", "gjeng", "miljø". Avisdata har vært nyttig av særlig to grunner. For det første gir de uttrykk for perspektiver på Akerselva og utkulturene over tid. Skifter i fokus på området kommer frem, og man får tilgang til meningsytringer om temaene slik de kom til uttrykk i samtiden. For det andre henvises det i disse tekstene ofte til en del statistiske data som det kan være vanskelig å få tilgang på andre steder. Det er viktig å legge vekt på at det gjengitte tallmaterialet som presenteres i disse avistekstene ikke kan ansees som nøyaktige statistiske data, heller kan et slikt materiale forstås som kvantifiserte og uformelle situasjonsrapporter.

2.2.4 Intervjuer

Det har i studien blitt foretatt intervjuer med noen nøkkelpersoner med kjennskap til området og/eller utmiljøene. Bakgrunnen for at intervjuer ble benyttet i studien var at det var ønskelig å få personer med førstehåndskunnskap til området og miljøene i tale. Etter noen enkle undersøkelser fant jeg frem til at representanter ved Uteseksjonen (US) og Oslopolitiet ville være ideelle intervjupersoner med tanke på å få informasjon om gatemiljøene.¹²

Uteseksjonen, som er underlagt Rusmiddeletaten i Oslo, har siden slutten av 1960-tallet drevet oppsøkende arbeid langs nedre Akerselva, mens politiet lenge har hatt særoppsyn med området. Intervjuene er slik foretatt med det som kan kalles *eksperter* snarere enn klassiske informanter.¹³ Fire hovedintervjuer ble foretatt: Geir Tveit - overbetjent ved Forebyggende Avdeling ved politiet på Grønland (har jobbet i og med området siden 1981); Børge Erdal i Uteseksjonen (1997-); Moses Kuovame i Uteseksjonen (1995-); og Hjørdis Fodstad – tidligere ansatt i Uteseksjonen (1980-1995). I tillegg til hovedintervjuene har det blitt gjort intervjuer/samtaler av en litt annen karakter med Lars Emil Hansen ved Oslo Bymuseum, akerselvaguide Gard Espeland, og lokalhistoriekjenner Åsmund Johansen. Disse intervjuene adresserte mer generell akerselvahistorie, og omhandlet ikke like direkte som de øvrige intervjuene de marginale miljøene. I disse intervjuene var det i større grad en åpen samtale, hvor det ikke ble benyttet intervjuguide.

Intervjuene ble foretatt i perioden fra februar 2006 til juni 2006. Alle intervjuene ble foretatt på intervjupersonenes arbeidssted, bortsett fra intervjuet med Fodstad som ble foretatt på en

¹² Det ble også gjort forsøk på å få intervjuavtaler med representanter ved Oppsøkende Tjenester (OT), uten at det lyktes.

¹³ Ofte impliserer ekspertintervjuer en faglig tyngde hos intervjupersoner, her viser det heller til omfattende kjennskap til et empirisk felt.

café. Intervjuene varte fra litt under en time til to timer. I alle hovedintervjuene, utenom det med Fodstad, ble det benyttet opptaker. I etterkant ble intervjuene transkribert. Intervjuene hadde en semistrukturert form. En enkel intervjuguide ble utarbeidet til hvert av hovedintervjuene med bakgrunn i hvilken rolle intervjupersonen hadde hatt i forhold til gatemiljøene og Akerselva, og hvilken tidsperiode det kunne ventes at personen hadde kjennskap til. Slik hadde intervjuene et tematisk fokus. Men ettersom intervjupersonene var ventet å ha en dypere kjennskap til det empiriske studiefeltet enn meg selv var det også viktig at temaer som ble brakt på bane under intervjuet, og som ikke var en del av den opprinnelige intervjuguiden, ble fulgt opp. Karin Wideberg gir i *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt* (2001) uttrykk for at en slik fleksibilitet under intervjusituasjonen er et sentralt aspekt ved det kvalitative forskningsintervjuet. ”Det som utmerker et kvalitativt intervju, er at man følger opp det intervjupersonen tar opp og som kan kaste lys over vedkommendes forståelse av det aktuelle temaet” (Wideberg 2001:16).

Det er viktig å legge vekt på data i et kvalitativt forskningsopplegg aldri kan ”hentes”, men alltid ”produseres”. ”Interviewer and interviewee actively construct some version of the world” (Silverman 2001:86). Mitt fokus på Akerselva var i første omgang styrt av et valgt emnefelt. Ut ifra dette ble bestemte intervjupersoner valgt. I samtale med intervjupersonene presenterte jeg først mitt prosjekt. Jeg hadde også et bestemt fokus i spørsmålene jeg stilte, og jeg hadde nok også bestemte reaksjoner på utsagnene som intervjupersonene kom med. Dette er ting som legger føringer på hvordan en samtale vil bli. Hadde jeg tilnærmet meg intervjupersonene på en annen måte, med andre typer tema og andre spørsmål ville intervjusituasjonen og innholdet i samtalene vært annerledes.

Intervjuene ble gjort med henblikk på å få informasjon om et bestemt temaområde. Det var ikke i første rekke interessant *hvordan* det ble snakket om temaene - hvordan informantene ordla og uttrykte seg under intervjuet, men *hva* som ble fortalt.¹⁴ Det blir i oppgaven derfor ikke lagt vekt på det Silverman omtaler som en konstruktivistisk tilnærming. Tilnærmingen til intervjuene er i skjæringspunktet mellom det Silverman kaller *positivistisk* og *emosjonalistisk* (2001:86-87). En positivistisk tilnærming kjennetegnes ifølge Silverman av at ”interview data give access to ‘facts’ about the world” (2001:87). En slik tilnærming kombineres med emosjonalismens vekt på at intervjuer først og fremst er nyttige for å få tilgang til *subjektive*

¹⁴ Det er fristende å si at fokus er på *innhold* heller enn *form*, men å trekke et slikt skille mellom form og innhold er dypt sett problematisk.

erfaringer. Gjennom dette unnslippes en rent positivistisk tilnærming. Informasjonen fra intervjuene (og dette gjelder også observasjonsdataene og de tekstlige dataene) behandles ikke som objektive og ”sanne” fremstillinger av gatemiljøene og elva, men som informantenes erfaringer.¹⁵

Fremstilling og formidling av kunnskap hviler på erfaringer, ståsted og posisjoner. Det vil si at samtidig som framproduseringen av datamaterialet ble gjort i samarbeid med personer med kunnskap om studiens emnefelt, og gjennom lesning av tekstmateriale som omhandlet studiekasus, så var både tekstforfatterne og intervjupersonene i bestemte posisjoner i forhold til emnefeltet - slik en person alltid vil være. En grunn til at dette påpekes er at intervjupersonene ikke bare representerte og presenterte seg selv og sitt ståsted, men også den etat eller institusjon personen var en del av – i intervjuene henholdsvis politiet og Uteseksjonen. Slik var de i delvis offisielle og ”aktive” posisjoner.

Et spørsmål jeg har fått under arbeidet med oppgaven, som det kan være betimelig å adressere her er hvorfor jeg ikke ”går rett til kilden”. Hvorfor intervjuer jeg ikke representanter fra gatemiljøene? Det er et par grunner til dette. For det første er dette gjort i andre studier. Både *Gatekapital* (2006) og ”Eikaguttene” (2005) har i den senere tid tilnærmet seg gatemiljøene ved nedre Akerselva gjennom intervjuer med personer i miljøene. Jeg ønsket å få tilgang til empirien fra en annen vinkel. En annen årsak er at direkte intervjuer med gatemiljøene ikke syntes å være den mest egnede veien å gå for å besvare forskningsspørsmålene. Hensikten med intervjuene var primært å få kjennskap til hvordan gatemiljøer har beveget seg i og tatt i bruk området ved de nedre delene av Akerselva de siste årene. Intervjuepersonene som ble trukket med i studien har god kunnskap om nettopp det, samtidig som de besitter en distanse til miljøene som kan være ønskelig.

2.2.5 Observasjon

Det har også blitt foretatt strukturert og ustrukturert observasjon av områdene. Observasjonsdata blir ikke direkte benyttet i oppgaveteksten. Likevel kan de enkle observasjonsstudiene som har blitt foretatt forstås som helt nødvendige i forhold til studien. Spørsmål og problematikk i oppgaven omhandler i stor grad romlige aspekter ved nedre

¹⁵ De tekniske kravene som gjerne fremsettes i den positivistiske tilnærmingen til intervjuer, som standardiserte spørsmål og reabilitet, vektlegges ikke (Silverman 2001:88-89).

Akerselva, og uten førstehåndsobservasjon av områdene ville det blitt langt vanskeligere å spørre gode forskningsspørsmål, og å føre en informert samtale med informanter.

Observasjonene som ble foretatt i området ble først og fremst benyttet for å bli kjent med området, særlig med tanke på arkitektoniske aspekter og det sosiale livet.¹⁶ Inngående observasjon av gatemiljøene har ikke blitt foretatt.

I praksis ble observasjon gjort ved at jeg gikk gjennom området på kryss og tvers. Den vanligste traseen har vært fra Vaterlandsbrua og langs parkområdet opp til Kubaparken. Observasjoner ble gjort i perioden fra våren 2006 til våren 2007. Tidsrommet for observasjonene har variert noe, men har generelt vært på formiddag og ettermiddag. I noen tilfeller har jeg i etterkant skrevet beskrivende observasjonsnotater.

2.2.3 Forholdet mellom teori og empiri

Silverman legger vekt på at man i studier alltid bør ha et bestemt perspektiv, teorier, eller en eller flere problemstillinger som styrer fokus. Grunnen til dette argumenterer han er at "the attempt to describe things 'as they are' is doomed to failure". Han beskriver videre en problematikk som etnografer ofte opplever, spesielt dersom redskaper til å styre fokus mangler: "The ethnographer must get beyond the initial experience when every issue seems so fascinating, each aspect seems so interconnected and each piece of reading you do only adds further ideas (and suggest further readings)" (Silverman 2001:61).

I arbeidet med oppgaven har jeg fått føle problematikken Silverman beskriver ovenfor. Å rydde det empiriske materialet og finne frem til fruktbare innfallsvinkler har ikke vært en enkel prosess. En hovedgrunn er nok den uendelige kompleksiteten som finnes i det urbane feltet. Løsningen har vært, som Silverman også anbefaler, å la eksisterende forskning på feltet være veiledende i søken etter nyttige og interessante perspektiver. Faren ved en slik tilnærming er at det særegne ved den innsamlede empirien ikke kommer tilstrekkelig til uttrykk, men presses inn i ferdige modeller og konsepter. Dette er noe Karin Widerberg advarer mot når hun legger vekt på at noe av poenget med kvalitativ forskning er at man ikke skal møte empirien med klare kategorier og ferdigformulerte forskningsspørsmål (Widerberg

¹⁶ Jeg bodde i en periode (2002-2004) tett opp mot området, nederst i Maridalsveien, og kjente av den grunn deler av området godt fra tidligere.

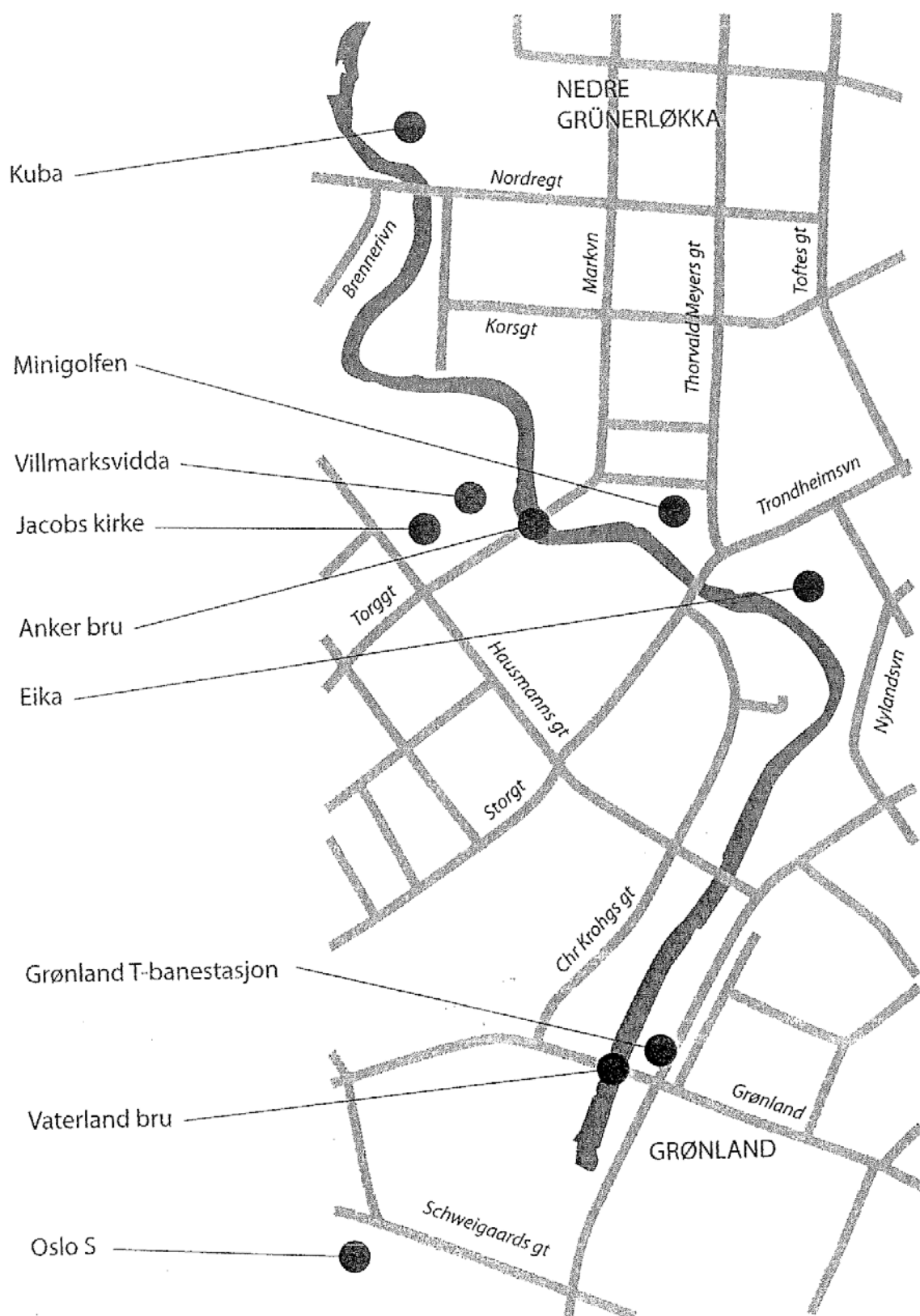
2001:18).¹⁷ En utfordring har med bakgrunn i dette vært å ivareta et fruktbart dialogisk forhold mellom empiri og teori i den analytiske prosessen. Tidlige analyser av det empiriske materialet ble gjort ut i fra et løst teoretisk rammeverk. På bakgrunn av de tendensene som kunne anes i materialet gjennom dette ble mer konkrete teoretiske bidrag knyttet inn.

2.2.4 Etikk

Valget av datakilder og innfallsvinkel til emnefeltet gjør at studien i liten grad er bundet opp i etisk problematikk. Etter samråd med NSD (Norsk Samfunnsvitenskaplig Datatjeneste) og veileder ble det fastslått at dataene benyttet i studien ikke inneholder sensitive opplysninger eller personbeskrivelser og at de derfor ikke krever å bli maskert eller anonymisert.

Hvis det kan forstås å være etisk problematikk forbundet med studien gjelder dette i første rekke begrepsbruken og samlebetegnelser på miljøer som for enhver kan gjenkjennes i bybildet. Gjennom oppgaven benyttes begreper som kan forstås å være normativt ladet i negativ forstand. Det kan settes spørsmålstegn ved hvorvidt bruk av begreper som ”alkoholikere”, ”rusmiljøer”, ”minoritetsetniske illegale salgsmiljøer” kan virke stigmatiserende på aktører som velger å oppholde seg langs Akerselva. Stephen Pfohl gir uttrykk for at det å sette merkelapper (”labeling”) på utsatte individer eller grupperinger kan forsterke problemer de allerede opplever. Han hevder videre at dette på individuelt nivå kan føre til en reformulering av eget liv i lys av den merkelappen man mottar. På gruppenivå kan en konsekvens være fremvekst eller forsterking av subkulturer av likesinnede stigmatiserte (Pfohl 1994:377-381). Å benytte begreper som kan forstås å stigmatisere bestemte brukere av byens rom inn i marginale posisjoner kan slik oppfattes som problematisk. Til sist synes det allikevel å være nødvendig i studien av slike miljøer.

¹⁷ Dette knytter seg opp mot validitetsbegrepet som Wideberg finner lite egnet i kvalitativ forskning, ettersom det i god kvalitativ forskning ikke er forhåndsbestemt ”hva man skal måle” (Wideberg 2001:18).

Kart 1: Kart over de nedre delene av Akerselva, med markering av relevante steder (Fra *Gatekapital*, Sandberg og Pedersen 2006:245, tegning: Laboremus Prepress AS).

Kapittel 3: Historisk blikk på de nedre delene av Akerselva – fremveksten av en marginal bykultur

Dette kapittelet omhandler nedre delene av Akerselva i et historisk perspektiv, fra midten av 1800-tallet og frem til i dag. Jeg ønsker her å spore den marginale historien i området. En del studier har tidligere tatt for seg marginalitet og sosial nød ved Akerselva. Historikeren Knut Kjeldstadli (1990) har skrevet om hvordan det langs Akerselva sent på 1800-tallet var et betydelig innslag av fattigdom, slum og elendighet. Kjeldstadli ser dette i forhold til hvordan elva var et industrisentrum i Oslo. Sosiologen Odd Ramsøy (1971) har tatt for seg hvordan ”filleproletariatet” i etterkrigstiden tok i bruk området. Mens Hjørdis Fodstad (1996), tidligere ansatt i Uteseksjonen, har skrevet om hvordan rusmiljøer har tatt i bruk området fra slutten av 1960-tallet og frem til midten av 90-tallet. Det har imidlertid i liten grad blitt satt fokus på hvorfor nettopp de nedre delene av Akerselva tidlig ble etablert som et *sted* for marginale kulturer. I kapittelet rettes det oppmerksomhet mot hvordan marginale kulturer etablerte seg i dette området i løpet av 1800-tallet og tidlig 1900-tall, og hvordan elva videreføres som marginalt rom inn i etterkrigstiden og frem til i dag.

3.1. *Industrisentrum langs Akerselva*

Oslo, den gang Christiania, var i siste del av 1800-tallet en delt by. Det var den borgelige vestkant, og arbeiderklassens østkant.¹⁸ Øst-vest skillet viste ikke bare til to ulike deler av byen, men markerte også at byen var preget av klasses skillet mellom arbeidere og borgere. Akerselva var det symbolske skillet mellom øst og vest, og mellom to ulike sosiale lag i byen. Akerselva var også, sammen med sentrum, det dominerende industriområdet i Christiania. Industrimønstrene hadde i løpet av 1800-tallet festet seg, og dette området hadde blitt sentralt på grunn av den verdifulle kraften som fantes i de mange fossefallene langs elva. Langs de nedre delene av Akerselva, fra Øvre Foss og til elvas utløp i fjorden lå ulike små og store foretak tett. Christiania Seildugsfabrik ved Øvre Foss var den største bedriften langs den nedre delen av Akerselva, med et toppunkt på 900 ansatte i 1880. Andre større foretak langs denne strekningen var Vulkan Jernstøperi og Mekaniske Verksted (etablert i 1872), Schous Bryggeri ved Nybrua (1873). Helt nederst ved elvas utløp lå Nylands Mekaniske Værksted

¹⁸ Arbeiderstrøkene strakk seg også i realiteten vest for Akerselva, men tyngdepunktet var utvilsomt på østkanten (Kjeldstadli 1990:45).

(1854). I tillegg til den større industrien langs elva var det også en del næringsvirksomhet inne i boligkvartalene. Dette var for det meste mindre virksomheter med under 10 ansatte (Senje 2005:94-100 og Kjeldstadli 1990:41).

Med industrien, og en bosetning med høy konsentrasjon av både faglærte og ufaglærte arbeidere, vokste det langs Akerselva frem det som gjerne kalles en typisk arbeiderkultur. Området fra sentrum til Iladalen var kjernen i ”arbeiderklassens Christiania” (Kjeldstadli 1990:42). Elektrisitet og dampkraft gjorde etter hvert Akerselva mindre viktig som kraftkilde, men et industrimiljø var innen den tid allerede opprettet og trakk flere bedrifter til området. Industristorhetstiden i området varte fra midten av 1800-tallet til omkring 1920-tallet da desentraliseringen av industrien begynte, og stadig flere bedrifter på grunn av billigere lokaler og gunstigere transportmuligheter søkte ut av Oslo. Men helt frem til etterkrigstiden var Akerselvaområdet et typisk industri- og arbeiderområde (Kjeldstadli 1990:42-45).

3.2 ”Ny York”

Sag- og møllebedriftene langs Akerselva hadde allerede før den store brannen i gamle Oslo i 1624, og den påfølgende byggingen av det nye Christiania, trukket til seg arbeidsfolk som ville bo nært sitt arbeidssted i områdene langs Akerselva. Etter hvert som flere fabrikker etablerte seg rundt elva skjøt boligbyggingen for alvor fart. Christiania inkludert forsteder vokste fra 14000 til 38000 innbyggere i perioden fra 1815 til 1850, og byveksten avtok ikke i intensitet i den siste delen av århundret. Dette skyldtes at det i høykonjunkturperiodene var stor innflytting til byen. Arbeid trakk til seg folk (Myhre og Kjeldstadli 1995:24,131).

Den store befolkningsveksten førte til en nærmest kronisk bolignød, og boligbygging i høyt tempo ble nødvendig. Bygrensene gikk frem til midten av 1800-tallet ved Akerselva og strøkene på den østlige bredden var således ikke formelt sett en del av Christiania. Boligbyggere ved elva ble dermed ikke rammet av den murtvangen som fantes innenfor bygrensene. Den lave kostnaden ved å bygge med tre og de lave tomteprisene i østkantstrøkene gjorde disse områdene attraktive for mindre bemidlede og entreprenører som var ute etter rask fortjeneste. Slik vokste boligmassen på østsiden av elva i et høyt tempo (Greve 1939:377-378 og Overn 1929:26).

Et sted byggingen var særlig intens var i strøket som ble kalt "Ny York". Ny York lå nederst på Grünerløkka, i området som i dag avgrenses av Nordregate, Markveien, Torvbakkgata og Akerselva. Tilnavnet "Ny York" kom angivelig av at byggingen i dette området hadde et tempo som var så høyt at det kunne sammenlignes med det i nybyggerbyene i Amerika. Bakgrunnen for hastverket var den varslede murtvungen for bebyggelse som skulle innføres i forbindelse med forstadens innlemmelse i Christiania. Frem til innlemmelsen, og overgangen fra forstad til bydel i 1859, var det av den grunn en hektisk bygging av trehus i området.¹⁹ På et par år, fra 1856-1858, vokste det nederst på Grünerløkka opp en drabantby. Ny York ble etter hvert et tettbebodd område. En undersøkelse gjort i 1856 viste at om lag 2000 mennesker bodde i strøket. Disse bestod for en stor del av håndverkssvenner og fabrikkarbeidere.²⁰ I Ny York bodde man trangt, og en undersøkelse av 15 tilfeldige Ny York-hus i 1865 viste at det bodde gjennomsnittlig 3,8 beboere pr. værelse (Bull 1961:228).

Det nedre Grünerløkka på midten av 1800-tallet blir beskrevet som en svinesti. Husene som var blitt oppført i "en hu og hast" hadde jevnt over en dårlig kvalitet. Journalist Gunnar Jerman skriver om dette: "Folketallet eksploderte, og ut fra den bygningsmassen som ble reist, kan vi konstatere at behovet for husrom var større enn behovet for en vakker by" (Jerman 2003:122). Det fortelles om "heslig urenslighet" og "søleri" i området, kanskje en konsekvens av mangel på tilgang på vann og avløp og omfattende husdyrshold. Fysisk bar området preg av hastebygging og usanitære forhold. Ifølge urbansosiologen Michael Bounds var radikal folkevekst, hastebygging og dårlige levekår noe som generelt fulgte med industrialisering i byer på 1800-tallet. "The new industrial cities grew with such rapidity and generated such appalling conditions that they truly were dark satanic mills. Workers lived in close proximity to the noise and pollution of their employment in appalling, overcrowded conditions" (Bounds 2004:77).

Ny York og Grünerløkka hadde generelt et dårlig rykte blant embetsmenn og "gode borgere".

²¹ Strøket ble beskrevet som urolig, med mye "spetakkel" og "slagsmaal". Til dels ble de dårlige forholdene i samtiden forklart med trebebyggelsen. I debatten som gikk rundt 1860, om hvorvidt trebebyggelse skulle tillates også innefor bygrensene, ble Ny York trukket frem

¹⁹ Fattigdom og kriminalitet i forstedene gjorde at Christianiapolitiets myndighet allerede i 1815 ble utvidet til å omfatte forstedene (Myhre og Kjeldstadli 1995:33)

²⁰ Arbeiderbladet 24.03.1961

²¹ Mange i borgerskapet så nok ned på samtlige områder beliggende utenfor den innerste bykjernen ("den egentlige stad").

som skrekkeksempel på hva en slik type bygging ville kunne føre med seg. I en historisk tekst om Grünerløkka retter Edvard Bull blikk mot at selv om strøkene var mye preget av dårlig standard og mangelfull planlegging, så hadde nok en del av misnøyen med strøket bakgrunn i nye og større krav til boliger og nærmiljø (Bull 1986:123, Bull 1961:220). På tross av Ny Yorks dårlige rykte fantes det verre steder. En nybygger som hadde kommet til Grünerløkka fra Vaterland forteller i 1857 om at flyttingen førte til betraktelig bedring av levekår.²²

3.3 Vaterland

Et lite stykke ned langs elva fra Ny York og Grünerløkka lå Vaterland, ”Det mørkeste Christiania”. I 1929 skriver O. M. Overn om Vaterland: ”Vaterland har fra første stund helt til de siste tider vært byens fattigstrøk, det strøk hvor de smaa og fortrykte i samfundet, byens stedbarn, bodde” (Overn 1929:84). Vaterlandsområdet strakk seg mellom Jernbanetorget og Grønland, og ble gjennom hele 1800-tallet og inn i det neste århundret regnet som Christianias slumområde. Vaterland ble i likhet med Ny York og Grünerløkka ikke rammet av murtvangen som gjaldt innenfor bygrensene. Bygningsmessig lignet området slik mye på det man så litt lenger opp langs elven, med dårlig, brannfarlig og usanitær trehusbebyggelse (Overn 1929:87).

Knut Greve gir, i et historisk skrift om Vaterland, uttrykk for at verken Christianias borgere eller tilreisende var særlig imponert over byens forsteder:

Enten man kom over Østfold og ned de bratte bakkene ved Ekeberg, eller nordfra inn Trondhjemsveien eller Strømsveien, så måtte man først gjennom forstædene, gjennom Grønland, Fjerdings og Vaterland, før man nådde inn i selve byen. Nesten alle reisesildringene nevner med ubehag dette første inntrykk av fattigdom, og byens borgere følte det som en skam (Greve 1938:378).

Olafia Johannsdottir startet ved inngangen til 1900-tallet med oppsøkende virksomhet mot vanskeligstilte i Vaterlandsområdet.²³ I ”De Ulykkeligste – Livsskildringer fra Oslo” forteller hun om den elendigheten hun møtte på Vaterland.

²² Harald Meltzer i samtale med nybygger (Bull 1961:222).

²³ Etter sin død ble hun hedret med en byste ved Vaterlandsbrua. I tillegg er Olafiaplassen som i dag avrunder parkbeltet langs Akerselva i nedkant, og helseklinikken Olafiaklinikken oppkalt etter henne.

Ingensteds har jeg set saa eiendomelig utprægede skikkelser, som nede i Vaterland. Lakkegaten vrimler av dem. Man legger merke til dem paa lang avstand, hele menneskets uttrykk er likefrem fortøttet, trykket sammen av usynlige stærke hænder, tilspidset som en pil der peker mot et bestemt punkt. Det er elendighetens fryktelige tryk som her har preget menneskene (Ólafía Jóhannsdóttir 1925:15)

På Grünerløkka ble husstandarden etter hvert hevet. I tidene med høykonunktur i 1870-åra kom de treetasjes murhusene som man i dag kjenner fra området. Bortsett fra noen hus i Nordre gate ble den hurtig oppsatte trehusbebyggelsen revet. Innen århundreskiftet fylles resten av Grünerløkka med såkalte kaserneblokker. Grünerløkka ble etter hvert ”beste østkant” på tross av sitt rykte som arbeiderbydel.²⁴ Det var fortsatt en overvekt av trange leiegårder, men det var gjerne de mer bemidlede av arbeiderne som hadde tilhold der. Vaterland beholdt sitt slumstempel. Når Aftenposten i anledning Oslos 1000 års markering minnes gamle Vaterland er det som ”beryktet for bondefangeri, kriminalitet og usedelighet”.²⁵ På tross av klassebevisstheten og arbeidersamholdet på østkanten fantes det slik også skiller mellom områdene øst for elva. Vaterland ble sett ned på, ikke bare av borgerskapet, men også av mange arbeidere. Østkanten var slik ikke nødvendigvis så enhetlig som den ofte fremstilles. Det var til dels spenninger mellom de ulike strøkene, og selv mellom tiliggende kvartaler.

3.4 Fattigdom, slum og fyll

Fattigdommen i Christiania var ved inngangen til 1900-tallet stor. I 1905 fikk 18 prosent av Kristianias befolkning støtte fra fattigvesenet. Selv om levestandarden steg noe i løpet av mellomkrigstiden, viste levekårsundersøkelser på 1930-tallet at om lag en femtedel av befolkningen i Christiania fremdeles gikk under kategorien fattig (Kjeldstadli 1990:59-60). Arbeidsfolk flest hadde knapt med ressurser. Aller verst var det for det ufaglærte. Disse kunne gå lange perioder uten arbeid, ettersom gjennomstrømmingen i bedriftene var høy og mange jobber var sesongbettinget. Fattigdommen var generelt utbredt på østkanten, men den var også fordelt ulikt mellom de forskjellige strøkene øst i byen. Verst utsatt var strøkene i det som har blitt kalt ”første forstadsring” - byens første forsteder. I sin tid ble de, slik det har blitt vist var tilfelle med Ny York og Vaterland, bygd utenfor byen. Med byveksten ble de liggende som en krans med slumområder rundt sentrum.²⁶ I *The Condition of the Working Class in England*

²⁴ Arbeiderbladet 24.03.1961 etter et foredrag av Edvard Bull

²⁵ Aftenposten Aften 24.09.1999

²⁶ Statistisk sentralbyrå, levekårsundersøkelse gjengitt i Kjeldstadli (1990:60-61)

(1845) skriver Friedrich Engels om hvordan egne slumstrøk var et typisk trekk ved de store industribyene i England på midten av 1800-tallet:

Every great city has one or more slums, where the working-class is crowded together. True, poverty often dwells in hidden alleys close to the palaces of the rich; but, in general, a separate territory has been assigned to it, where, removed from the sight of the happier classes, it may struggle along as it can. These slums are pretty equally arranged in all the great towns of England, the worst houses in the worst quarters of the towns; usually one- or two-storied cottages in long rows, perhaps with cellars used as dwellings, almost always irregularly built. (Engels 1987:70-71)

Det ble i samtiden fremsatt ulike forklaringer på hvorfor fattigdommen ble særlig stor i Christiania. En teori gikk ut på at byen mottok fattige fra andre deler av landet. En annen forklaring var at storbylivet produserte elendigheten. ”Innflytterne blir påvirket av omgivelsene og synker ned på samme nivå som de andre”, ble det hevdet.²⁷ Trolig hadde den store fattigdommen sammenheng med den massive innflyttingen til hovedstaden, og mangelen på fast arbeid. Arbeidslivet var følsomt overfor konjunktursvingninger, og mye arbeid var sesongbettinget. Knut Kjeldstadli viser til dette, samtidig som han mener man må skille mellom de som var fattige i perioder på grunn av sesongyrker og svingninger i arbeidsmarkedet, og ”den faste staben av fattige”. Sesongarbeiderne og særlig de ufaglærte kunne gå lange strekk uten å få arbeid, men de skilte seg like fullt fra den siste gruppen. Blant den faste staben av fattige ble det av fattigvesenet delt opp tre grupper. De svake, syke og arbeidsuføre; familier uten forsørger; ”dovne og drikkeferdige” (Kjeldstadli 1990:62).

Nettopp disse ”dovne og drikkeferdige” syntes det langs de nedre delene av Akerselva å være mange av. I 1910 gjorde pastor Eugene Hanssen en undersøkelse av 300 tilfeldige familier trukket fra fattigprotokollene. I seks av ti tilfeller mente han å påvise at forsørgerens fyll var hovedsak til fattigdommen. Bylege K.J. Figenschau kom frem til samme resultat.²⁸ I det hele tatt var bruken av alkohol stor i Christiania. Tall for alkoholmisbruk og besøk i fyllearesten var høyere enn i noen annen norsk by, bortsett fra Drammen. I 1924 viste statistikk 71 drukkenforseelser pr. 100 innbyggere. Og i 1900 gjaldt to av tre politisaker forseelser i forbindelse med fyll.²⁹ Problemene med fyll og ”løse elementer” førte samme år til at løsgjengerloven ble vedtatt.³⁰ Loven skulle forhindre den offentlige drukkenskapen og få de

²⁷ Social-Demokraten 13/12 1916, og Arctander 1928, begge gjengitt i Kjeldstadli 1990:62

²⁸ AKK Dok. 1910, og bilag til Alkoholkomm. Inds. 1911, gjengitt i Kjeldstadli 1990:63

²⁹ Aftenposten 2/10 1925, og AKK Dok. 27 (1901), gjengitt i Kjeldstadli 1990:63

³⁰ Løsgjengerloven (Lov av 31. mai 1900 om ”Løsgjengeri, Betleri og Drukenskap”) ble ikke satt ut i praksis før 1907.

”ørkesløse” og arbeidssky løsgjengerne vekk fra gatene. Loven forbød løsgjengeri, betleri og drukkenskap, og samtidig ble det innført et forbud mot tigging.³¹ I 1911 ble en av fem mannlige arbeidere over 15 år i byen arrestert eller anmeldt for fyll. Det har blitt argumentert for at arbeiderne på østkanten videreførte en før-industriell drikkekultur fra den gamle byalmuen. Fylla ble beskrevet som arbeidernes ”svøpe”, og såkalte ”spleiselag” etter arbeidstid var vanlig.³²

Foruten arbeiderfylla gjorde ”forbrydernes proletariat” at politiet hadde nok å stri med langs de nedre delene av Akerselva. ”Forbrydernes proletariat” var omstreifere og tiggere, og ble anslått til å omfatte om lag 4000 menn og 2000 kvinner (Kjeldstadli 1990:68). O. M. Overn skriver i ”En bok om Vaterland” (1929) om forholdene i bydelen på midten av 1800-tallet: ”Vaterland – hvor annet hvert hus var bordell, og hvor restaurasjoner og laddevinsbutikker lå vegg i vegg, og hvor lassaronene regjerte og huserte på Lilletorvet og i gårdenes portrom” (Overn 1929:10).

Jon Kvikne, redaktør i Norsk Politihistorisk Selskap, har beskrevet forholdene patruljerende politibetjenter opplevde på Vaterland tidlig på 1900-tallet. Han legger vekt på hvordan Vaterland på denne tiden var et strøk med ”tøffe tilstander og mye elendighet”. ”Det mørke Vaterland” var et fryktet sted blant de patruljerende politimenn. Kvikne uttrykker at det blant de røffeste beboerne på Vaterland nærmest gikk sport i å ”ta” politiet.³³ Redvald Larssen skriver i *Fra Vekterstuen til Möllergaten 19* (1946) om sine år som patruljerende polititjenestemann på Grønland og Vaterland ved århundreskiftet. Her blir Smalgangen, Lakkegaten og de såkalte ”gråbeingsgårdene” sammen med Grønlands torg (”kutørje”) og Frelsesarmeens nattherberge i Urtegata beskrevet som særlig utsatte steder med tanke på fyll og bråk (Larssen 1946:10). Videre var ”Gråbeingsgårdene”, de fattigste kvartalene i Lakkegata, Jens Bjerkesgate, Sars gate og Siebkes gate, og særlig Lakkegata kjent for ”slagsmaal og utskeielser”.

Strøkene rundt Grønlands torg og ”Vesletørje” ble gjerne kalt ”lazzaronkvartalene” på bakgrunn av befolkningen som holdt til der (Kjeldstadli 1990:66). En ”lassaron” var gjerne kjennetegnet av arbeidsløshet og høyt alkoholforbruk. En lokal variant var

³¹ Folk kunne nå bøtelegges, eller settes i fengsel eller til tvangsarbeid om de gjentatte ganger unnlot å ta arbeid, bedrev tigging, var beruset på offentlig sted, eller kom på fattigkassa.

³² Rygg 1915, gjengitt i Kjeldstadli 1990:64

³³ Norgesglasset på NRK P1 30.08.2005

”Vaterlandsgutten”.³⁴ ”Vaterlandsgutten var lassaronen som hadde sitt tilhold rundt brua og ikke hadde noe annet å gjøre enn å drive dank” (Overn 1929:39). ”Mangt et villt drikkelag, mangt et slagsmål, mangt et røveri har fundet sted under Brua og langs elvekanten...” (Overn 1929:43). Også i husbåtene som i de nedre delene av elva foregikk det lyssky virksomhet, ”Nederst i elven lå det mange av de såkalte ”husbåtene” og om bord på disse levdes det et liv som trosser enhver beskrivelse – for ikke å snakke om sømmelighet og lov og rett” (Larssen 1946:12).

3.5 Etableringen av Akerselva som sted for marginale kulturer

Hva kom det så av at de nedre delene av Akerselva tidlig etablerte seg som område for marginale kulturer og sosialt utstøtte grupperinger? Det er nok sammensatte årsaker til dette. Her vil det argumenteres for to hovedforklaringer: For det første rettes det oppmerksomhet mot generelle segregeringsmønstre i byen. Segregeringen kom til syne i Oslo i etterkant av den industrielle etableringen, med fremveksten av Akerselvabeltet som et forslummet bakrom for sentrum. Dette kan gjenkjennes som et generelt mønster i større industribyer. Ernest Burgess’ forståelse av byen som organisert i soner kan sees i forhold til dette. For det andre pekes det mot regulering av avvik i det urbane. Dette er et perspektiv som normalt ikke har fått stor oppmerksomhet i forskning på feltet. Heller ikke blant norske sosialhistorikere har denne typen forklaringer stått sentralt. De nedre deler av Akerselva ble i løpet av 1800-tallet et område hvor det vokste fram et institusjonelt apparat for kontroll og regulering av avvik. Ved inngangen til 1900-tallet var det etablert et bredt spekter av tiltak med kontroll- og velferdssiktemål rettet mot en utslått befolkning her. Dette hadde store konsekvenser for den videre utviklingen av området.

3.5.1 Soner og segregering i byen

Den store samlingen av fattigdom og sosial uro langs Akerselva på første del av 1900-tallet kan dels forstås i sammenheng segregerings- og industrimønstre i byen. Den generelle forståelsen av segregerings- og bymønstre innen Chicago-skolen kan være et springpunkt for dette. Innen Chicago-skolen ble urban segregering forstått som et produkt av økonomiske

³⁴ ”Vaterlandsgutta” i Tilla Valstads ”Et år på Vaterland” (1925)

forhold, arbeidsdelingen og markedet. Når bestemte byområder fikk preg av fattigdom og sosial elendighet ble dette sett som et resultat av at ressurssterke deler av befolkningen hadde okkupert de mest ettertraktede delene av byen. De billigste og dårligste områdene ble stående igjen til byens minst privilegerte grupper – typisk de ufaglærte med lav lønn og arbeidsløse (Knox og Pinch 2006:161). I Christiania i førkrigstiden avtegner områdene som tidligere i kapittelet har blitt kalt ”første forstadsring” seg som slike typiske billige og dårlige boligområder hvor de fattigste slo seg ned. Andersen peker på at slike trekk også kan gjenkjennes i andre byer:

Most European countries have experienced special problems that have emerged in certain more or less well-defined parts of the cities called deprived or depressed urban neighbourhoods. These problems were initially found in the oldest urban areas with the lowest quality housing. (Andersen 2003:1).

Burgess mente å kunne forklare at slike områder blir rammet av fattigdom og sosial uro gjennom en konsentrisk sonemodell for byers utvikling. Burgess’ teori og modell hadde utgangspunkt i studier av 1930 årenes Chicago, og gikk enkelt forklart ut på at byens sosiale fordeling fulgte en underliggende orden som kunne beskrives gjennom en sirkelvis soneinndeling.³⁵ Burgess forstod byens utvikling på bakgrunn av befolkningsøkning og konkurranse om næringslokalisering. Den romlige og funksjonelle differensieringen av aktiviteter i byen ble primært sett relativt til boligmarked og næringsliv. I forhold til Oslo, slik byen utviklet seg, så er den konsentriske sonemodellen tilsynelatende for unyansert.³⁶ Først og fremst fordi øst-vest delingen som er, og har vært, et av byens mest betegnende sosiale kjennetegn ikke fanges opp ved bruk av en konsentrisk sonemodell. Men modellen kan allikevel være nyttig hvis man velger å se mer isolert på den delen av byen som strekker seg fra sentrum og østover. Den innerste sonen består ifølge Burgess modell av en bykjerne preget av næringsvirksomhet. Her samles den rådende politiske, kommersielle og finansielle virksomheten. Dette er sentrumssonen, som i Burgess modell ble betegnet som ”Loop 1”. Kvadraturen og det meste av den mursteinsbebyggelsen som utgjorde Christiania før byutvidelsen i 1859 kan forstås som en slik bykjerne. Her samlet først og fremst et ressurssterkt borgerskap og handelsstanden seg, selv om det også fantes innslag av fattigdom og uorden. Sonen som lå utenfor dette sentrum betegnes i modellen som en ”zone in transition”. Her ligger mye av industrien, men denne sonen bærer også preg av sosiale

³⁵ Konsentrisk: Av latinsk *con centrum* – med midtpunkt.

³⁶ Burgess la også selv vekt på at verken empiri fra Chicago eller andre byer vil passe rett inn i modellen. En bys beliggenhet i forhold til sjøen, elver i tilknytning til byen, større ferdselsårer og historiske faktorer vil gjøre reelle urbane mønstre mer kompliserte (Burgess 2004:22).

problemer og dyp uorden. Dette området rundt byens sentrum omtales også som "zone of deterioration" og betegnes gjerne gjennom at det samler et stort antall fattige, kriminelle og syke.

In the zone of deterioration encircling the central business section are always to be found the so-called "slums" and "bad lands", with their submerged regions of poverty, degradation, and disease, and their underworlds of crime and vice (Burgess 2004:24)

I Oslo kunne "første forstadsring" gjenkjennes som en "zone of deterioration". Dette var et belte rundt den innerste byen hvor store deler av industrien lå, og hvor byens fattigste holdt til. Området var til dels forslummet med dårlig bebyggelse og stor forurensning, og var også sted for betydelig sosial uorden.³⁷

Burgess mente at en urban soneinndeling hadde bakgrunn i hvordan byer var sosialt heterogene, og hvordan byens ulike sosiale lag differensierte seg ved å samles og ta kontroll over bestemte rom (soner) i byen. Han la særlig vekt på hvordan byens utvikling kunne forstås på bakgrunn av befolkningsøkning og konkurranse om næringslokalisering. Slik oppstod en romlig og funksjonell differensiering av aktiviteter i byen, primært relatert til boligmarkedet og næringslivet (Pløger 1997:21).³⁸ Robert Park la i tråd med dette vekt på at nærmiljøer og lokalsamfunn ble skapt gjennom hvordan folk med tilnærmet lik situasjon, spesielt med tanke på arbeid, samlet seg sammen i bestemte områder av byen. Her oppstod det lokale fellesskap som fulgte en felles skjebne i møte med strukturelle og økonomiske krav (Pløger 1997:20-21).

Andersen skriver med referanse til Olsson Hort (1992) om hvordan mønstre lignende de Burgess skisserer var vanlig i større nordiske industribyer, "At the end of the nineteenth century, industrialisation resulted in a concentration of workers and the bourgeoisie around factories located mainly near the city centres" (Andersen 2003:17). Andersen synes å støtte forståelse av "nedbrutte" urbane områder som legger vekt på sosiale segregeringsmønstre. "The emergence of urban decay and deprived neighbourhoods is connected with social segregation, which tends to concentrate the poor in the least attractive parts of a city" (Andersen 2002:769). Han legger imidlertid vekt på at det ikke er nok å se på hvordan sosiale

³⁷ Videre ut fra sentrum fant Burgess så en sone preget av arbeiderboliger, en sone med middelklasseboliger, en sone med boliger for pendlere. Jeg retter her kun fokus mot de to innerste sonene.

³⁸ Generelt har en innvending mot denne typen modeller for mønstre i det urbane vært hvordan det trekkes opp "naturlige" mønstre for byutvikling. Likevel fortsetter slike modeller å bli tatt i bruk som nyttige utgangspunkt også i nyere i studier av byen. (Pile et.al.1999:13-15, Pløger et.al.1997).

ulikheter ”legger seg” i det urbane landskapet. Man må også rette fokus mot de romlige kvalitetene ved byens ulike områder. Andersen legger slik vekt på at urban segregering må sees som *både* et resultat av sosial differensiering, *og* det at byer består av ulike steder med ulike kvaliteter (Skifter Andersen 2003:1-3). Når fattige og underprivilegerte samles i en bestemt del av byen slik som ved Akerselva er det ifølge Andersen uttrykk for et samspill mellom sosiale forskjeller og romlige forskjeller.

Tidligere i kapittelet har det blitt omtalt noen sosiale trekk ved bylivet i Oslo omkring århundreskiftet (klassedeling, mange dagarbeidere og arbeidsledige) og enkelte områdemessige kvaliteter ved de nedre delene av Akerselva (forstad til byen, sted for industri, port for handelsreisende inn til byen). Hvis man følger Andersens forståelse av nedbrutte byområders fremvekst, så kan forklaringen på at de nedre delene av Akerselva etablerte seg som et sted for marginalitet og problemer finnes et sted mellom de sosiale forholdene og de romlige kvalitetene. Hvilke romlige faktorer kan så i henhold til Andersens forståelse forklare hvorfor nettopp de nedre delene av Akerselva vokste frem som et særlig åsted for sosial elendighet og marginalitet? For det første kan det rettes blikk mot hvordan denne delen av byen i utgangspunktet lå utenfor byens administrative grenser og var et forsted til ”den egentlige byen”. Det betydde at området ikke var pålagt de samme formelle (og uformelle) byggestandarder som bykjernen. I tillegg var tomteprisene relativt lave. Den historiske litteraturen om disse områdene, og da spesielt ”Ny York” og Vaterland, peker mot at det på bakgrunn av dette her vokste frem strøk med planløs og elendig bebyggelse preget av hastybygging og dårlige materialer. Den bygningsmessige oppjusteringen på nedre Grünerløkka på slutten av 1800-tallet var nok med på å skape en oppgradering i både boligstandard og anseelse (jfr. Bull om Grünerløkka som ”beste østkant”). Men østkanten var innen dette utvetydig befestet som arbeidernes og de underprivilegertes del av Oslo. I tillegg hadde nok lokaliseringen av industrien langs Akerselva, med den støyen og forurensningen det innbar, en betydning for at dette ble fattig-Oslo. De eksterne effektene av industrien hadde innvirkning på velferden til alle som bodde i nærheten av elva.³⁹ Lokalhistorikeren Alf Folmer har beskrevet ”luktilandskapet” i Oslo i mellomkrigstiden og bemerker at det ved Akerselva var en veldig stank, ”Kloakken renner ut på begge sider. Her møtes alle luktene.

³⁹ ”An externality effect exists if the activity of one person, group or institution impinges on the welfare of others” (Knox og Pinch 2006:269).

Folk som går forbi holder seg for nesa”.⁴⁰ Elva var i praksis en nærmest en kloakk- og avfallsåre, og gjorde området svært lite attraktivt.

Mønstrene av segregering, og fattigdom og marginalitet i Oslo sammenfaller, fra rundt midten av 1800-tallet og et stykke inn på 1900-tallet, et stykke på vei med de urbane mønstrene Burgess skisserer i sin konsentriske sonemodell. Andersen viser til at denne typen mønstre også kan gjenfinnes i andre større industrialiserte nordiske byer, og legger videre vekt på at disse mønstrene trolig har bakgrunn i sosial heterogenitet og polarisering, men at den romlige faktorer legger føring på geografiske fordelingen av de ulike sosiale lagene i det urbane.

3.5.2 Institusjonene legges til Oslo indre øst

There is a history of imaginary geographies which cast minorities, ‘imperfect’ people, and a list of others who are seen to pose a threat to the dominant group in society as polluting bodies or folk devils who are then located ‘elsewhere’ (...) it might be some spatial periphery, like the edge of the world or the edge of the city. (Sibley 1995:49)

På tross av at sone- og segregeringsmønstrene i byen nok var viktige i forhold til hvordan nedre Akerselva etablerte seg som et rom for marginale kulturer, så kan det argumenteres for at sentrale aspekter ikke fanges tilfredsstillende gjennom en tilnærming som vekt legger slike aspekter. Et forhold som har fått liten oppmerksomhet, også hos historikere som Kjeldstadli og Bull, er hvordan nedre Akerselva tidlig – gjennom offentlig politikk - ble regulert som et sted for avvik og utstøtte grupperinger. Vel var denne delen av byen en sone for arbeidere og fattige, men det var også et spesielt trykk av avvik og marginalitet her. I det neste vil jeg argumentere for at dette kan sees i sammenheng med praksiser av kontroll og regulering av bestemte uttrykk og kulturer i byen.

Michel Foucault tar i *Galskapens historie* (2000) for seg det han omtaler som ”den store innesperringen” av sosiale grupperinger i konflikt med storsamfunnets bilder av rettmessig moral og orden. Foucault peker på hvordan fattige, arbeidsløse, forbrytere og gale i Europa på 16-1700-tallet representerte et diffust, uklart og ikke-diagnostisert avvik. Dette avviket hadde sin plass ved de store interneringshusene, som var halvt rettslige og halvt administrative redskaper for ordne og kontrollere ”moralsk villfarelse”. Avviket hadde sitt *sted*. I løpet av 1800-tallet utviklet psykiatrien seg og de gale ble skilt ut fra de fattige og de kriminelle. De

⁴⁰ Fra lokalhistoriespalten Alfs byhistorier (29.2.2000).

”sinnsyke” fikk nå sin plass ved hospitalet, mens nye tiltak ble rettet inn mot det øvrige avviket.

Litt på samme måte var beltet langs Akerselva et område som bar preg av fattigdom, arbeidsløshet, kriminalitet og spetakkel. Med dagens terminologi var det nok også en opphopning av *diagnoser*, som ennå ikke hadde fått sitt språk. Men med 18- og 1900-tallets psykiatri, og stadig flere hjelpeinstanser i skjæringen til kontroll, er det dette som skjer. Områdets ”beboere” forblir der, de har sin plass ved Akerselva, men de får nye diagnoser og nye juridiske betegnelser. Med dette vokser det også frem et nytt hjelperegime, som limer dem ytterligere fast. Et stor gruppe mennesker blir pasienter og klienter i disse institusjonene. De får sitt dagligliv i dette området.

Dette kommer spesielt til syne ved etableringen av Prins Christian Augustus Minde i Storgata 36 på begynnelsen av 1800-tallet. ”Prindsen” kom i utgangspunktet i stand som disiplineringshus og tvangsanstalt etter at det tidligere tukthuset i Storgata 33 gikk over til ren fengselsvirksomhet (Blomberg 2006:7). Wenche Blomberg, som har skrevet Prindsens historie, uttrykker at ”Stiftelsen ble opprettet først på 1800-tallet av noen velhavende borgere som var bekymret for mengden av fattige, tiggere og løsgjengere.”⁴¹ Blomberg gir uttrykk for at Prindsen var ment som et samlingssted for ”utstøtte av mange slag” (Flood 2002).⁴² Institusjonens omliggende kvartal omtaler hun som ”de fattiges kvartal”. Her var elendigheten samlet. I Prindsenkvartalet var det stadige utbygginger. Ikke bare på grunn av et økende press av folk som skulle innkvarteres, men også fordi det medisinske og rettslige apparatet etter hvert fikk nye begreper om sykdom og de sosialt utstøtte (Blomberg 2006:13).

Ved midten av 1800-tallet ble også en ny fattigstue anlagt i strøket. Tidligere hadde fattighuset hatt tomt på ”Saugbanken”, omtrent der man i dag finner nedgangen til T-banen på Jernbantorget, men ble flyttet når jernbanen ble lagt hit. Dette var da ikke lenger en ”avkrok” i byen, og ble av den grunn sett som en uegnet plass for fattighuset. Beboerne ble forflyttet til den nye fattigstuen med plass til 257 fattige og 106 kronisk syke ved Kroghstøtten, ett kvartal øst for Prindsen (Flood 1997).⁴³ Her ble det i 1863 også innrettet et sykehus for 70-80

⁴¹ Wenche Blomberg sitert av Ellen Røsjø (2005)

⁴² I 1829 ble deler av anstalten skilt ut som ”sinnsykehus”. I tiden fra 1905 til 1908 ble asylfunksjonen flyttet til gården Dikemark i Asker (Flood 2002).

⁴³ Her hadde byens første ”syge-fattighus” blitt etablert allerede på midten av 1700-tallet særlig rettet mot fattige ”krøplinger og sengeliggende” (Flood 2000).

personer spesielt rettet mot ”det store Antal løsagtige Kvinder” (Flood 2000). Et bredt spekter av sosialt utslåtte var nå samlet i området. Det kan argumenteres for at uttrykket av problemer og elendighet ble ytterligere befestet av den tilliggende kolerakirkegården på Ankerløkken og det tungt forurensende Christiania Gasværk.

Etableringen av denne delen av byen som en avkrok for den marginale befolkningen hadde nok en nær sammenheng med aspekter som er nevnt tidligere, som industri og segregeringsmønstre. Men etableringen av et institusjonsapparat med kontroll og velferdssiktemål var trolig avgjørende for nedfelling av sosial marginalitet i dette området. Sporene av ”hjelp og kontroll” ble sterke. Man kan ane at marginalitetsnærværet i disse områdene til en viss grad ble produsert av et offentlig apparat som favnet disse miljøene sammen i denne delen av byen. Avviket ble henvist ut av de fornemmes synsfelt og vekk til byens forslummede bakrom.

3.6 Filleproletariat og herberger

”Uteliggere” var et velkjent ord da jeg vokste opp på beste Oslo østkant på 1950- og 60-tallet. Uteliggerne var overalt i dagslys, og særlig i min barndoms gater rundt Grønland og Gamlebyen. Men hvor bodde de om natta? Det skjønte jeg først da jeg ble litt større; da jeg ble innrømmet større fysisk svingradius av foreldrene mine og fikk bevege meg friere omkring i nærområdene: Noen bodde ute, under broene, på kaia, i Ekebergskogen – vi ungene som bodde i nærheten, så dem jo når vi var ute på oppdagelsesferdene våre. Senere skjønte jeg at uteliggere også bodde på ”Prindsen” i Storgata 36. (kriminolog Liv Finnstad i forord til ”Prinds Christian Augustus Minde” Blomberg 2006).

I løpet av mellomkrigstiden steg levestandarden i Oslo, men mange var fortsatt fattige. Levestandardundersøkelser på 1930-tallet viste at rundt en femtedel av befolkningen i byen gikk under kategorien fattig (Kjeldstadli 1990:60), og om lag 20 000 personer gikk i Oslo og Aker ved midten av 1930-årene på fattighjelp. Omkring 1950 hadde tallet falt til rundt 3000. Ved midten av 60-tallet lå det på omtrent det samme (Benum 2000:292). I løpet av 60-årene så antall husløse ut til å stige, og mot slutten av 60-tallet ble det anslått at det var mellom 800 og 3000 løsgjengere i Oslo (Benum 2000:293).⁴⁴ 13000 drukkenforseelser ble registrert i 1967.⁴⁵

⁴⁴ Ifølge Lars Marius Ulfrstad så synes tallene på bostedsløse i Oslo å ha vært relativt stabile fra 1970-tallet og frem til slutten av 1990-tallet (Ulfrstad 1997).

⁴⁵ Mork 1969:64

I *På livet – fra filleproletariatet i Oslo* (Ramsøy et.al.1971) setter en gruppe sosiologer et faglig fokus på det de kaller en ervervløs, eiendomsløs og alkoholisert befolkningsgruppe. Husløse alkoholiserte menn uten arbeid syntes for forskerne å danne et ”avstikkende miljø” i Oslo, som på starten av 60-tallet i liten grad hadde vakt offentlig interesse. Boken beskriver ”filleproletariatet”⁴⁶ som en gruppe mennesker som er materielt og sosialt fattige, og som har tilleggbelastninger som alkoholisme, rettsusikkerhet og avsondrethet. I Oslo anslås dette miljøet i 1969 å innbefatte om lag 1200 personer (Ramsøy 1971:22, 76-77). Filleproletariatet utgjorde i følge boken ikke en ensartet gruppe, men kunne grovt deles inn i to grupperinger. Den ene bestod av eldre hjemløse som hadde sitt tilholdssted rundt Ankertorget. Den andre grupperingen hadde primært tilhold i Slottsparken og hadde en betydelig yngre alderssammensetning enn den andre gruppen.⁴⁷ Graden av interaksjon mellom disse to grupperingene ble beskrevet som liten. De to gruppene ble forent i en felles teknisk juridisk definering og behandling, men bortsett fra dette syntes det som at det var snakk om to miljøer som lå fjernt fra hverandre sosialt sett (Ramsøy et.al.1971:78). I *På livet – fra filleproletariatet i Oslo* er det først og fremst den eldre gruppen som blir viet oppmerksomhet. Denne bestod i overveiende grad av menn som misbrukte alkohol. Den geografiske lokaliseringen var Ankertorget og området rundt hjørnet av Storgata og Hausmannsgata. Størrelsen på dette miljøet sies å være vanskelig å anslå ettersom det var preget av stor grad av mobilitet, og at det til enhver tid fantes en del folk som spilte ”gjesteroller” i miljøet.⁴⁸

En sentral del av filleproletariatets liv var husvilleherbergene. De hadde kommet i stand etter århundreskiftet, dels som et middel for å ”lette anvendelsen av løsgjengerloven” og ”skille mellom uverdige og verdige trængende”.⁴⁹ Dette var primært overnattingssteder for dem som ikke hadde en fast bopel og som var på ”loffen”. Om sommeren kunne de husløse alltid ligge i byens parker, slå seg til i skogen eller på en av øyene i fjorden. Men når vinteren kom var det mildt sagt ikke en ideell situasjon å ligge ute. Det var kanskje heller ikke en ideell løsning

⁴⁶ I tillegg til ”filleproletariat” ble betegnelser som ”løsgjengere” og ”herbergister” brukt som mer eller mindre standardiserte benevnelse for å betegne denne gruppen. Innad i miljøene var ”hvite gutter” en ofte brukt betegnelse (Ramsøy et.al.1971:20)

⁴⁷ Miljøet som oppholdt seg i Slottsparken kan antagelig forstås som røttene til det som med tid ville utvikle seg til å bli Oslos første gatenarkomane heroinmiljø. Slottsparkmiljøet er blant annet beskrevet i den skjønnlitterære boken *Kjør meg til Slottsparken: Roman fra virkeligheten* (Galåsen 1985).

⁴⁸ Sjøfolk som var i land, besøkende fra andre deler av landet, og besøkende fra andre sosiale lag i Oslo kunne ha ”gjesteroller” i miljøet. I tillegg omfattet miljøet en del personer som skilte seg fra det generelle løsgjengermiljøet, som sinnslidende og personer med en kriminell karriere (Ramsøy 1969:44-45).

⁴⁹ Erling Folkvord i forord til Sigbjørnsen og Devold (1990:5).

å få liggeplass på et av byens herberger, men dette var eneste utvei for de fleste husløse. Ikke alle *herbergistene* var nødvendigvis en del av *filleproletariatet*, med de ekstra belastningene det innebar. Men Per Sundbys anslag i 1969 om at 70-80 prosent av de husville led av kronisk alkoholisme, og en utredning fra Oslo kommune i 1972 som anslår at 85% av de bostedløse var alkoholskadde henter mot at de *fleste* nok var det. I tillegg nevnes også narkotikabruk, men uten at det anslås noe omfang (Benum 2000:295, og Ulfrastad 1997:27, 57).

En betydelig del av tiltakene som var rettet mot Oslos marginale befolkning fortsatte å være samlet i Oslo indre øst. Herbergene, som var viktige for de aller fattigste i byen, var i hovedsak lokalisert i områder med umiddelbar nærhet til Akerselva. ”Kilen innover Akerselva rommet det vesentlige av institusjoner for uteliggere og husløse” skriver historiker Edgeir Benum (2000:286). Her hadde Oslo Indremisjon husbåtene med plass til 125 i 1965. I sosialbygget for menn i Maridalsveien 31 kunne husløse få fast bolig og behandling for alkoholproblemer (fra 1958). Sosialbygget for kvinner lå i Møllergata 43 (fra 1962). ”Krohgen”, det største husvilleherberget i Oslo med opp til 500 sengeplasser, lå i Christian Krohgs gate 34 (fra 1939). I Storgaten 36 var det nattvarmesue med plass til 50 personer. Storgaten 53, i gassverkets tidligere sanitetsbygning hadde plass til 30 personer. I Markveien 57, et tidligere arbeiderhjem, var det 135 plasser i en eldre hybelgård. Og i Grønland 28 var det nattvarmesue med plass til 20 personer. I 1970 ble det anslått at det var om lag 1400 herbergeplasser for menn og 75 for kvinner i Oslo.⁵⁰

Herbergene fungerte som regel slik at de trengende kunne komme dit klokken fem på ettermiddagen, og fikk utdelt en seng, og kanskje skaplass. De kunne så oppholde seg på herbergene over natten, inntil de stengte klokken åtte neste morgen. Enkelte av herbergistene hadde kanskje en jobb å gå til, men det er grunn til å tro at det store flertallet var arbeidsløse. Opphold og venting i nærområdene frem til herbergene åpnet på ettermiddagen var derfor vanlig. I vinterhalvåret hadde kommunen i flere år i tillegg til herbergene en dagvarmesue med plass til 150 klienter. Og en dagherbergeinstitusjon ble rundt 1970 etablert i underetasjen på Christian Krohgs gate 34 (Leonardsen et.al.1972:8). Men disse stedene tok bare unna en liten del av det totale antallet som ikke hadde noe sted å være i herbergenes lukketider. Dette betydde at Krohgen alene hver morgen pumpet et hundretalls herbergister ut i de omliggende gatene. Om byens marginale befolkning ikke i formell forstand hadde adresse langs

⁵⁰ Benum 2000:295, Aarestad 1969:68-70, Rapport fra Rusmiddeletaten i Oslo 2002.

Akerselva, så var nok elveområdet og de tiliggende gatene i praksis det nærmeste mange kom et hjem.

Som et ledd i reformeringen av sosialomsorgen på tidlig 70-tall ble løsgjengerloven endret, og det ble etter hvert åpnet avrusingsstasjoner med sosialmedisinsk kompetansepersonell i Storgata og Lakkegata.⁵¹ Disse skulle erstatte fyllearesten, og på sikt også husvilleherbergene. I 1984 ble avviklingen av husbåtene fullført, og i 1989 ble Kroghen stengt (Benum 2000:302-3). Etter hvert ble hospits og hybelhus løsninger for å huse de bostedsløse. På tross av økt fokus på å spre tiltakene som var rettet mot rus- og gatemiljøene, fortsatte de nedre delene av Akerselva å være oppholdsområdet for betydelige deler av byens utslåtte. ”Gatepresten” Ralph Ditlef Kolnes hadde på slutten av 1980-tallet nær kontakt med Oslos hjemløse, og omtaler i Aftenposten hvordan disse miljøene ofte pendlet mellom typiske møtestedet langs elva: ”Lasaronparken ved Ila pensjonat, Dælenga idrettsplass, en kafé på Grünerløkka, Blå Kors i Storgaten og Frelsesarmeen i Urtegaten.”⁵²

3.7 Sanering og fornying

Den industrielle utflyttingen som hadde begynt i de første tiårene etter århundreskiftet tok i etterkrigstiden for alvor til. I de nedre delene av Akerselva ekspanderte fortsatt noen bedrifter, men overalt var det rasjonalisering og kutt i bemanningen (Benum 2000:302-303). Samtidig hadde nå de første drabantbyene begynt å trekke til seg folk. En kjøpmann på Grünerløkka gir i 1956 uttrykk for endringer i bydelen, ”De unge som tjener godt, og som har store behov, er flyttet til boligstrøkene utenfor byen. Tilbake sitter da helst gamle mennesker, kanskje med alderstrygd og små behov. De unge får nye butikker i forstaden, og de drar ofte til sentrum etter større varer”.⁵³

Samtidig var saneringsprosesser i gang i området. Allerede mellom 1937 og 1947 hadde 15 bystrøk i Oslo blitt vedtatt totalsanert, og ytterligere to nye ble vedtatt frem mot 1955. Blant strøkene som ble vedtatt å skulle saneres var Vaterland, Grønlandsreiret og området med eldre

⁵¹ Løsgjengerloven ble endelig opphevet ved inngangen til 2006 etter at den i mange år hadde stått inaktiv.

⁵² Aftenposten 16.12.1989

⁵³ Dagbladet 03.03.1965

bygårder nederst på Grünerløkka.⁵⁴ Mye av drivkraften bak presset for sanering var ifølge Knut Kjeldstadli ”slumhatet” (Kjeldstadli 1990:366-368). Mange var lei av de slumpregede områdene langs nedre Akerselva, og sterke næringslivsinteresser ville få bort de gamle bygårdene og trehusene for å bygge nytt. Saneringsmotstanderne presset gjennom beboerforeninger på for å bevare det gamle miljøet. Når saneringspolitikken på midten av 1970-tallet ble erstattet av bevarings- og fornyelsespolitikk hadde kun tre av de saneringstruede strøkene blitt sanert (Jerman 2003:129-130). Vaterland var et av disse, mens Grünerløkka fikk bestå (Benum 2000:156).⁵⁵

Bostedsløse syntes å trekke til saneringsstrøkene. Hele bygårder i saneringsplanlagte kvartaler og bydeler ble stående tomme, og mange av Oslos rundt 2700 hjemløse så her sitt snitt til å kunne lage seg et midlertidig hjem.⁵⁶ I *På livet – Fra filleproletariatet i Oslo* (1971) beskrives det hvordan hjemløse i Oslo på slutten av 60-tallet gjerne tok seg inn i saneringstruet bebyggelse på østkanten:

... for at en dørmatte ikke skulle bli stjålet av uteliggere som man visste oppholdt seg i kvartalet, tok man i en husstand inn matta om natta. At det ikke var matte foran døra, tok noen uteliggere som et pålitelig tegn på at leiligheten, som flere andre, var fraflyttet som del av saneringen. De brøt seg inn ved å ramponere dørkarmen. De ble jaget ut, men det var i dette tilfellet ingen tanke på å tilkalle politiet. (Ramsøy et.al.1971:14)

Under trusselen av sanering var det få gårdseiere som tok sjansen på å sette inn midler i opprustning av boliger og nærmiljø. Nødvendige investeringer i store deler av de saneringstruede områdene ble slik i flere tiår utsatt. Boligene i disse strøkene hadde allerede store mangler i forhold til samtidens standarder, og fravær av rehabilitering under saneringstrusselen gjorde dem svært lite attraktive. Når saneringen til slutt ble forlatt var flere av strøkene slik både fraflyttede og forfalne.

Etnolog Anne Louise Gjesdal Christensen (1991) gir uttrykk for at tendensene av utflytting og forfall fra saneringsfasen dels ble videreført under byfornyelsesprosessene på 1980-tallet.

Utformingen av fornyelsesprogrammene førte med seg en generell usikkerhet hos beboere og

⁵⁴ Grünerløkka ble også i sin helhet foreslått sanert. Storslåtte nye moderne løsninger ble foreslått av ledende arkitektkontorer (Røsjø 1994).

⁵⁵ Rivningen av Vaterland hadde tatt til allerede i mellomkrigstiden, og ble endelig gjennomført da byggingen av Grønland t-banestasjon ble vedtatt i 1961.

⁵⁶ Tall fra Sunby og Ramsøys undersøkelser, gjengitt i Ulfrstad 1997:27. Antallet husløse hadde sunket til rundt 2000 i 1977 ifølge tall fra Sosialmyndighetene, gjengitt i Benum 2000:294. Variasjon i tallene kan komme av metodiske forskjeller i undersøkelsene.

huseiere om hva som ville skje med bolig og nærmiljø.⁵⁷ Stadig flere leiligheter stod tomme som vitne om utflytting og det var en generell uvisshet om strøkenes og boligernes fremtid. Gjesdal Christensen skriver, ”Alkoholikere og narkomane kommer slengende oftere enn før. Gatene er i dårlig stand. Der hus er blitt revet, står tomtene ubygget i årevis. De få leiegårdene som hittil er blitt rehabilitert, har ikke nok symbolverdi som *den* nye og bedre fremtiden til å holde folks mot oppe” (1991:212).

Prosessene som fant sted i Akerselvaområdet under saneringstrusselen og de tidlige stadiene av bydelsfornyningen kan til dels gjenkjennes som det som i internasjonal litteratur ofte betegnes som *neighbourhood decline*, eller områdemessig forfall. Ofte skilles det mellom *fysisk* forfall og *sosioøkonomisk* forfall. Fysisk forfall knyttes gjerne til manglende vedlikehold av bygninger og utearealer, og forsøpling. Sosioøkonomisk forfall peker mot fall i gjennomsnittlig inntekt, arbeidsløshet, ”støy”, problemer knyttet til rusbruk og rusmiljøer, og en etnisk heterogen befolkning (Aalbers 2006:1061). Områdene tilliggende elva synes på 70- og 80-tallet å gjennomgå forfall både i fysisk og sosioøkonomisk forstand. Manuell Aalbers legger vekt på at denne typen områdemessig forfall kan gjenkjennes på to nivåer: Globalt-nasjonalt, og lokalt. Ifølge Aalbers kan forfall i byområder delvis forklares gjennom en geografisk konsentrasjon av makrofaktorer som økonomisk restrukturering og avindustrialisering. Når så disse prosessene rammer bestemte områder hardere enn andre må dette sees i sammenheng med at lokale faktorer gjør enkelte områder mer utsatt for slike prosesser. Områder med små leiegårder, og områder med høy konsentrasjon av arbeidere uttales å være særlig utsatt (Aalbers 2006:1082). Slik kan man ane at makroprosesser som befattet skifter i nærings- og bostrukturen - gjennom industriell utflytting og effektivisering og fremveksten av drabantbyene som et populært senmoderne boalternativ - hadde særlig virkning i de gamle arbeiderstrøkene langs Akerselva. Sanerings- og fornyelsesvedtakene i indre øst var trolig med på å ytterligere forsterke ustabiliteten i strøkene.

Utviklingen i Akerselvaområdet og Oslo indre øst i etterkrigstiden synes å ha likhetstrekk med generelle urbane utviklingsmønstre. Urbansosiologi i USA satte på 1960-tallet fokus på hvordan avindustrialiseringen og flyttestrømmene fra bykjernen og ut til de nye drabantbyene gjorde at sentrale områder i byene stod tomme, forlatte og forfalne. Det ble også satt lys på ”en ny urban underklasse” som hadde tilhold i områder med dårlige boforhold og mye

⁵⁷ Utformingen av fornyelsesprogrammet har i ettertid fått sterk kritikk.

kriminalitet. Den amerikanske litteraturen har gjerne hatt fokus på hvordan det var en marginalisert afroamerikansk befolkning som inntok indre bystrøk preget av forfall (Lin et.al.2005:121). På samme måte var det i Oslo en generelt ressurs svak befolkning som inntok de østlige indre bystrøkene som nå bar preg av forfall og fraflytting. Edgeir Benum beskriver den sosiale inndelingen i byen på starten av 1980-tallet: ”En vestkant med funksjonærer i egne boliger, en sone med leiegårder i indre øst der halvparten ikke var yrkesaktive, og en ny østkant med arbeidere og lavere funksjonærer i borettslag i nordøst og sør” (Benum 2000:306).

På slutten av 1980-tallet og starten av 90-tallet ble det tatt ytterligere offentlige initiativ for å ruste opp områdene rundt Akerselva. Handlingsprogrammet for bevaring av kulturminner langs Akerselva i 1986⁵⁸ og etableringen av Akerselva Miljøpark bar bud om nysatsning i områdene. Kommunedelplanen som ble vedtatt i 1991 satte fokus på at de indre delene av Oslo ikke skulle utvikles til et ”forslummet bakland for sentrum”. Betydelige ressurser ble satt inn mot tilretteleggingen for et kulturskifte langs Akerselva. Områdene mot elveløpet skulle nå ikke lenger være et forfallent minne om tidligere industristorhetstider.

Endringene kom til syne både gjennom en generell opprustning av områdene og ankomsten av nye sosiale grupper. Prosessene som kom til uttrykk, i første rekke på Grünerløkka men senere også i andre deler av Oslo indre øst, blir gjerne betegnet som gentrifisering. Aspen omtaler gentrifisering som ”fysisk og sosiokulturell oppgradering av tidligere arbeiderstrøk og industriområder” (2005:16).⁵⁹ Elin Børrud peker mot at det kan identifiseres to faser i gentrifiseringen av Grünerløkka. Den første fasen kan sees i lys av den offentlig initierte byfornyingen på 1980-tallet og bar preg av en kulturelt drevet gentrifisering (Børrud 2005:275). Innflytterne var i besittelse av lite økonomisk kapital, men kunne være høyt utdannet (Børrud 2005:294). Dette var studenter, musikere, kunstnere og kulturarbeidere, og ikke-vestlige innvandrere (Hansen 2004b). Neste fase av gentrifiseringen kom på slutten av 90-tallet med etableringen av nye butikker og foretak. Denne fasen bar preg av en fornyet økonomisk interesse for områdene. I internasjonal gentrifiseringslitteratur innbefatter gentrifiseringsbegrepet også gjerne en kritisk dimensjon som ofte ikke henger ved når

⁵⁸ Kom i praksis først i gang på 1990-tallet.

⁵⁹ Gentrifiseringsbegrepet ble først introdusert av Ruth Glass (1964) som benyttet begrepet for å betegne prosesser i London på 1960-tallet der representanter for middelklassen flyttet til, rustet opp, og ”tok over” tradisjonelle arbeiderbystrøk. Se Aspen (2005) og Sæter og Ruud (2005) for litteratur om gentrifisering i Oslo indre øst.

begrepet benyttes i norsk sammenheng. Knox og Pinch definerer gentrifisering som ”The renovation and renewal of run-down inner-city environments through an influx of more affluent persons such as middle-class professionals. Has led to the displacement of poorer citizens” (2006:319). Det gis uttrykk for at gentrifiseringsprosesser ofte fører med seg en utskyving av ressursvake grupper. Dette vil det bli sett nærmere på i kapittel fem. Der setter jeg fokus på at ulike grupperinger innad i de marginale gatemiljøene har reagert ulikt på revitaliseringen og den fornyede interessen for området.

Generelt kan det synes som om ulike offentlige tiltak for oppjustering av indre øst, og beltet langs nedre Akerselva, går som en rød tråd i siste del av 1900-tallet. Det kan imidlertid virke som om forsøkene på oppjustering faller sammen med motvirkende makroprosesser som gjør at de, frem til 90-tallet, snarere enn å demme opp for sosial marginalitet og elendighet har skapt ytterligere rom for slike uttrykk i denne delen av byen.

3.8 Rus- og gatemiljøene: Fra Eikagjengen til minoritetsguttene

Samtidig som Akerselvas tilliggende områder endret seg i takt med nye tider hadde det vokst frem gatemarginale ungdomsmiljøer som hadde tatt tilhold langs Akerselva. Disse miljøene skilte seg fra filleproletariatet og tidligere gatemiljøer i området ved at de hadde en yngre sammensetning og, som gjengbetegnelsen impliserer, en mer samlet struktur.⁶⁰ Disse miljøene tok også med seg nye rusmidler til elva. Nedenfor blir det, sett i lys av det foregående, gjort en beskrivelse av hvordan to marginaliserte gatemiljøer, Eikagjengen og det minoritetsetniske salgsmiljøet, har beveget seg i og tatt i bruk de nedre delene av Akerselva.

3.8.1 Eikagjengen⁶¹

Hjørdis Fodstad har i boken *I Skyggen av Eika* (1996) skrevet Eikagjengens historie. Hun sporer gjengens begynnelse til Vaterland på slutten av 1960-tallet. Her vokste det frem et miljø av bostedløse ungdommer som var kjennetegnet av at de sniffet løsemidler. En av Fodstads informanter forteller at han begynte å vanke på Vaterland i 1966. Den gang var det

⁶⁰ I ”filleproletariatet” fantes det en form for organisering gjennom såkalte ”lag” (Ramsøy et.al.1971). Men generelt bar disse miljøene preg av relativt flytende relasjoner.

⁶¹ Denne delen bygger i hovedsak på Hjørdis Fodstads bok *I skyggen av Eika* (1996), og intervju med Fodstad (2006).

fem-seks ungdommer som samlet seg der for å sniffe. Miljøet vokste raskt og snart var det over hundre ungdommer som var tilknyttet miljøet. På denne tiden var saneringsplanene for gamle Vaterland vedtatt, og mange av de forslitte bygårdene i området var forlatt. Disse nedrivningskåkene benyttet ungdommene som oppholdssted frem til saneringen ble gjennomført. Etter saneringen av Vaterland ble miljøet presset oppover elva, og i 1982 slo det seg ned i et gammelt trehus i Nordre Gate på Grünerløkka, i området som tidligere ble kalt ”Ny York”. Det gamle trehuset ble etter kort tid revet, og miljøet forflyttet seg til i en gammel barnehage ved Habben, ikke langt unna. I løpet av denne tiden vokste miljøet i antall. Kontakten mellom snifferne og øvrige ungdomsmiljøer ble nå også synligere. Dette ble dårlig likt av foreldre og lokale beboere, og i tillegg til klager fra forretningene i nærheten førte dette til at politiet stadig aksjonerte mot miljøet. I 1983 krevde politiet at miljøet måtte finne seg et nytt sted å være (Fodstad 1996:9-17).

Miljøet beveget seg våren 1983 nedover elva, forbi Ankerbrua og Nybrua og ned til plassen som etter hvert ville bli kjent som ”Eika”. Eika er et lite område på østsiden av Akerselva, som ligger mellom Nybrua og Hausmanns bro. I forkant av plassen renner Akerselva og bak går det en bratt skråning opp til Nylandsveien og Lakkegata. På grunn av det kupert terrenget og mye vegetasjon ligger plassen usjenert til med lite innsyn fra omverdenen. Møtestedet ble kalt Eika på grunn av et stort gammelt tre som stod på plassen.⁶² Ved Eika inngikk snifferne en slags fredsavtale med politiet. ”Politiet lovet at de skulle få være i fred ved Eika, under den forutsetning at de bare holdt seg der med sniffingen sin”.⁶³ For bydelspolitiet ble Eika ansett som et friområde. Det ble uttalt at det var en fordel at sniffermiljøet samlet seg ved Eika ettersom det var lettere å holde oversikt over gruppen der (Enoksen et.al.1987:36-37).

Saneringspolitikken var nå avløst av vedtak om byfornyelse. Dette innebar at mange bygårder på Tøyen og Grünerløkka stod tomme i påvente av rehabilitering. Disse benyttet Eikamiljøet til å oppholde seg i. Her flokket de seg sammen frem til de ble kastet ut eller til det ble for forsøpelt til at det var mulig å oppholde seg der (Enoksen et.al.1987:27).

I 1983 registrerte Uteseksjonen rundt 130 personer med tilknytning til Eikamiljøet (Fodstad1996:119). Miljøet var på sitt største i denne perioden. Ifølge Fodstad foregikk det

⁶² I virkeligheten et bøketre.

⁶³ Fodstad i intervju.

meste av rekrutteringen av nye medlemmer til miljøet fra nærmiljøet i indre Oslo øst.⁶⁴ På denne tiden fantes det i Oslo i tillegg til Eikamiljøet atskilte rusmiljøer ved Østbanen, ved Nasjonalteateret og ved Slottsparken. I løpet av 80-tallet samlet alle disse miljøene seg på Jernbanetorget (Holm et.al.1987:111).⁶⁵ Men ettersom sniffing ble sett ned på som nedverdiggende innad rusmiljøene var det liten grad av kontakt mellom Eikagjengen og de øvrige stoffmiljøene i byen (Holm et.al.1987:122).

Løsemidler er billig og snifferne lukter og er slitne. Kanskje er det derfor de skjuler seg langs elva. I det samme området holder alkoholikerne og uteliggerne til. Det er en del kontakt mellom dem og snifferne. Begge disse gruppene er nederst på samfunnets og stoffmisbrukernes rangstige (Holm et.al.1987:180)

Rundt midten av 1980-tallet, samtidig som Eikamiljøet var på sitt største vokste det også frem et rusmiljø som ble omtalt som "Kubagjengen" ved grøntområdet Kuba, et lite stykke lenger opp langs Akerselva. På det meste var de 40-50 personer. Miljøet på Kuba beskrives som roligere og mindre nedkjørt enn Eikamiljøet, med øldriking og røyking av hasj som hovedgeskjeft. Forholdet mellom de to miljøene kunne forstås å være anstrengt, og Kubagjengen ønsket, i likhet med miljøene i sentrum, ikke å bli assosiert med snifferne (Enoksen et.al.1987).⁶⁶ I likhet med Eikamiljøet hadde Kubagjengen en vandrehistorie å fortelle. Miljøet hadde før det slo seg ned på Kuba hatt tilhold ved Birkelunden, Sofienbergparken, idrettsplassen på Dælenenga, og ved den gamle postbrakka i Grünerhagen på hjørnet av Fosseveien og Sofienberggaten. Oppholdet i parkområdet ble forklart ved at politiet viste dem bort dersom de oppholdt seg ved i områder med boliger og bebyggelse (Enoksen et.al.1987).⁶⁷

Frem til 1990-tallet var Eikagjengens hovedgeskjeft å sniffe dønke⁶⁸ ved Eika, og under Nybrua og Ankerbrua når det var dårlig vær. Men tidlig på 90-tallet skjedde det en del endringer i Eikamiljøet. Fodstad beskriver det som et "brudd" i miljøet. På dette tidspunktet

⁶⁴ Eikamiljøet beskrives som et "åpent miljø" på bakgrunn av at det ikke var ekskluderende overfor nye ansikter (Enoksen et.al.1987:29-36 og Fodstad 1996:25)

⁶⁵ Politiet sprengte stoffmiljøet i Slottsparken i 1985 (Holm og Kvaran 1987:182).

⁶⁶ Dette er i tråd med den generelle oppfatningen av rushierarkiet i Oslo der snifferne sammen med blandingsmisbrukerne plasseres absolutt nederst på rangstigen.

⁶⁷ Kubamiljøet har ikke trukket like mye oppmerksomhet som Eikamiljøet fra verken utarbeidere, politi eller media. Informasjonen som finnes om Kubamiljøet gir ikke noen faste indikasjoner på hvordan utviklingen i miljøet har vært. Deler av miljøet har ifølge politiet gått over til hardere stoffer, og har oppholdt seg på ulike steder på Grünerløkka gjennom nittitallet og frem til i dag.

⁶⁸ "Dønke" brukes som slangbetegnelse på ulike løsemidler. Snifferne ble ofte kalt "dønkere" fordi de sniffet løsemilene av en klut som ble dynket (Holm og Kvaran 1987:179).

var gjennomsnittsalderen på vei opp og rekrutteringen av nye til miljøet var lav. Mange begynte også å bli medtatte av sniffingen. Samtidig sank heroinprisene i Oslo. ”Prisene på heroin var lave, og snifferne var overmodne for noe nytt – en endring”. Kontakten mellom de tyngre stoffmiljøene i sentrum og miljøet ved Eika ble nå også større. Politiets hardere linje overfor sentrumsmiljøene gjorde at en del søkte tilhold langs det mer skjermede området langs Akerselva. Den nyoppførte Vaterlandsparken ved Hotell Plaza ble etter hvert et samlingspunkt for mange heroinister. Innen midten av 90-tallet anslår Fodstad at 90 prosent av den gamle Eikagjengen hadde begynt med heroin. At mange gikk over fra å sniffe dønkl til å bruke heroin førte etter hvert til en delvis oppsplittelse av miljøet. Med heroinbruk kom det større utgifter, og få hadde lenger tid til å henge ved eika. Mange trakk nå inn mot sentrum for å tigge (Fodstad 1996:83).

3.8.2 ”Minoritetsguttene”⁶⁹

Rundt midten av nittitalet hadde det vokst frem en salgsscene for hasj i Torggata, ved Torggata bad og Arbeidersamfunnets Plass, om lag tre kvartaler sørvest for der Ankerbrua krysser Akerselva. Miljøet som oppholdt seg her bestod av minoritetsetnisk ungdom og mer etablerte minoritetsetniske rusmisbrukere som solgte hasj. September 1994 hadde politiet en aksjon mot dette området og plukket i løpet av to kvelder opp 45 personer som var i besittelse av hasj.⁷⁰ Uteseksjonen slo høsten 1996 alarm i mediene etter at minoritetsmiljøene i området ble stadig hardere og ungdom ned til 13 år solgte hasj.⁷¹ Etter press fra nærmiljøet og politiet forflyttet hasjselgerne seg mot slutten av 90-tallet vekk fra Torggata og over på andre siden av Akerselva til Korsgata på Grünerløkka. I Korsgata, på Schaus Plass og i de tiliggende sidegatene fortsatte hasjsalget. Portrom i nærheten ble brukt til å selge fra.

Dette miljøet trakk seg etter hvert lenger og lenger ned mot Akerselva, og i løpet av 2001 kunne miljøet regnes å ha hovedbase mellom Eika og Ankerbrua. Mot slutten av året gir Uteseksjonen signaler om at minoritetsungdommer for alvor har blitt en aktør i rusmiljøene langs Akerselva.⁷² I denne perioden var rusmiljøene ved Akerselva sammensatt av gjenlevninger fra sniffergjengen, tidligere rusmisbrukere som hadde gått over til metadon, og

⁶⁹ Kapittelet bygger i hovedsak på intervjuer gjort med politiet og Uteseksjonen.

⁷⁰ Aftenposten Aften 22.02.1995

⁷¹ Aftenposten Aften 19.09.1996

⁷² Aftenposten Aften 24.10.2001

alkoholikere. I en periode blandet minoritetsguttene seg mer eller mindre med de andre rusmiljøene ved elva. I 2002 ble det rapportert om stor vekst i miljøene ved Eika. Samtidig ble det registrert en økende grad av konflikter innad i miljøene. Politiet aksjonerte nå daglig, og la blant annet frem et forslag om å flombelyse området for å gjøre det mindre attraktivt for rusmiljøene.⁷³ Ifølge tellinger fra Evangeliesenteret, som hadde matutdeling ved Eika, var det i denne perioden rundt 80-100 personer i miljøet. Om dagen oppholdt det seg flest alkoholikere og sniffere i området, mens om kvelden var det mest yngre hasjselgere.

Sommeren 2002 ble det registrert nye praksiser hos hasjselgerne ved Akerselva. De hadde nå ifølge politiet tatt i bruk en mer pågående salgsmetode, og avisene meldte om at ”ungdom pusher narko på turgåere”.⁷⁴ Minoritetsguttene salgspraksiser og til dels aggressive framferd i området ble dårlig mottatt av de eldre brukerne av området. Representanter fra uteseksjonen gir uttrykk for at uenighetene om salg og salgsmetoder gjorde det allerede spente forholdet mellom de ulike grupperingene ennå mer anstrengt. En 41 år gammel kvinne i den eldre delen av miljøet forteller i Aftenposten om endringene. ”Tidligere var det Slottsparken-miljø her, love and peace. Nå er det daglig slosskamper, folk bærer kniv og kjetting og tilfeldig forbipasserende blir ranet. Etter at de utenlandske guttene begynte å samle seg her nede i fjor er miljøet blitt ordentlig tøft”.⁷⁵ Dette var en periode hvor området langs Akerselva fra Vaterland til Ankerbrua ble sett på som særlig utsatt. Overfall og ran langs denne strekningen tok spalteplass i avisene, og de såkalte ”barneranene” fikk mye oppmerksomhet.

Sommeren 2003 gjennomførte politiet igjen større aksjoner mot miljøene som hadde samlet seg ved Akerselva mellom Eika og Ankerbrua. Tvisten mellom den eldre fraksjonen av miljøet og de yngre minoritetsetniske guttene ble på et vis løst i forbindelse med politiaksjonene gjennom at det oppstod en klarere territoriell inndeling av området. De eldre forflyttet seg nå til vestsiden av elva til området rundt og nedenfor Jacobkirken, mens minoritetsmiljøet spredte seg i parkområdet langs fra Kuba til Vaterlandsparken. Våren og sommeren 2006 var situasjonen i forhold til minoritetsmiljøene mye den samme. Salget av hasj foregikk i hele strekket fra Kuba til Vaterlandsparken, med om lag 50-60 aktive selgere etter Uteseksjonens beregninger. Men de eldre misbrukerne hadde blitt færre. På ”Villmarksvidda” mellom Kulturkirken Jacob og elva, der de eldre delene av miljøet som

⁷³ Aftenposten Aften 24.05.2002 og 19.07.2002 (1)

⁷⁴ Aftenposten Aften 19.07.2002 (2)

⁷⁵ Aftenposten Aften 19.07.2002 (3)

regel tidligere hadde tilhold, var det nå for det meste minoritetsungdom som oppholdt seg. Ifølge Uteseksjonen forsvant mange eldre brukere som følge av at Politiet stengte undergangen under Ankerbrua, som hadde blitt brukt som en form for ”varmestue”.

3.9 Oppsummering

Den sosialhistoriske utviklingen langs de nedre delene av Akerselva viser hvordan det i disse områdene finnes en kontinuitet av fattigdom, avvik og marginale kulturer. Dette hadde nok i utgangspunktet sammenheng med klassestruktur og generell fordeling av ulikhet i byen. De attraktive områdene og de gode boligene fantes sentralt og vest i byen, og den bemidlede delen av befolkningen trakk seg hit. Den mindre bemidlede arbeiderbefolkningen slo seg ned utenfor bygrensen på østkanten. Arbeiderne rundt Akerselva var for det meste fattige, og konjunktursvingninger og sesongbetinget arbeid gjorde at mange tidvis var ”dagdrivere”. Slik ble de nedre delene av Akerselva tidlig et område hvor fattige og sosiale utgrupper samlet seg. Samtidig etablerte det seg i disse områdene et kontroll- og hjelpeapparat rettet mot dem som på ulike måter falt utenfor samfunnet. En hovedsakelig offentlig regulering av et diffust og mangeartet avvik samlet fattige, kriminelle, syke, og sosialt utstøtte i områdene ved nedre Akerselva. På tross av at tiltakene rettet mot sosialt utstøtte endret karakter i løpet av 1900-tallet ser man inn mot samtiden en klar videreføring av ”hjelp og kontroll” i de nedre delene av Akerselva.

Generelle mønstre av industriutflagging og beboerflukt til de nye drabantbyene i etterkrigstiden førte, i tillegg til prosesser som saneringstrussel og fornying, til at områdene rundt Akerselva gradvis ble stående tomme. Elva utgjorde ikke lenger Oslos industriakse og områdene langs de nedre delene var ikke lenger livlige arbeiderstrøk. I dette ble de marginale kulturene gitt rom. Marginale gatemiljøer tok nytte av en generelt liten interesse for nedre Akerselva. Tomme bygninger, ubrukte offentlige arealer og lite press fra kontrollinstanser kan forstås som viktige grunner til at marginale rus- og gatemiljøer på 70- og 80-tallet ble dominerende aktører i området. Sniffermiljøet ved ”Eika” ble etter hvert det mest markante utmiljøet ved Akerselva. Mindre miljøer som Kubagjengen og løse grupperinger av alkoholikere hadde også tilhold ved elva. Rundt 2001 ble det blant oppsøkende hjelpearbeidere og politiet registrert et skifte i de marginale miljøene. Et minoritetsetnisk

salgsmiljø for hasj hadde nå festet seg i området og syntes å bringe rustradisjonene ved Akerselva videre.

I dette kapitlet har jeg, i lys av generell områdeutvikling, vist hvordan marginale kulturer etablerte seg ved de nedre delene av Akerselva. I det neste kapittel rettes fokus mot hvilke områdemessige faktorer som kan forstås som viktige i forhold til at Akerselva de siste årene har blitt oppretthold som sted for marginale gatemiljøer. Fokus vil da vendes bort fra det historiske, og det vil i første rekke legges vekt på synkrone faktorer.

Kapittel 4: Opprettholdelsen av Akerselva som sted for en marginale kulturer

I kapittel tre settes det fokus på hvordan området langs nedre del av Akerselva har utviklet og etablert seg som et rom i byen med en utslått og marginal befolkning. Dels kan denne tilblivelsen forstås som et resultat av typiske byutviklingsprosesser, knyttet til fattigdom og dårlige levekår. Dels kan etableringen forstås som en refleks av at det tidlig ble etablert rom og institusjoner for sosialt avvik her. I dette kapittelet går jeg videre og setter spørsmålsteget ved hvordan dette rommet *oppretholdes* som et sted for marginale grupperinger. Fokuset vil med andre ord dreie seg mot hvordan en del *synkrone* faktorer fortsetter å skape rom for marginale kulturer langs nedre Akerselva.

I kapittelet rettes det oppmerksomhet mot oppfatninger som finnes hos nøkkelaktører innen justis- og hjelpesektor i forhold til hvorfor området de siste årene har blitt inntatt av gatemiljøer. Dette diskuteres videre med bakgrunn i noen teoretiske posisjoner. Spesielt vil jeg ta for meg to teoretiske tradisjoner som har tilnærmet seg temaer knyttet til områdemessig konsentrasjon av kriminalitet og marginalitet. Den ene vektlegger fysiske betingelser og kvaliteter ved et område og benevnes ofte som ”defensible space theory”. Denne tilnærmingen forbindes ofte med byplanleggeren og arkitekten Oscar Newman. Den andre tilnærmingen legger vekt på romlige sosiale aspekter og springer ut av studiene som ble foretatt av Chicago-skolen i første del av 1900-tallet (Greenberg et.al.1982:142). Det legges vekt på at begge tilnærmingene kan være nyttige utgangspunkter for å forstå de nedre delene av Akerselva, men det rettes også oppmerksomhet mot at de knytter til seg problematikk.

4.1 Fysiske aspekter

”Stier og gangveier med busker og trær virker som grønne oaser i sentrum. Samtidig kan det som gir skjerm mot byens støy og larm også være det som gir ly for folk med ondt i sinne.” (Sentrumsutvikling, rapport fra Miljøvern departementet 115:2000).

Med bakgrunn i vedtakene om å gjøre Akerselva til en miljøpark tidlig på 1990-tallet, har de nedre delene av elva etter hvert blitt anlagt som et offentlig urbant parkområde.⁷⁶ Park- og

⁷⁶ Kommunedelplan 4. Akerselva Miljøpark (1989), vedtatt av bystyret 28.11.1990

grøntområder i bystrøk anses generelt som å være verdifulle avbrekk fra asfalt og betong, og forstås som regel å representere velkomne frilufts- og rekreasjonstilbud. Men det har også blitt rettet oppmerksomhet mot at denne typen områder synes å være utsatt for uønsket bruk i form av gatekriminalitet og aktiviteter knyttet opp mot belastede miljøer.⁷⁷ Oslopolitiet synes å sitte med en oppfatning av at det finnes en del fysiske kvaliteter ved grønntområdet i de nedre delene av Akerselva som skaper rom for marginale gatemiljøer. Dette er også en oppfatning som de siste årene har blitt formidlet til offentligheten gjennom media. Spørsmålet er om dette er et rimelig perspektiv for å forstå hvorfor gatemiljøer samler seg i området. I det følgende vil dette bli belyst ved hjelp av teori og studier hvor forholdet mellom det sosiale og det fysisk-materielle vektlegges.⁷⁸

4.1.1 Fysisk utforming og gatemiljøene

Under intervju med ansvarlig for forebyggende avdeling i politiet på Grønland, Geir Tveit, kommer det frem at politiet anser en del fysiske forhold langs elva for å være sentrale for hvorfor gatemiljøene samles her. Det legges vekt på at området oppleves som vanskelig å overvåke og ha kontroll over på grunn av mye vegetasjon og mangel på belysning. I tillegg pekes det på hvordan et nettverk av gangstier og veier gjør det mulig å forsvinne ubemerket fra området. Det vises også til hvordan det i området er en mangel på tilrettelegging for variert og aktiv bruk. På bakgrunn av dette uttrykker politiet at de ønsker å svekke gatemiljøenes grep om området gjennom fysiske inngrep, blant annet ved å gjøre det fysisk vanskeligere å selge hasj i området fra Vaterlands bru til Grünerbrua og Nedre Foss.⁷⁹ ”Først skal undergangen under broen, som brukes som varmetue og lagringsplass, stenges. Deretter skal det settes opp bedre belysning og settes opp stengsler mellom gangveien langs Akerselva og Anker bru. Disse og andre tiltak skal gjøre det vanskeligere å selge narkotika i området. Samtidig gjør tiltakene det lettere for politiet å overvåke området.”⁸⁰

Når politiet opplever området som uoversiktlig og vanskelig å overvåke er det på grunn av flere aspekter. Det første som nevnes i intervju med politiet, og som det generelt legges mye

⁷⁷ Rapport om sentrumsutvikling (2000)

⁷⁸ Se for øvrig Jørgen Knains hovedoppgave i landskapsplanlegging (2003) som tar for seg fysiske kvaliteter ved nedre Akerselva i forhold til kriminalitet.

⁷⁹ Dagsavisen 18.11.2005

⁸⁰ Aftenposten Aften 18.11.2005

vekt på har med vegetasjon å gjøre. Trær og busker fungerer som hinder for innsyn til parkområdet. Fra gatenivå opplever politiet at det er vanskelig å få oversikt over hva som foregår inne i parkområdet. Det pekes mot hvordan det er ønskelig å gjøre området mer ”gjennomsiktig” ved hjelp av beskjæring av trær og busker opp til fire meter.⁸¹ Etter at en lekeplass på Tøyen høsten 2006 har blitt benyttet av rusmiljøer til bruk og salg av rusmidler retter politiet i Aftenposten oppmerksomhet mot hvordan parkutforming og dårlig vedlikehold av vegetasjon mange steder i Oslo, blant annet langs Akerselva, muliggjør denne typen praksis. ”Politiet mener dårlig vedlikehold av parkene gjør det vanskelig å stoppe narkotikakriminalitet”, og ”Høye hekker kan gi skumle parker. Kriminalitet kan skjules i buskene” uttrykkes det. En representant ved politiet uttaler ”Med disse høye hekkene legger man opp til kriminalitet. Dette er et typisk sted hvor ting kan skje”. Akerselva trekkes samtidig frem som et område hvor vegetasjon skaper rom for ”rusmisbruk og krancling”.⁸²

I tillegg til vegetasjon som sperrer sikten er manglende belysning i området noe både politiet og beboere i de tiliggende områdene opplever som problematisk. Deler av parkområdene langs Akerselva ligger i mørket om natten og generelt oppleves området dårlig opplyst. I likhet med vegetasjonen hevdes dette å vanskeliggjøre innsyn og oversikt i området, og sies å gjøre det lettere å stikke seg bort og gjemme seg. I forhold til det høye antallet av ran i området uttrykker Tveit ved politiet at ”Området egner seg godt til den type virksomhet, det er ikke noen vitner”. På samme måte setter politiet i Dagsavisen september 2005 ran og overfall langs elva i sammenheng med hvordan ”det er mørkt og tett med trær”.⁸³ Politiet har ved flere anledninger gått ut i offentligheten og presset på for å få mer lys i området. Våren 2002 kunne Aftenposten melde om at politiet ville ”flombelyse eika”⁸⁴ for å få bukt med det økende rusmiljøet, og et år senere man kunne lese at ”mer lys skal gjøre Akerselva tryggere”⁸⁵. En del belysning har kommet langs gangstiene og under broene de siste årene.

Gatemiljøene har da til tider gått aktivt til verks for å slukke belysningen, blant annet ved å sparke ut lyspærene i lyktestolpene. Uteseksjonen gir uttrykk for at de forstår dette som beviste handlinger fra gatemiljøene for å holde området mørkt, og gjennom det ta en form for kontroll over området.

⁸¹ Friluftsetaten blir hevdet å ”sitte på nøkkelen” i så henseende ettersom det er de som er ansvarlige for utformingen av parkområdet.

⁸² Aftenposten Aften 19.10.2006

⁸³ Dagsavisen 04.09.2005

⁸⁴ Aftenposten Aften 24.05.2002

⁸⁵ ”Mer lys skal gjøre elva tryggere” kunne man lese i Aftenposten Aften i juli 2003 (07.07.2003).

Det legges også vekt på hvordan de nedre delene av elva er ideelle for gatemiljøene på grunn av mange mulige rømningsveier. Børge Erdal ved Uteseksjonen peker på dette i forhold til området nedenfor Vaterlandsbrua, mellom nedgangen til T-banen på Grønland og Hotell Plaza: "Det er jo et naturlig habitat (...) for du har full oversikt, du har muligheten til å stikke unna, du ser hvis politiet kommer". Dersom politiet skulle rykke inn vil det være mulig for gatemiljøene å unnsnippe på flere måter. Nærhet til T-banestasjonen ved Vaterlandsbrua nevnes som et poeng idet situasjoner kan oppstå der en vil ønske å dra raskt og langt vekk fra stedet.⁸⁶ De gode mulighetene til å forsvinne ubemerket fra stedet fremsettes som én mulig årsak til at gatemiljøene bruker og oppholder seg i områdene.

Politiet peker også mot hvordan en mangel på tilrettelegging for aktiviteter i parkområdene langs Akerselva har levnet rom for gatemiljøene. Det offentlig tilgjengelige parkområdet langs de nedre delene av elva består i dag for det meste av grønne plener, trær og busker, og noen benker langs gangstien. På Kuba, ved siden av studentsiloen er det i tillegg en offentlig tilgjengelig basketballplass, og lenger ned langs elva på Th Kittelsens Plass, mellom Ankerbrua og Nybrua, ligger et privat drevet minigolfanlegg. Bortsett fra disse to tiltakene i parkanlegget er området langs elva ikke formet med eksplisitt henblikk på aktiviteter som maner til opphold i parken. Hensiktene med parkanlegget har hovedsaklig vært å gjøre Akerselva til et tur- og rekreasjonsområde.⁸⁷ For en bred befolkning er gjerne dette et område man passerer gjennom på en søndagstur eller på vei til ærender andre steder i byen. Ifølge politiet kan dette være problematisk. Mangelen på aktivitetstilbud og "stoppesteder" i området blir forstått å gjøre det lettere for gatemiljøene å okkupere området og gjøre det til sitt territorium. På bakgrunn av dette har det av politiet i samarbeid med blant annet Uteseksjonen, Barnevernsvakta og bydel Grünerløkka blitt utarbeidet konkrete planer for fem større aktivitetsprosjekter i parkområdet: vintersportsaktiviteter ved Nedre Foss og Grünerhagen; utescene og skulpturgalleri ved Habben; klatrevegg og utbedring av minigolfanlegget ved Th Kittelsens plass; snadvollyballbaner på Elgsletta; skateboardanlegg i Olafiaparken.⁸⁸ "Vi skal ta gangstien og parkene tilbake ved å tilrettelegge for sport og lek" uttalte byrådsleder Erling Lae i forbindelse med planene.⁸⁹ I sammenheng med dette glir intervjuet med Tveit inn på hvordan de eldre delene av gatemiljøene ofte oppholder seg på

⁸⁶ Dette nevnes primært i forhold til ran og overfall.

⁸⁷ Kommunedelplan 4. Akerselva Miljøpark

⁸⁸ Disse planene ble vedtatt av Teknisk- og miljøkomiteen i Bydel Grünerløkka 28.11.2005 (TMK sak nr.75/05). På grunn av manglende finansiering har planene ennå ikke blitt gjennomført.

⁸⁹ Dagsavisen 26.11.2006

benkene ovenfor Ankerbrua: ”..de har en benk nederst i Torggata og beboerne er jo veldig lei av dem, vi ser på hva vi kan få til. Enten fjerne benkene eller opprettholde benkene og komme med et bedre tilbud med sandkasser og prøve å få barnevognene ned dit. Det er ikke noe verre altså, det ene fortrenger det andre.” Likevel erkjennes det at politiet har erfaringer med at sandkasser, lekeplasser og barnehager kan være yndede åsteder for rusrelaterte miljøer, ”I sånne områder vet vi at barnehager og sandkasser er veldig attraktive [for rusmiljøene]”.

Fysisk tilrettelegging for ulike aktiviteter forstås å ville trekke folk til parkområdet. Folk vil ta området mer aktivt i bruk, og de uønskede gatemiljøene vil presses ut. En slik type tilrettelegging for mer mangfoldig bruk av parkområdet uttales som en bevisst strategi for å tvinge gatemiljøene vekk. Også Uteseksjonen ser at denne typen inngrep i området kan ha innvirkning på miljøene. Børge Erdal i Uteseksjonen gir uttrykk for at spesielt Elvebredden restaurant synes å sette gatemiljøene i bevegelse. Restauranten, som ligger ovenfor Ankerbrua i Hausmannsgate 16, har utsikt til parkområdet nedenfor Jacob Kulturkirke, den såkalte ”Villmarksvidda”⁹⁰, hvor grupperingen av eldre metadonbrukere de siste årene har hatt tilhold. Denne grupperingen blir trodd å ville sette liten pris på å ”sitte midt i glaningen” på restaurantgjestene. Ifølge Børge Erdal ved Uteseksjonen har åpningen av denne restauranten hatt en umiddelbar effekt ved at miljøene nå i mindre grad er å finne i denne delen av området. Men det settes spørsmålsteget ved hvorvidt resultatet vil være noe mer enn små forflytninger innen området.

Ved siden av tilrettelegging i parkbeltet tror politiet at redningen til området er at boligbebyggelse legges tett opp mot parkområdet. Sammen med aktiviteter inne i områdene tenkes dette å sette press på gatemiljøene og ”slå de i hjel”. Bebyggelsen som ligger opp mot Akerselva og parkområdet har frem til ganske nylig i overveiende grad bestått av næringslokaler. De siste årene har det imidlertid begynt å dukke opp en rekke boligprosjekter langs elva. I Aftenposten Aften ble antallet boliger tilliggende elveløpet tidlig i 2007 talt til å være 3153.⁹¹ Det synes slik å være en dreining mot mer variert bruk av områdets tilliggende bebyggelse. ”Neste år vil nærmere 1000 leiligheter rundt nedre del av Akerselva være klare for innflytting. Håpet er at rusmiljøet rundt Eika forsvinner” uttaler bydelsrepresentant for Arbeiderpartiet Paal Halvorsen i Aftenposten i april 2006.⁹²

⁹⁰ Også kalt ”Finnmarksvidda”.

⁹¹ Innbefatter boliger langs hele elveløpet, ikke kun de nedre delene. Aftenposten Aften 19.01.2007

⁹² Aftenposten Aften 19.04.2006

4.1.2 Trygge rom gjennom fysisk planlegging

Når opprettholdelsen av gatemiljøer og marginal praksis i de nedre delene av Akerselva skal forklares legges det, spesielt fra politiets side, vekt på hvordan en del fysiske betingelser synes å levne rom for miljøene. Noen hovedpoenger er at mye vegetasjon og lite belysning gjør området lite oversiktlig og vanskelig å overvåke; at et nettverk av stier og enkel adgang ut til andre byområder gjør det enkelt å forsvinne fra området; og at en liten grad av tilrettelegging for variert og aktiv bruk gjør at dette er et område som de fleste kun forflytter seg gjennom, og ikke oppholder seg i. Slik hevdes det å skapes rom for kriminalitet og uønskede rus- og gatemiljøer.

Denne typen oppfatninger resonerer dels fagtradisjonen som ofte omtales som *defensible space theory*. Dette er en omdiskutert og kontroversiell teoretisk tradisjon som vektlegger sammenhengen mellom fysiske kvaliteter og fremveksten av kriminalitet i bestemte områder (Ceccato og Haining 2005:1641). I en slik tilnærming blir fysiske trekk som plassering av bebyggelse, gatedesign og områdebruk vektlagt. Det tas utgangspunkt i at fysiske forhold og materiell sammensetning har innvirkning på brukere og beboeres evne til å ta kontroll over sine omgivelser, ofte omtalt som *informal social control* eller *informal territorial control*. Dette er et perspektiv som i utgangspunktet var inspirert av Jane Jacobs (1961), men som senere ble videreutviklet av Oscar Newman (1972).

Newmans teoretiske tilnærming går enkelt forklart ut på at man med bakgrunn i bestemte fysiske kriterier kan forklare hvorfor et bestemt område er kriminelt utsatt, mens et annet område ikke er det.⁹³ Newman la videre vekt på utarbeidingen av ”trygge rom” (”defensible space”). Dette er rom eller områder hvor man ved hjelp av bygging, fysisk tilrettelegging og strukturering, med forankring i bestemte prinsipper, minimerer mulighetene for at kriminelle handlinger kan finne sted. Overvåkning av områder, både av kontrollinstanser og den jevne borger, ble av Newman forstått som sentralt, med innsyn og oversikt som viktige prinsipper.⁹⁴ Særlig vekt ble det lagt på ”naturlig overvåkning” der alle har et hverdagslig og nærmest

⁹³ Newman la spesielt vekt på ”petty crime”, mindre lovbrudd, vandalisme, ran og innbrudd (Knox og Pinch 2006:215).

⁹⁴ John Pløger bemerker i en artikkel om verdier og etikk i planlegging at ”formodningen om å bli overvåket fører til selvdisciplin; derfor skal vi tro eller vite at plassene kan være overvåket” (2005:319).

ubevisst blikk mot hva som forekommer i sine omgivelser. Dette er en videreformidling av Jacobs tanker om hvordan den normale orden på gateplan ("streetwalk safety") ikke først og fremst opprettholdes av offisielle kontrollinstanser, men av mannen i gata ("eyes on the street") (Jacobs 2007). Newman mente å vise hvordan videreføring av slike prinsipper kunne gjøre steder mindre utsatt for kriminalitet. "Increase natural surveillance and the number of eyes on public spaces by positioning windows so that residents could survey the exterior and interior public areas of their environment." (Oscar Newman i Pile et.al.1999:119). I tillegg la Newman vekt på hvordan "forskjønning" av fasader og omgivelser kunne virke preventivt i forhold til å holde marginale miljøer borte. Newman ga også uttrykk for at "trygge områder" burde ha klart definerte romlige skiller mellom ulike arealer, virkelige (fysiske) og symbolske barrierer, og at fellesområder burde være tilknyttet områder med intensiv bruk (Christopheren og Ulfrstad 1996:10). Newmans budskap var i hovedtrekk at det han kalte "crime" og "disorder" kun kunne finne sted der det fysiske rommet ga muligheter for det. Fysisk romlige tiltak ble på bakgrunn av dette forstått å kunne redusere mulighetene for uønskede praksiser.

Det er verdt å legge merke til at en forståelse som vektlegger det fysiske landskapet i forhold til bestemt atferd ikke nødvendigvis støtter en ren fysisk determinisme. Men det som ofte omtales som den sosio-spatiale dialektikken, altså forholdet mellom den sosiale og den fysiske verden, tilnærmes med vekt på at det fysiske virker inn på det sosiale, heller enn at det sosiale virker inn på det fysiske. Newman legger vekt på at graden av overvåkning er sentralt for hvorvidt et område er utsatt for kriminalitet og uønskede uttrykk. I forhold til dette er hovedsaklig rent fysiske faktorer bestemmende, ettersom muligheten til å overvåke og få oversikt over et område oftest beror på rent fysiske faktorer.⁹⁵ Men Newman trekker også inn hvordan for eksempel forskjønning av bygninger kan virke preventivt på uønsket atferd. Her er ikke lenger rent fysiske faktorer bestemmende, men snarere den sosiokulturelle oppfattelsen av pent og stygt, og hvordan en slik oppfattelse fordrer bestemte atferdsmønstre. Østerbergs bruk av begrepet "sosio-materie" kan til dels sees i forhold til en slik forståelse av forholdet mellom fysiske strukturer og sosialt liv. "Omgivelsene fremstår som et *sosio-materielt handlingsfelt*, hvor sosiomaterien på et vis henvender seg til menneskene i feltet, som svarer tilbake gjennom sin atferd" (Østerberg 1998:27).

⁹⁵ Tenk for eksempel på den fysiske strukturen i fengselsdesignet Panoptikon, hvor Foucault bemerket at "visibility is a trap" (Foucault 1991:200).

4.1.3 Nedre Akerselva som fysisk utsatt

Perspektiver som knytter seg opp mot *defensive space theory* gjenfinnes til dels i politiets omtale av nedre Akerselva, og i medias videreformidling av røttene til de problemene som finnes langs elva. Som når stasjonssjef på Grønland politikammer Kåre Stølen i Dagsavisen i november 2006 gir uttrykk for hvilke forhold som legger til rette for illegal virksomhet langs elva:

Ser du rottene der langs brua? Det ser jo ikke ut her, og det påvirker miljøet. Det er mange steder her man kan trekke seg unna i halvmørket og kjøpe og selge stoff, og det er veldig sentralt. Derfor er Grønland det området i Oslo der mest kjøp og salg av hasj foregår (Dagsavisen 15.11.2006)

En forståelse som ligger opp mot den man finner i *defensive space theory* og hos Newman kommer også til uttrykk i deler av Miljøverndepartementets rapport om sentrumsutvikling i norske byer fra 2000.⁹⁶ I rapporten skisseres det opp hvordan man kan tilrettelegge for gode byrom i Norge. Her legges det blant annet vekt på hvordan kriminalitet og hærverk kan bekjempes gjennom fysisk restrukturering og planlegging. Rapporten viser til hvordan noen fysiske trekk synes å gjenfinnes oftere i ”belastede områder” enn i andre områder. Noen kjennetegn på ”utsatte områder” sies å være:

Enkel direkte adkomst og gode fluktruter for lovbryster
Mulighet til skjermet, uforstyrret arbeide for lovbryster
Preg av anonymitet
Folketomme områder
Fysisk forfall
Dårlige materialer (...)
(Sentrumsutvikling 2000:117)

Slike kjennetegn for ”utsatte” eller ”belastede områder” omtales også i teksten ”Kriminalitetsforebyggende bygging” i *Den trygge byen* (1999). Her tar Marit E. Unstad og Jon Christophersen for seg forholdet mellom fysisk utforming av byrom og forekomsten av kriminalitet med vekt på norske forhold. Også her pekes det mot hvordan man kan komme kriminalitet i forkjøpet gjennom såkalt kriminalforebyggende bygging.⁹⁷ Unstad og Christophersen skisserer opp fire typeområder som generelt synes å være spesielt utsatt for kriminalitet: 1) Randsoner 2) Folketomme områder 3) Områder preget av dårlige materialer

⁹⁶ Kriminalforebyggende råd (KRÅD) har utgitt den dels overlappende rapporten ”Kriminalitetsforebyggende sjekklister for planleggere” (1998).

⁹⁷ Kriminalitet avgrenses i teksten til ”tyveri, innbrudd, hærverk og vold i boligområder og på offentlige plasser”.

og fysisk forfall 4) Områder med svake skiller mellom ulike funksjonelle deler. I tillegg sies trær og busker, lite eller ingen belysning, lite eller ikke noe innsyn, og muligheter for anonymitet å være forhold som gir muligheter for kriminalitet (Unstad et.al.1999:20-21).

Randsoner beskrives hos Unstad og Christophersen som områder som skjermer ett reguleringsformål fra et annet (for eksempel et næringsområde fra et boligområde). Deler av slike områder uttrykkes å ofte kunne ha liten grad av sosial kontroll. Det er nærliggende å knytte dette sammen med uklarhet i forhold til eierskap, innflytelse og ansvar i slike områder (se punkt fire om områder med svake skiller mellom ulike funksjonelle deler). I tillegg er randsoner noe man gjerne passerer gjennom og forbi, men sjelden oppholder seg i. Dette kan sees i forhold til hvordan den generelle befolkningen, utover gatemiljøene, synes å benyttede nedre delene av Akerselva som en *passasje* snarere enn et aktivitetsområde. Den vedtatte byggingen av "aktivitetsprosjekter" kan sees i forhold et ønske om å endre en slik brukspraksis.

Det neste typeområdet Unstad og Christophersen betegner som kriminalitetsutsatt er *folketomme områder*. Eksempler på typiske folketomme områder i urbane strøk er i følge Unstad og Christophersen veier gjennom skogbryn, parker og friområder, og T-banestasjoner om kvelden og natten (Unstad og Christophersen 1999:21). Parkbeltet langs elva kan langt på vei gjenkjennes som et slikt område. På dagtid er det normalt en del mennesker som er på vei gjennom området. På kvelds- og nattestid fremstår området imidlertid som relativt folketomt. Over broene og i de tiliggende gatene er det fortsatt mennesker, men på stiene inne i selve parkområdet oppholder det seg etter mørkets frembrudd sjelden andre enn personer i, eller i tilknytning til, gatemiljøene. Det er også først og fremst inne i parkområdet, på gangstien fra Hausmannsbrua og opp til Ankerbrua, at overfall og ran har blitt registrert. Politiet har derfor ved flere anledninger gått ut i mediene og advart folk mot å bevege seg på gangstiene i parkområdet etter at det har blitt mørkt.⁹⁸ Dette er et nødvendig grep fra politiet i forhold til plikt om å opplyse om farer i byrommet, men samtidig kan slike signaler motvirke politiets egne uttalte strategier i forhold til å få byens befolkning til å bruke parkområdet aktivt. Trolig vil slike advarsler skremme en del potensielle brukere fra å benytte området, også på dagtid.

⁹⁸ Dagsavisen 20.06.2005 og 26.11.2006

Områder med dårlige materialer og fysisk forfall sies også å kunne være spesielt utsatt for kriminalitet. Dette er områder som kjennetegnes av dårlig vedlikehold, forsøpling, fraflyttede hus, knuste vinduer, tomme butikklokaler, graffiti og andre tegn på forfall og ”vandalisme”. Denne typen områder sies å kunne gi grunnlag for utrygghet og angst. På tross av at politiet legger vekt på fysisk forfall i forhold til Akerselvas nedre deler fremstår det ikke som åpenbart at slike forhold i dag er betegnende for dette området. Som det ble beskrevet i kapittel tre var dårlige materialer og fysisk forfall noe som tidligere kjennetegnet både bebyggelsen og uteområdene langs elva. Med oppjusteringen av parkområdene og den tilliggende bebyggelsen, og den generelle revitaliseringen av området er ikke en slik beskrivelse lenger like treffende. Noe graffiti finnes det her, men ikke utpreget mye. Heller ikke andre tegn til fysisk forfall er det åpenbart mer av her enn i andre deler av byen. I tråd med handlingsprogrammet for bevaring av kulturminner langs Akerselva er mye av det gamle industripreget langs elva beholdt. Områdets bebyggelse har av den grunn et røft preg, og er slik sett langt unna fasadene man finner på den klassiske vestkanten i Oslo. Men dette gir et uttrykk som er estetisk attraktivt og hipt snarere enn forfallent og utdatert. Både selve parkområdet og bebyggelsen som ligger i tilknytning til elva fremstår i dag som velholdt.

Dårlig belysning har gjentatte ganger blitt påpekt å være et problem i området. At gatemiljøene har gått aktivt til verks for å slukke lysene langs gangveien og under broene tyder på at dette kan være et poeng i forhold til marginal og illegal aktivitet. Samtidig synes hasjsalget ofte å finne sted nettopp i områder som er relativt godt opplyste, for eksempel oppe på Ankerbrua.⁹⁹ En del internasjonal forskning har satt fokus på forholdet mellom belysning og forekomst av gatekriminalitet.¹⁰⁰ Resultatene er imidlertid ikke entydige (Farrington og Welsh 2002, Pease 1999, Painter 1988). I noen tilfeller er det registrert noe nedgang i gatekriminalitet etter økt belysning, i andre tilfeller er det ikke registrert merkbare endringer. I de tilfellene hvor man har registrert en markert nedgang i kriminalitet etter økt belysning er det konkludert med at dette ikke i fremste rekke har å gjøre med økt gjennomsynlighet og muligheter for overvåkning, men heller med en økt grad av uformell sosial kontroll som følge av økt bruk av området. På samme måte har konklusjoner fra forskning rundt vegetasjon i urbane strøk og virkning på kriminalitet vært tvetydige (Kuo og Sullivan 2001).

⁹⁹ Det kan være verdt å merke seg at Oslos andre store stoffscene på gateplan ligger i godt opplyste Skippergata.

¹⁰⁰ Så vidt undertegnede kjenner til har det ikke vært foretatt noen studier av sammenhengen mellom gatekriminalitet og belysning i Norge.

Det siste kriminalitetsutsatte typeområdet Unstad og Christophersen tar for seg er *områder med svake skiller mellom ulike funksjonelle deler*. Slike områder beskrives av forfatterne som områder uten ”særpreget og egenart”. Det pekes særlig her på områder og rom som ikke bærer klare kjennetegn på *eierskap*. Det er ikke åpenbart hvem slike områder er tiltenkt og hvilke aktiviteter som skal utføres der. Områder som er tømte for klare (fysiske) symboler på eierskap vil fremstå som uklare eller tvetydige (Unstad og Christophersen 1999:22). Dette er til dels i tråd med hvordan Jane Jacobs og Oscar Newman la vekt på hvordan uklare grenser mellom private og offentlige rom kan oppfattes som uheldig (Jacobs 2002:35).

Relatert til dette har det blitt nevnt, blant annet av politiet, at mange deler av området fremstår som uklare i forhold til tiltenkt bruk. Sett bort ifra minigolfen og basketbanen på Kuba så er det lite i området som fordrer aktivitet og involvering. Enkle observasjonsstudier kombinert med det som rapporteres av hjelpeapparatet og politiet gir inntrykk av at det ofte er plasser som kan oppleves som ”tomme” som tas i bruk av gatemiljøene. Et eksempel på dette er ”Olafia-plassen” bak utestedet Stargate, ved nedgangen til Grønland T-banestasjon og Vaterlandsbrua. Her ligger en relativt stor asfaltert plass (rundt 30 meter i diameter) som avgrenses av Akerselva, nedgangen til T-banestasjonen og en murvegg. Denne plassen, som avrunder parkbeltet langs elva i nedkant, har lenge vært et av de største pressområdene med tanke på hasjsalg.¹⁰¹ Plassen er bemerkelsesverdig fri for fysiske (og symbolske) tegn på eierskap eller hensikt.¹⁰² Plassen er ikke bærer av det Ivar Frønes benevner som *moralske implikasjoner*. Frønes argumenterer for at en del bebyggelse og fysisk utforming bærer med seg implikasjoner og føringer i forhold til tilsiktet hensikt og bruk. Slike moralske implikasjoner forstås av Frønes som samspill mellom det fysiske rom og aktivitet (Frønes 2001:138). Olafiaplassen ligger ubenyttet og uten åpenbare tegn til tilsiktet bruk, og kan slik inntas av hasjselgere uten særlige konfrontasjoner med ”konkurrerende” aktører.

Men man finner også eksempler på det motsatte, at gatemiljøene og illegal salgspraksis glir inn i rom tiltenkt legitime aktiviteter. Basketballplassen på Kuba synes å være et slikt tilfelle. Her ble i 1988 anlagt en idrettsplass med et titalls basketballkurver. Dette er en plass hvor intensjonene er klare. Aftenposten skriver i 1995 om at så mange som 50-60 personer kan samle seg på plassen om sommeren, og at ”hærverk og vold er et tilnærmet ikke-eksisterende

¹⁰¹ Se kartvedlegg 2.

¹⁰² Skateboardramper har i forbindelse med aktivitetsprosjektene vært planlagt lagt til denne plassen, kanskje ligger den åpen i påvente av avklaring i dette prosjektet.

problem, blant annet som følge av overoppsyn av beboere i området”.¹⁰³ Senere har plassen ofte blitt trukket frem i forbindelse med det pulserende bylivet på Grünerløkka. ”Oslo er ”det nye New York”: Basket på Kuba med ghettoblaster i bakgrunnen” skriver Aftenposten i 2001.¹⁰⁴ Fokuset på plassen har imidlertid de siste årene ikke vært udelte positivt. Etter at salgsmiljøene etablerte seg i området har det vært tegn til at personer derfra har tatt i bruk basketballbanen for å selge hasj.¹⁰⁵ Fra Uteseksjonen uttrykkes det at dette om sommeren til tider har vært en aktiv salgsplass:

Kuba er en sånn samlingsplass om sommeren, basketplass og en ok nærområdeplass å henge ut. Og det er det jo selvfølgelig også for en del av de som selger hasj. Når vi har hatt særlig fokus der oppe så er det på sommeren og så er det fordi det blir en sånn umiddelbar miks mellom selgere og ungdommer som kan være kjøpere eller kan være vanlig ungdom. (Børge Erdal ved Uteseksjonen)

En slik blanding av illegale og legale miljøer vekker særlig bekymring i forhold til rekruttering til bruk og salg av hasj (Sandberg og Pedersen 2005:88). De senere årenes utvikling ved basketballbanen på Kuba viser hvordan legitime og illegitime miljøer kan flyte i hverandre, og hvordan det slik kan skapes nye møtepunkter og rekrutteringsarenaer. Dette viser hvordan tilrettelegging for sosiale aktiviteter i ”problemområdene” langs Akerselva ikke nødvendigvis forskyver eller presser ut uønskede praksiser.

4.1.4 Problematikk med en fysisk tilnærming

De nedre delene av Akerselva synes å ha en del kjennetegn som i henhold til Unstad og Christopersens typeområder og Miljøverndepartementets punktliste kan skape rom for uønsket aktivitet. Dette understøtter et stykke på vei de oppfatninger som fremsettes av politiet og som formidles gjennom media om hvordan fysiske og materielle faktorer er sentrale for gatemiljøenes bruk av området. Derfor kan dette i utgangspunktet virke som en rimelig forklaring på kriminalitetsutbredelsen og samlingen av gatemiljøer langs de nedre delene av Akerselva. Denne typen forståelse av hvordan bestemte urbane områder blir til ”belastede rom” peker sannsynligvis på noen relevante aspekter. Men en slik forklaring er dypt sett problematisk, og kan forstås som utilstrekkelig og mangelfull.

¹⁰³ Aftenposten Aften 16.06.1995

¹⁰⁴ Aftenposten Aften 14.12.2001

¹⁰⁵ Denne typen brudd med fysiske roms moralske implikasjoner er ifølge Frønes med på å skape ”symbolske rom” (Frønes 2001:138).

I ”Arkitektur: en motor, en magnet eller et speilbilde på kriminalitet?” (1999) utfordrer Ketil Moe og Martin Moe den type forskning som tillegger det fysiske landskapet stor betydning for menneskelig atferd. De tar utgangspunkt i Oscar Newmans analyser av boligområdet Pruitt-Igoe i St. Louis i ”Defensible space – people and design in the violent city” (1972). Pruitt-Igoe ble totalsanert i 1972 på grunn av ”en jevn opphopning av problemer” og ”urovekkende høye” kriminalitetsrater kun 17 år etter ferdigstillelse. Dette tok Newman til inntekt for en vinkling som la vekt på sammenhengen mellom atferd og arkitektur. I følge Newmans resonering kunne opphavet til problemene i boligområdet spores tilbake til dets utforming og arkitektur (Moe 1999:119). Newman unnlot imidlertid å rette fokus mot svært problematiske sosiale aspekter ved boligområdet, som flyttemønstre og befolkningssammensetning. I ettertid har det vært bred konsensus om at det sannsynligvis var de sosiale aspektene som var avgjørende for problemene i Pruitt-Igoe. Ketil og Martin Moe retter med bakgrunn i dette skepsis mot den typen forskning som legger vekt på en nær sammenheng mellom fysisk struktur og utforming og problematferd.

Jon Christophersen og Lars-Marius Ulfrstad viser, med henvisninger til J.T. Lebeau (1987) til at Newmans teorier dypt sett er problematiske på grunn av hvordan de forutsetter en indre nær sammenheng mellom fysiske strukturer og menneskelig atferd (Christophersen og Ulfrstad 1996:8). Christophersen og Ulfrstad peker på hvordan nyere studier har vist at sammenhengen mellom det fysiske miljø og kriminalitetsutbredelse ikke er like åpenbar i komplekse by- og boligområder som Newman gav uttrykk for i sine teorier om ”defensible space”. Samtidig som kontemporær forskning av sammenhengen mellom kriminalitet og områders fysiske kvaliteter fortsetter å hente inspirasjon fra Newmans studier, er den generelle oppfatningen at disse studiene ikke tok nok høyde for hvor sammensatte slike tema er. I nyere forskning legges det vekt på at det sjelden er mulig å forklare hvorfor noen områder er utsatt for kriminalitet mens andre områder ikke er det, ut i fra de enkelte områdenes fysiske kvaliteter. Christophersen og Ulfrstad henviser til hvordan Douglas D. Perkins (1990) presenterer en modifisert tilnærming til de fysiske kvalitetene. Perkins setter fokus på hvordan fysiske betingelser kan være ”katalysatorer” for kriminalitet, men at ”enablers” i form av sosiale aspekter og forhold først må være til stede (Christophersen og Ulfrstad 1996:8).

Hvorvidt fysiske omgivelser har betydning for lokalisering av kriminelle uttrykk er nok ikke gitt, og bør slik studeres og vurderes i forhold til hvert enkelt empirisk tilfelle. I forhold til de nedre delene av Akerselva synes det rimelig å anta, med forankring i det foregående, at noen

trekk ved de fysiske betingelsene i området kan være attraktive for gatemiljøene. Det har blitt pekt på at store deler av parkområdet på kvelds- og nattestid ligger mørklagt, med liten grad av innsyn, og at det av den grunn for mange fremstår som farlig og dermed blir ubrukt. I tillegg kan det diskuteres hvorvidt mangelen på aktivitetsfremmende bygging inne i parkområdet kan være en faktor. Men dette betyr ikke at de fysiske kvalitetene i området gir noen tilfredsstillende forklaring på hvorfor rus- og gatemiljøer fortsetter å samle seg her. De fysiske trekkene som løftes frem som fremmende i forhold til gatemiljøenes bruk av området kan sannsynligvis gjenfinnes også andre steder sentralt i byen. Fysiske forklaringer på hvorfor nedre Akerselva opprettholdes som sted for marginale miljøer fremstår som utilstrekkelige. Slik må et fokus på de fysiske kvalitetene kombineres med og sees i lys av andre analytiske perspektiver.

4.2 Sosiale aspekter

I det foregående legger jeg vekt på at en analyse med hovedfokus på arkitektoniske og fysiske forhold ikke alene er tilstrekkelig for å forstå den vedvarende marginale oppsamlingen langs de nedre delene av Akerselva. Samtidig vises det til at et fysisk orientert perspektiv i kombinasjon med mer sosialt eller sosiokulturelt informerte perspektiver kan være nyttig. I det følgende rettes det fokus mot noen sosiale aspekter som kan forstås som relevante i forhold til hvordan Akerselva de siste årene har blitt opprettholdt som åsted for marginale gatekulturer. Noen stikkord i forhold til dette er sosial sammensetning og integrering, flyttemønstre og videreføring av institusjonell sentralisering.

4.2.1 Sosial samhörighet og marginale kulturer

Alex Hirschfield og K. J. Bowers (1996) har tatt for seg forholdet mellom sosiale aspekter og områdemessig kriminalitet ved å se på forholdet mellom *social cohesion* og kriminalitet i urbane ”problemområder” (”disadvantaged areas”). Med social cohesion, eller *sosial samhörighet*, menes graden av befolkningsmessig interaksjon, integrering og samhold.¹⁰⁶ Hirschfield og Bowers viser til at det i områder med stor grad av sosial samhörighet også

¹⁰⁶ Begrepene ”social cohesion”, ”social capital”, ”social disorganisation”, collective efficacy”, ”local attachment” og ”collective resources” har noe ulikt fokus, men benyttes dels overlappende i den internasjonale litteraturen (Ceccato og Haining 2005:1641).

gjærne vil være stor grad av interaksjon mellom beboere og en sterk følelse av samhold. I områder med liten grad av sosial samh righet, *socially disorganised areas*, vil det tilsvarende ofte være svakt sosialt samhold og liten grad av interaksjon mellom beboere, "the residents of these areas share very few common interests" (Hirschfield og Bowers 1996:1276). Hirschfield og Bowers peker videre mot hvordan forskning viser en sammenheng mellom "social disorganisation" og kriminalitet. Forfatterne gir uttrykk for at et typisk trekk i områder med lav sosial samh righet er "the inability to supervise and control teenage peer groups (especially gangs)" (Hirschfield og Bowers 1996:1276). Når betydelig formell sosial kontroll, først og fremst ved hjelp av politi, er nødvendig i et område indikerer det at den uformelle sosiale kontrollen er utilstrekkelig (Hirschfield og Bowers 1996:1276).

Ifølge Hirschfield og Bowers finnes det en del "indirekte indikatorer" som kan benyttes for å vurdere sosial samh righet i et område. Noen slike indikatorer er sosioøkonomisk status, sosial heterogenitet, familieoppbrudd og befolkningsmessig gjennomstrømning. I det følgende vil det rettes oppmerksomhet mot at spesielt *sosial heterogenitet*, og *befolkningsmessig gjennomstrømning* kan gjenfinnes i områder tilliggende nedre Akerselva. En høy grad av slike aspekter kan ifølge Hirschfield og Bowers føre til mindre sosial samh righet. Noe som igjen kan skape rom for marginale miljøer og kriminalitet.

4.2.2 Sosial polarisering og svakt naboskap

Under industriperioden hadde det vært en relativt enhetlig befolkning av arbeidere som bodde i områdene rundt Akerselva. De områdemessige omveltningene med industriell- og befolkningsutflytting og gjorde at det i etterkrigstiden kom til syne nye sosiale og kulturelle mønstre. Det var nå en mer sammensatt befolkning som inntok disse områdene. Statistisk Sentralbyrås rapport om levekår og flyttemønstre i Oslo indre  st for 2006 (Barstad et.al.) gir uttrykk for at flyttemønstrene, i en periode frem til Handlingsprogram for Oslo indre  st ble iverksatt i 1997, bar preg av at en stor andel personer med sosialhjelp, lav inntekt og lav utdanning flyttet til områdene. De dominerende innflytterne til denne delen av byen syntes generelt sett å være relativt ressurssvake grupperinger. Et skifte kommer til syne på slutten av 1990-tallet. Fra 1997 og frem til 2003/2004 registrerer SSB klare endringer i innflyttingsm nstrene til denne delen av byen. Nå var innflytterne i sterkere grad dominert av yngre og personer med høy utdanning (Barstad et.al.2006:3). Terje Wessel retter i

”Polarisation and socioeconomic segregation in a welfare state: The case of Oslo” (2000) oppmerksomhet mot disse mønstrene:

”The inner east is first and foremost characterised by increasing socioeconomic polarisation. On one hand there is a steady growth of people with high educational achievements and prestigious occupations. These groups carry with them values and ways of life that are entirely different from the traditional working-class culture. At the opposite end of the social hierarchy, an increasing proportion of service workers and fairly stable representation of people with low education indicate a significant change within the least well-off population.” (Wessel 2000:1955)

Wessel peker på at selv om de nye flyttemønstrene viser en økt andel av mennesker høyt i det sosioøkonomiske hierarkiet i Oslo indre øst, så opprettholdes det en mindre bemidlet befolkning, preget av servicearbeidere, i disse områdene.¹⁰⁷ Han legger vekt på at denne delen av byen fortsatt er ”a harbour for people with low income, ill-health, low educational achievements, drug problems, mental diseases and unemployment” (Wessel 2000:1956), men peker i artikkelen også på at de statlige og kommunale oppjusteringsinitiativene i området setter denne utsatte befolkningen under press.

Myhre og Kjeldstadli beskriver i *Oslo – spenningenes by* (1995) hvordan demografiske endringer i indre øst i etterkrigstiden hadde betydning for *naboskapet* i denne delen av byen. Ved Akerselva hadde industrien og arbeiderbevisstheten tidligere sørget for at beboerne hadde en felles plattform.¹⁰⁸ Det var et arbeiderfellesskap, som på tross av interne forskjeller, skapte samhold i områdene. Arbeidere samlet seg under samme fane for å få fremmet en felles agenda. Etter nedbyggingen av industrien og stor utflytting forsvant en del av det sosiale limet som knyttet beboerne på østkanten sammen. De nye beboerne rundt Akerselva hadde ikke i samme grad som tidligere noe felles å samle seg rundt. Innvandrere, sosialklienter og eldre, som på 1970-tallet var blant de mest tallrike gruppene i elvas tilliggende områder, maktet ikke å forenes slik arbeiderbefolkningen hadde gjort tidligere. Det integrerte fellesskapet, eller naboskapet, syntes slik å ha forvitret (Myhre og Kjeldstadli 1995:154-155).¹⁰⁹

I ”Et nabolag uten naboskap” (2005) retter Edward Robbins blikket mot Grünerløkka i etterkant av de nye innflyttingsmønstrene som kom til syne rundt årtusenskiftet. Her gir

¹⁰⁷ Levekårsundersøkelsen i 2006 viser at kun Grorud skårer lavere på levekårsindeksen enn bydel Grünerløkka og Gamle Oslo (Oslo-Speilet 6/2006:4-14).

¹⁰⁸ Se Edward Robbins artikkel ”Et nabolag uten naboskap” (2005) for en diskusjon av naboskapsbegrepet.

¹⁰⁹ Robert D. Putnam (2007) har satt fokus på hvordan en svekkelse av naboskap i USA kan sees i forhold en generell nedbrytning av sosial kapital.

Robbins uttrykk for at Grünerløkka i dag kan betegnes som et nabolag som, på tross av at det motsatte ofte fremheves, mangler *naboskap*. Med dette mener han at selv om bydelen fysisk og symbolsk representerer et nabolag så utgjør den i liten grad en sosial helhet. Bakgrunnen for dette hevder han delvis kan finnes i det store sosiale mangfoldet som finnes i denne delen av byen. Robbins trekker frem ”gentrifierere” og innvandrere som to markante grupperinger i dette mangfoldet. Problemet ligger ifølge Robbins i at mangfoldet i liten grad er integrert, ”hver gruppe har sine egne formål” (Robbins 2005:245).

Robbins forståelse av en mangel på naboskap i Akerselvas tilliggende områder synes å speile de tendensene Myhre og Kjeldstadli sporet i denne delen av Oslo allerede i etterkrigstiden. Men mens Myhre og Kjeldstadli den gang fant en befolkning bestående av mange gamle, sosialklienter og innvandrere som hadde lite til felles, så finner Robbins (og Wessel) i dag en polarisert befolkning der ressurssterke gentrifierere og innvandrere er blant grupperingene som ikke evner å skape et integrert områdefellesskap. Sosialt og kulturelt mangfold har vært blant trekkene som gjerne har blitt fremhevet som attraktive ved områdene i indre øst. Men hvis man følger Hirschfield og Bowers resonering er ikke et slikt mangfold nødvendigvis uproblematisk. En svakt integrert befolkning preget av mangfold og polarisering kan forstås å ha vansker med å utøve områdeansvar og solid uformell sosial kontroll.

4.2.3 Transittbeboere

Integreringsproblemer og svakt naboskap i områdene tilliggende nedre Akerselva kan også sees i forhold til hvordan dette er områder som har vært preget av en stor beboergjennomflytting. Hilde Haslum tar i artikkelen ”Lag, landskaper og tre områder i endring” (2005) for seg sider ved flyttehyppighet og beboergjennomstrømning i områder tilliggende nedre Akerselva.¹¹⁰ Hun gir uttrykk for at det blant beboere på Grünerløkka og Grønland kan gjenfinnes noen typiske ”lag av praksiser, erfaringer og holdninger til landskapet” (Haslum 2005:180). Et lag betegner hun som ”selvvalgt transitt”. Transittbeboere er beboere som søker en midlertidig urban tilværelse i sentrale bystrøk. Haslum sammenligner transittbeboere med ferierende som ”shopper” en autentisk (by)tilværelse for en periode. Haslum beskriver denne befolkningen som ”unge, norske, midlertidige urbane eventyrere” som ofte er oppvokst utenfor Oslo (Haslum 2005:184). Videre gir hun uttrykk for at en slik

¹¹⁰ I tillegg til områdene Grünerløkka og Grønland tar Haslum for seg Furuset.

befolkning gjerne har kommet til områder i Oslo indre øst med forventinger om en bestemt livsstil, ”et spennende byliv” (Haslum 2005:186).¹¹¹ For transittbeboere på Grønland og Grünerløkka representerer ”innvandrere”, ”fylliker” og ”narkomane” ”de andre” hevder Haslum, og gir uttrykk for at ”det røffe og fremmedartede inngår som en slags spennende kulisse i en upersonlig offentlighet” (Haslum 2005:191). Et trekk ved transittbeboere er at de ofte er konsumorienterte og ikke-investerende. De bruker sjelden tid og krefter på å integrere seg i lokalmiljøet ettersom de ikke vil bli boende på samme sted over lengre tid (Haslum 2005:182).

Generelt har områdene som ble berørt av byfornyelsen hatt en stor grad av befolkningsgjennomstrømming. I sakspapirene for videreføring av byfornyelsen i 1995 pekes det på undersøkelser som sier at 80 prosent av beboerne i disse strøkene hadde flytteplaner (Sæter og Ruud 2005:71). Særlig synes dette å være et fenomen som treffer Oslo indre øst særlig hardt. Dette vektlegges i en rapport fra SSB, ”Oslo indre øst er et av de mest omskiftelige boligområdene i landet, inn- og utflyttingen forandrer befolkningens sammensetning på meget kort tid” (Barstad et.al.2006:14). Magne Mogstad gir i en rapport om fattigdom i stor-Oslo uttrykk for at den store gjennomflyttingen blant annet kan være et resultat av at det i disse delene av byen er en høy prosent av utleieboliger og relativt små 1-2 roms leiligheter (Mogstad 2005:22). Myhre og Kjeldstadli argumenterer for at en slik beboergjennomstrømming kan resultere i ustabile naboforhold og nabolag som oppleves som uttrygge, ettersom en stor del av beboerne ikke skal bo der i lengre perioder, og ikke ønsker å investere krefter i nabolaget (Myhre og Kjeldstadli 1995:155).

Tanker rundt hvordan høy grad av gjennomstrømming i nabolag relaterer seg til et områdes status settes frem av Robert Park allerede i 1925 (Bounds 2003:146). Argumentasjonen var at det gjennom naboskap og lokale fellesskap ble bygget en moralsk orden. Der en gjennomtrekk av personer var stor ville en slik moralsk orden ikke kunne bygge seg opp, og det ville åpne seg for ”kriminelle, umoralske og asosiale” (Robert Park omtalt i Pile et.al.1999:15). Shaw og McKay foretok studier som pekte på noe av det samme, at ustabilitet i beboermasse og kulturell fragmentering i et område skaper *social disintegration* (Bounds 2003:146). En slik type argumentasjon videreføres av Manuell B. Aalbers når han

¹¹¹ Bak en urban transittlivelse ligger ifølge Haslum ofte ønsker om individuell identitetsproduksjon og sosialt omsettelig selvkonstruksjon (Haslum 2005:182). Haslums bruk av transittbeboer som kategori kan sees i forhold til hvordan konseptet ”livsform” (”independent life form”, ”career life form” og ”wage earner life form”) har blitt benyttet som sosial kategori i enkelte bystudier fremfor tradisjonelle klassekategorier (Andersen 2003:15).

argumenterer for at høy mobilitet blant beboere og narkotikasalgs ofte henger sammen (Aalbers 2006:1065,1082).¹¹²

Politiet har i tråd med dette lagt vekt på at det høye antallet studenter beboende rundt nedre Akerselva, spesielt på Grünerløkka, og den store gjennomflyttingen kan ha en opprettholdende effekt på gatemiljøene i området. I Dagsavisen sent i 2005 refser politiet beboere på Grünerløkka som ”holder trafikken i live ved å kjøpe hasj”¹¹³, og i Aftenposten uttales det fra politiet ”vi setter søkelys på at folk selv er med på å danne miljøet på Grünerløkka på godt og vondt”¹¹⁴. Det har også blitt fremsatt at ”hippe beboere på Grünerløkka” må ta sin del av ansvaret for at illegale salgsmiljøer har tatt stand ved elva.¹¹⁵ I intervju med Geir Tveit kommer det til uttrykk at politiet tror den store gjennomflyttingen av unge beboere på Grünerløkka kan spille en rolle i forhold til at gatekulturer opprettholdes i området.

Nå er det gårdeierne som selger gårdene til en del andre som deler de opp i små leiligheter. Så blir det mye studenter, og studenter er jo all verden, men de bryr seg ikke så mye om området de bor i, altså de skal bruke området på godt og vondt og flytter ut når de får unger (Geit Tveit).

Det legges vekt på at lite stedfaste studenter, delvis som en konsekvens av forhold i eiendomsmarkedet, utgjør en betydelig del av beboermassen.¹¹⁶ Studenter med en midlertidig stedvarelse forstås å være en sosial gruppering som i liten grad utviser områdeansvar, og som skaper liten grad av stabilitet i områdene. Politiet gir også uttrykk for at beboere på Grünerløkka også i en mer direkte forstand opprettholder gatekulturer gjennom at de danner et kundegrunnlag for hasjselgere.

Områdene tilliggende Akerselva har i kjølvannet av industriutflyttingen gjennomgått store endringer. Dette gjenspeiles i store skifter i beboersammensetningen i områdene. Svakt naboskap og høy gjennomstrømning av beboere er to trekk som synes å betegne denne delen

¹¹² I tillegg trekker Aalbers inn faktorer som boligspekulasjon og ”redlining” (områdsmessige hierarkiske boliglånspraksiser).

¹¹³ Dagsavisen 18.11.2005

¹¹⁴ Aftenposten 02.12.2005

¹¹⁵ NTB-tekst 17.11.2005

¹¹⁶ Andel utleieboliger er større i Oslo indre øst enn i andre deler av byen (Sæter et.al.2005:112). Det har vært en politisk debatt om størrelsesregulering av leiligheter med spesielt blick mot disse delene av byen. Tanken har vært at regulering for større leiligheter vil hindre at barnefamilier flytter ut av den indre byen (se for eksempel Aftenposten Aften 19.03.2007).

av byen.¹¹⁷ Områdene betegnes som ”urolige” med svakt sementerte relasjoner mellom beboere, næringsliv og institusjoner. Myhre og Kjeldstadli har lagt vekt hvordan den tidligere relativt helhetlige og homogene befolkningen i Oslo indre øst og på Grünerløkka, i forbindelse med utviklingen i området i etterkrigstiden, gradvis ble erstattet av en mer heterogen befolkning med få fellestrekk utover bosted. Beboere manglet slik en felles plattform og grunnlag for å legge press mot uønskede praksiser og uttrykk i nærområdet. Robbins synes å spore en videreføring av slike trekk inn i samtiden. Myhre og Kjeldstadli argumenterer for at slike svakt sammensveisede beboergrupper for det første ikke makter å skape en felles front mot miljøer som kan sees på som uønskede. Den uformelle sosiale kontrollen blir utilstrekkelig og presser frem et behov for intervensjon fra formelle instanser. For det andre fremstår de samme beboerne også som lite sammensveisede i møte med maktapparatet som har muligheter for å gå aktivt inn og kontrollere de uønskede miljøene. På bakgrunn av dette kan en slik mangfoldig beboermasse fremstå som lite samkjørt, og hemmet i forhold til aktiv motstand mot uønskede miljøer og aktiviteter (Myhre og Kjeldstadli 1995:154).

Stor grad av gjennomflytting og en polarisert og lite integrert befolkning kan forstås som tegn på en lav områdis sosial samhörighet, og en manglende evne blant befolkningen til å utøve kontroll over sine omgivelser – og videre manglende evne til å sette press mot uønskede elementer. Dette er trekk Hirschfield og Bowers gir uttrykk for kan åpne for kriminalitet og ”gjeng-problemer”. Opprettholdelsen av de nedre delene av Akerselva som et rom hvor gatemiljøer får plass kan til en viss grad sees i forhold til dette. Selv om en del beboere fremviser misnøye med gatekulturene langs elva, så markerer dette en relativt kraftløs motstand all den tid andre deler av befolkningen ikke slutter opp om motstanden, men snarere anser gatekulturene som et spennende, og kanskje ønskelig, element i den autentiske storbytilværelsen.

Det man til sist kan spørre seg er om sosiale faktorer som flyttemønstre og en lite integrert befolkning er i stand til å forklare hvorfor det opprettholdes et rom for gatemiljøer ved Akerselva. Isolert sett er nok ikke slike aspekter i stand til å forklare dette. De sosiale aspektene det pekes på her gjenfinnes trolig også i andre deler av byen hvor marginale gatemiljøer ikke har samlet seg. De sosiale faktorene det pekes på her må derfor sees i lys av

¹¹⁷ Litteraturen det trekkes på i forhold til dette tar dels for seg Grünerløkka, dels Grønland, og dels Oslo indre øst (bydelene Gamle Oslo, Grünerløkka og Sagene).

øvrige kvaliteter ved området, som fysiske kvaliteter, og den marginale historien som er nedfelt i denne delen av byen. Mens videreføringen av den marginale historien i området nok i stor grad videreføres på gjennom representasjoner av området, så vil jeg nedenfor sette fokus på hvordan også et institusjonelt hjelpeapparat - rettet mot en marginalisert befolkning - kan forstås som kontinuitetsbærer for marginale gatekulturer ved Akerselva.

4.2.4 Fortsatt sentralisert hjelpeapparat

I kapittel tre ble det satt fokus på hvordan botilbud og hjelpetjenester for Oslos marginaliserte befolkning fantes samlet i indre øst, og spesielt i nærheten av Akerselva. Tilbudene og tjenestene fikk etter hvert nye former, men syntes fremdeles å være samlet i indre øst.

På 1990-tallet ble det av flere satt fokus på hvilke effekter en slik sentralisering hadde på indre øst.¹¹⁸ Enkelte aktører ga uttrykk for at ”hjelpetasjon må være der nøden er”, mens andre mente dette la grunnlaget for marginale fortetninger og tok til orde for en større geografisk spredning av hjelpetilbudene.¹¹⁹ Hjørdis Fodstad setter *I skyggen av Eika* fokus på hjelpetiltakenes rolle i forhold til sniffermiljøene på 80- og 90-tallet. Hun stiller spørsmål ved hvorvidt hjelpetiltakene sentrert rundt Akerselva representerte en vei ut av rusmisbruk og elendighet, eller om de virket opprettholdende for miljøene. I forhold til Frelsesarmeen bemerker hun ” De virker antakelig konserverende i sitt arbeid blant utstøtte og forkomne (...) og nettopp dette representerer vel det problematiske ved innsatsen deres” (1996:103).

Debatten om hjelpetjenestene førte til at det offentlige i løpet av 90-tallet satte i gang tiltak for å spre hjelpeinstitusjoner ut i andre bydeler, men nye private tiltak kom til. Bydelspolitiker Maria Semb uttaler til Aftenposten i 1994 at ”det er forferdelig at de private flytter tilbudene inn når vi forsøker å flytte dem ut”.¹²⁰ Spesielt ble det reagert overfor de etter hvert mange frivillige matutdelingstiltakene i området. ”Løft i flokk prosjektet” ble rundt 2002 iverksatt på bakgrunn av dette med henblikk på blant annet å få matutdelingen vekk fra gata, og å få klargjort hvilken funksjon de private tiltakene hadde i forhold til miljøene. I ”Tiltaksplan for alternativer til rusmiljøer i Oslo sentrum” (2002) uttrykkes det: ”Ulike frivillige

¹¹⁸ Aftenposten 18.08.1990

¹¹⁹ Aftenposten Aften 17.08.1994

¹²⁰ Aftenposten Aften 03.08.1994

organisasjoner beveger seg i miljøene i sentrum. Enkelte ukedager er matutdelingen så aktiv at andre mennesker enn dem som vanligvis oppholder seg der trekkes til området”.¹²¹

Fremdeles finnes det tilliggende Akerselva en rekke tilbud rettet mot vanskeligstilte og folk med rusproblemer. ”Værestedet” Café Trappa på Ila Hybelhus serverer mat og fungerer som et samlingspunkt, gamle ”Prindsen” i Storgata 36 huser en akuttinstitusjon hvor inntil 14 bostedsløse kan sove om natten, Frelsesarmeen og Evangeliesenteret har jobbet opp mot området. Maritastiftelsen har hatt tidvis oppsøkende virksomhet i området. Uteseksjonen har et eget team som jobber oppsøkende i området, og ungdomshuset X-ray/Utekontakten på Grünerløkka har hatt aktiviteter som har grenset opp mot området, det samme har Riverside ungdomshus. Blå Kors kontaktsenter med lavterskeltilbud for rusmiddelbrukere ligger i tillegg i Storgata 38. Våren 2007 raser i tillegg debatten om hvorvidt det skal etableres et sprøyterom i tidligere omtalte ”Prindsen”.¹²²

Ved spørsmål om ansamlingen av hjelpetjenester langs Akerselva kan ha trukket marginale miljøer hit, gir Børge Erdal ved Uteseksjonen uttrykk for at han tror at hjelpetiltakene kan spille en rolle i de marginale gatemiljøenes bruk av elvaområdet:

Ja, og det er og noe vi kan være litt selvkritiske på, i Uteseksjonen og. For noen medarbeidere hos oss har vært interessert i å bruke sånn standjobbing som vi kaller det. At du på en måte har en mindre pågående oppsøking, men du plasserer deg inn i miljøet og så kan de komme og nysgjerrige og så har du noe til de. (...) det kan jo fort bli da at vi drar folk til området. For det er der du blir møtt med oppmerksomhet, det er der du får hjelp.

Geir Tveit ved Forebyggende Tjenester i politiet er klar på at han tror det finnes en sammenheng mellom samlingen av gatemiljøer langs Akerselva og hjelpetiltakene som finnes i området:

(...) kommunen satser veldig på rus i det området der. Vi har jo utdeling av metadon, subutex, vi har Blå Kors, Frelsesarmeen, Maritastiftelsen, matutdeling, vi har alt som er der nede. Nå skal jo sprøyterom også kanskje flyttes til Storgata.

Tidligere i oppgaven legger jeg vekt på hvordan sentraliseringen av hjelpe- og kontrollinstitusjoner rundt Akerselva kan ha spilt en rolle i etableringen og kontinuiteten av

¹²¹ Det kan være interessant å merke seg at Foucault i *Galskapens historie* (1991:51) gir uttrykk for at forholdet mellom statlige og kirkelige tiltak rettet mot en ”avvikende befolkning” på 1600-1700-tallet bar preg av både konkurranse og samarbeid. En grad av spenning mellom offentlige og private foretak kan til dels også anes ved Akerselva.

¹²² Aftenposten Aften 29.3.2007

marginalitet på gateplan i disse områdene. Selv om det har forekommet en viss desentralisering av tilbud rettet mot disse miljøene, så finnes det fremdeles en rekke tiltak i dette området. Formen på tiltakene har endret seg, spesielt i forhold til en tilsynelatende dreining fra tvang og kontroll mot frivillighet og hjelp. Likevel kan dette til en viss grad forstås som en videreføring av de tiltakene som tidligere var samlet i området. Fremdeles utgjør nok støttetiltakene ved elva relevante steder som gatemiljøene orienterer seg etter i bylandskapet. Gjennom dette kan tiltakene forstås å være en sentral faktor i forhold til hvordan nedre Akerselva opprettholdes som et sted for marginale kulturer.

4.3 Oppsummering

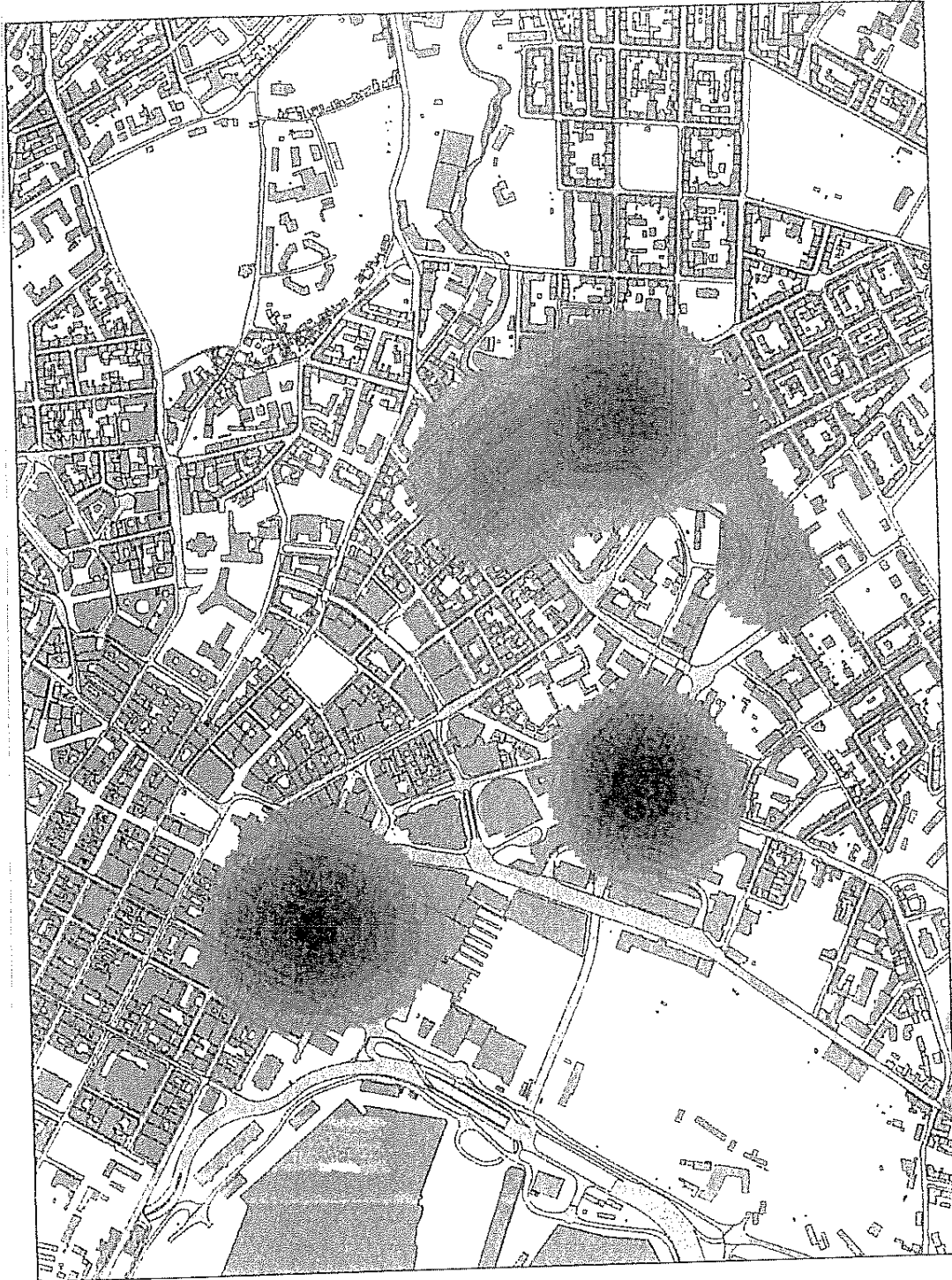
I kapittel tre blir det satt fokus på hvordan et sted for marginale kulturer ble etablert langs de nedre delene av Akerselva. I dette kapittelet retter jeg oppmerksomhet mot fysiske og sosiale faktorer, som av nøkkelaktører som jobber opp mot gatemiljøene forstås å være med på å fryse denne delen av Oslo fast som et sted for marginale gatemiljøer.

I første del av kapittelet går det inn på hvordan de siste årenes debatt om nedre Akerselva ofte har rettet oppmerksomhet mot hvordan en del fysiske og materielle betingelser skaper rom for uønskede gatemiljøer i dette området. Spesielt politiet har gitt uttrykk for at fysiske faktorer spiller en rolle i forhold til gatemiljøers bruk av parkområdet langs nedre deler av elva. Det vises til at det finnes noen kvaliteter ved det fysiske området som kan forstås som attraktive for gatemiljøene. I tillegg pekes det på at det finnes trekk ved området som gjør at en generell befolkning utover gatemiljøene ikke tar dette byrommet i bruk. En forklaring som legger vekt på denne typen elementer kan imidlertid forstås som mangelfull og utilstrekkelig.

I kapittelet rettes det også oppmerksomhet mot noen sosiale aspekter som, med bakgrunn argumentasjon fremsatt av Hirschfield og Bowers, kan forstås å kaste lys over hvordan det opprettholdes et rom for marginale gatemiljøer ved nedre Akerselva. For det første blir det lagt vekt på at befolkningen i området er sosialt og kulturelt mangfoldig og preget av polarisering og liten grad av integrering og naboskap. For det andre synes området å være betegnet av spesielt stor flyttehyppighet og en betydelig andel unge ikke-investerende transittbeboere. Disse punktene kan sees i sammenheng med mangel på områdemessig samhörighet og liten evne blant befolkningen til å utøve kontroll og ansvar over sine

omgivelser. Det legges også vekt på at videreføringen av et hjelpe- og tilbudsapparat langs elva - rettet mot en marginal befolkning - kan ha en rolle i forhold til hvordan dette området fortsetter å være samlende for marginale miljøer.

I neste kapittel vil aspekter fra kapittel tre og fire trekkes med og settes i sammenheng med en ”gatenær” tilnærming. Det vil si at fokus flyttes fra området nedre Akerselva, og kvaliteter ved dette rommet, og over til gatemiljøene og hvordan de orienterer seg i bylandskapet.

Kart 2: Kart over de nedre delene av Akerselva med markering av antall narkotikasaker de ni første månedene i 2006 (N=991). Markeringene til venstre viser de to fremste salgsstedene for hasj langs Akerselva, Ankerbrua og Vaterlandsbrua. Til høyre markeres Skippergata, Oslos andre store stoffarena på gateplan (Fra *Gatekapital*, Sandberg og Pedersen 2006:246, tegning: Laboremus Prepress AS).

Kapittel 5: Et gatenært perspektiv på den marginale opphopningen

I forrige kapittel ble det lagt vekt på hvordan noen klassiske teoretiske perspektiver kan kaste lys over hvordan det har blitt gjort mulig for marginale gatemiljøer å innta de nedre delene av Akerselva. I dette kapittelet ønsker jeg å trekke inn et mer gatenært perspektiv. Her legges det vekt på at de marginale rus- og gatemiljøene er aktive og handlende, og at de orienterer seg i bylandskapet på bestemte måter. Betydningen av de materielle og sosiale kontekstuelle rammer trekkes med, men det legges også vekt på at marginale miljøer, snarere enn å passivt bli strukturert av de urbane kontekstene, aktivt og strategisk bruker, og er med på å forme byens rom. Gjennom et slikt perspektiv ser jeg endringer i gatemiljøenes praksiser i forhold til de områdemessige endringsprosessene som har forekommet langs Akerselva de siste årene.

En todeling av de marginale gatemiljøene langs Akerselva er sentralt i kapittelet. Todelingen tar utgangspunkt i det som forstås som et brudd eller en vending i gatemiljøene ved elva omkring 2001. Dette ble markert ved at nye salgsorienterte gatemiljøer etablerte seg i området. De nye miljøene skilte seg fra de tidligere ved hvordan de tok i bruk området. Der de eldre gatemiljøene, som Eikagjengen og alkoholmiljøene, syntes å basere sin bruk av området på at det her fantes muligheter til å skjerme seg fra storsamfunnet (se 3.9.1), så syntes de nye salgsmiljøene tvert om å fordre interaksjon med en befolkning utenfor gatemiljøene, mer bestemt potensielle hasjkjøpere (se 3.9.2).

Inntreden av salgsorienterte gatemiljøer langs nedre Akerselva forstås som både et brudd med de eldre ”tradisjonelle” gatekulturene, og en videreføring av den marginale tradisjonen langs Akerselva. Samtidig som de nye miljøene bryter med praksiser i de eldre delene av miljøet er de også kontinuitetsbærere. De nye gruppene synes å ha andre strategier og praksiser i bruken av byrommet og gata. Inntoget av nye gatestrategier settes forsøksvis i sammenheng med de sosiale og kulturelle endringsprosessene som har satt sitt preg på området de siste tiårene.

I kapittelet benyttes det to teoretiske innfallsvinkler til praksis og strategi blant marginale miljøer på gateplan. James S. Duncan (2005) gir uttrykk for hvordan marginale miljøer tar i bruk byområders *status* når de orienterer seg i det urbane landskapet. Mens John E. Eck

(1995) viser hvordan marginale og illegale salgsmiljøer orienterer seg i byrommet spesielt på bakgrunn av interaksjon med ulike typer *aktører*. De to teoretiske tilnærmingene forstås her som utfyllende, heller en motstridende, idet det fanger opp hvordan det finnes ulike strategier og praksiser blant marginale miljøer på gata, og hvordan disse spiller inn når gatemiljøer samler seg i bestemte byrom.

5.1 Byområders status og strategier på gata

Først i kapittelet tar jeg for meg James S. Duncans (2005) forståelse av marginale miljøers bruk av byens rom. Deretter ser jeg hvordan en slik innfallsvinkel kan synliggjøre hvordan gatemiljøer frem til nylig har tatt i bruk Akerselvaområdet.

5.1.1 James S. Duncan og områders moralske orden

I likhet med tradisjonen som vektlegger fysiske strukturer i studien av sosialt liv levner James S. Duncan rom for at landskapers fysiske kvaliteter kan virke inn på det sosiale. Duncan argumenterer for at arkitekter og planleggere har indirekte kontroll over områders moralske orden gjennom utforming av bygninger og landskaper (Duncan 2005:166). Bak dette ligger det blant annet hvordan fysiske landskaper bærer med seg visse moralske implikasjoner. Bebyggelse og fysisk utforming knytter til seg tilsiktede hensikter og føringer med tanke på bruk.¹²³ Duncan tar høyde for dette samtidig som han ikke anser en tilnærming med fokus på fysiske kvaliteter å alene være en tilstrekkelig forklaring på hvordan marginale miljøer samler seg i bestemte byrom. Han gir uttrykk for at fokus i første omgang, heller enn mot fysiske kvaliteter, må rettes mot hvordan en by som regel vil være strukturert gjennom den status som festes til de ulike delene av byen. Duncan argumenterer for at når bestemte deler av byen blir åsted for marginal oppsamling må det først og fremst sees i sammenheng med hvilken status som blir tilskrevet disse områdene.

Duncan legger vekt på dette i en studie av "the tramp" i New York ("Men without property: The tramp's classification and use of urban space") (Duncan 2005). Her argumenterer han for at en by består av flere mer eller mindre definerte områder som er kontrollert av ulike

¹²³ Se Frønes (2001) i 4.1.3.

grupperinger. Til disse områdene knyttes det en moralsk orden ("moral order") som består av retningslinjer satt frem av de dominante gruppene i området. Retningslinjene sier noe om hva som er godtatt bruk av et område, og hva som er riktig oppførsel, "...what people, under what circumstances are allowed to engage in what activity in what places" (Duncan 2005:166). Duncan legger videre vekt på at den moralske orden ikke uten videre bestemmes av en dominerende gruppering, men forhandles frem. Forhandlingene er ikke bare formelle og politiske, men gjøres kontinuerlig gjennom hverdagslig sosial interaksjon. Det legges til at lokale områders moralske orden oftest er underordnet middelklassens moralske orden i det generelle storsamfunnet, kodifisert som formelle lover håndholdt av det offentlige (Duncan 2005:165).

Beboere, næringsdrivende og generelle brukere av et område er de som setter den lokale moralske orden ut i liv, og dermed opprettholder den. Duncan mener videre at det som regel er en viss spenning mellom den moralske orden i en by under ett og den lokale moralske orden. I bestemte rom i byen - "skid rows"¹²⁴ - mener Duncan at avvikende og marginal oppførsel til en viss grad vil godtas. Dette er typisk forfalne og til dels fraflyttede urbane områder. Men ettersom den marginale orden i disse områdene i så stor grad avviker fra storsamfunnets moralske orden ser kontrollørene (først og fremst politiet) seg tidvis nødt til å intervenere (Duncan 2005:166).

Duncan argumenterer for at organisering i samfunnet i første rekke er basert på individuelle ressurser, og da særlig eiendom og arbeidsevner.¹²⁵ Marginale grupper besitter sjelden ressurser i form av eiendom, og arbeidskraften deres er lite verdsatt på arbeidsmarkedet. Duncan mener at marginale grupper på bakgrunn av dette i et område ikke føler seg forpliktet til å følge den lokale moralske orden og slik representerer en trussel mot de dominerende gruppene (Duncan 2005:166). Kontrollinstanser vil derfor knyttes inn for å regulere de marginale gruppenes bruk av byrommet og opprettholde den moralske balansen.

Det skisseres videre opp noen strategier som marginale grupper kan følge for å unngå å bli konfrontert av kontrollinstanser. Primært hevdes det at det for slike grupper er viktig å holde

¹²⁴ "Skid row" betegner ifølge Longman Dictionary of Contemporary English: "poor and dirty part of town where unemployed and alcoholic people gather".

¹²⁵ Duncan tar for seg det amerikanske samfunnet. Det er ikke en forståelse her at de tilstander Duncan beskriver er direkte overførbare til norske forhold, men de underliggende prinsippene kan forstås som komparativt interessante.

en lav profil. Dette innebærer blant annet å benytte landskapet på bestemte måter. Duncans eksempler fra New York er ikke direkte sammenlignbare med empirien i denne studien, men noen hovedtrekk gjenkjennes.¹²⁶ For disse gruppene gjelder det å holde seg borte fra "the public eye" i størst mulig grad og unngå konfrontasjoner med kontrollinstansene og den øvrige befolkningen (Duncan 2005:166-7).

Duncan argumenterer for at ulike områder har ulik sosial verdi. Han skisserer et kontinuum som går fra områder med høy status – "prime space", til områder med lav status – "marginal space". Den status som tilskrives et område er relativ i forhold til byen som helhet. For Duncan er et grunnleggende prinsipp i en slik forståelse av det romlige hvordan rom og landskap i seg selv ikke har noen iboende verdi, men at verdien i et område henger sammen med både den moralske orden og øvrige sosiokulturelle prosesser. Marginale rom er områder med lav sosial verdi. I Duncans eksempel New York er noen slike rom: "Alleys, dumps, space under bridges, behind hedgerows..." Forlatte bygninger omtales som "extremely marginal space". Et sentralt poeng hos Duncan er at personer med marginal status ikke vil stikke seg ut i like stor grad i områder med lav status som i områder med høy status. Ettersom størstedelen av byer som regel består av "prime space" vil marginale grupper minimere risikoen for kontakt med kontrollinstanser ved å oppholde seg i "prime space" med moderat sosial verdi (Duncan 2005:169). Kontrollørene vil ikke intervenere mot marginale innslag i like stor grad i slike områder. Duncan mener kontrollørenes resonering er at et sted må de marginale gruppene tross alt være, og at det er fordeler med å ha de samlet (Duncan 2005:168-169).

5.1.2 Akerselvas status og gatemiljøene

Duncans forståelse av en lokal forankret moralsk orden med basis i områdemessige dominerende befolkningsgrupper bygger på mange måter videre på symbol- og representasjonsorienterte tilnærminger til det urbane rom. I en slik tilnærming er det representasjonen av et sted som er det sentrale. Dette er interessant i forhold til marginalitet i Akerselvaområdet gjennom hvordan området bærer med seg signaler om hvem som har tilgang til å bruke det ("inclusion" og "exclusion"), og hvilken type bruk eller atferd som er legitim og godtatt. Videre er det interessant å se hvem som har makt til å definere hvilken

¹²⁶ Duncan tar i teksten for seg "the tramp", som er en hjemløs person (som regel med tilleggsbelastninger som alkoholmisbruk) som har tilhold "på gata" i New York. I forhold til norske forhold synes "the tramp" å ha flest likhetstrekk med grupperingen som tidligere i teksten har blitt omtalt som "filleproletariatet" (se 3.6).

mening rommet skal fylles med. Duncan trekker en slik forståelse ned på gatenivå og viser hvordan dette spiller inn når marginale miljøer orienterer seg i bylandskapet.

I Oslo sent på 1800-tallet og tidlig på 1900-tallet ville det være nærliggende å betegne arbeiderstrøkene på østkanten som lavstatusområder. Borgerskapets vestkant var tilsvarende områder med høy status. Klaseskillet var tydelig. Langs de nedre delene av Akerselva lå byens utpregede fattigstrøk, med Vaterland som ikke sjelden ble betegnet som et regelrett slumområde. Denne delen av byen var mer eller mindre definert som en marginal sone som selv mange i de tiliggende arbeiderstrøkene ikke identifiserte seg med. Åsmund Johansen, en av de jeg snakket med under arbeidet med denne oppgaven, vokste opp i arbeiderstrøkene på Sagene i mellomkrigstiden. Han foreller at de nedre delene av Akerselva på midten av 1900-tallet var fryktet, og at det var en del av byen man som arbeiderungdom generelt ikke beveget seg inn i.¹²⁷

Som skissert i kapittel tre tok avindustrialiseringen av Akerselvaområdet for alvor til i etterkrigstiden. Industrien flyttet gradvis ut av sentrumsområdene, og med den forsvant det utpregede arbeidermiljøet som tidligere hadde satt preg på strøkene rundt Akerselva. Saneringsplanene og fornyelsesprogrammene som på ulike måter rammet store deler av Akerselvaområdet bidro videre til at deler av området helt frem til 1990-tallet fremstod som forlatt og tomt og overlatt til forfall og nedrivning. Områdene langs elva gjennomgikk i etterkrigstiden både det som gjerne kalles *physical decline* med dårlig vedlikehold av bygninger og utearealer, og *socioeconomic decline* med svekket områdemessig næring og økonomi, lite enhetlig kulturell sammensetning, og sosiale ”problemer” (Aalbers 2006:1061).

På 60- 70- og 80-tallet grenset områdene i umiddelbar nærhet av elveløpet til å være hva Duncan betegner som ”marginal space”, eller byens ”skid row”. Selv om disse områdene lenge hadde vært beryktet for fyll og spetakkel etablerte dette seg nå virkelig som byens alkoholmiljøers neksus. Det har blitt pekt på at lokaliseringen i utkanten av bykjernen ikke synes å være unik, men at den samsvarer med generelle mønstre i større byer. Slike marginale områder oppstår ofte i ”zones in transition” og ”interstitial spaces” rundt de dominerende

¹²⁷ Johansen forteller at arbeiderungdommen fra de klassiske østkantområdene, på grunn av den klare klasseinndelingen som fantes i byen, heller ikke uten videre beveget seg inn på ”borgelige områder” som Frogner og Majorstua.

områdene i byen (Lin og Mele 2005:121).¹²⁸ På tross av at man kan skimte tegn til de første stadiene i gentrifiseringen av Grünerløkka, så var området i denne perioden i hovedsak ”brakk” med liten interesse fra den jevne befolkning. Dette kom til uttrykk gjennom fraflyttede bygninger og et generelt områdemessig forfall.

Det var dette landskapet rus- og gatemiljøene på 1970-1980-tallet inntok. Når det som senere skulle bli kalt Eikagjengen i 1982 slo seg ned i en utflyttet bolig i Nordregate, nederst på Grünerløkka, ble det lokalt reagert med relativt liten motstand. Slik sett benyttet miljøet seg av den lave sosiale status som var knyttet til området. Noe senere ble miljøet henvist til Eika av politiet. Gjennom forhandlinger med kontrollinstansene ble området ved Eika ”fredet”, og miljøet fikk ha denne plassen mer eller mindre for seg selv. Som tidligere Uteseksjonsarbeider Fodstad uttrykker det: ”Politiet lovet at de skulle få være i fred ved Eika, under den forutsetning at de bare holdt seg der med sniffingen sin” (Fodstad 1996:18). Dette var et område som i liten grad ble dominert av ressurssterke aktører og grupperinger. Området ble så og si overlatt til rusmiljøene. Marginal oppførsel som gikk på tvers av den generelle moralske orden ble til en viss grad godtatt. Kontrollinstansenes regulering av området gjenspeilet dette. I intervju med en representant fra politiet kommer det frem at det på denne tiden var en uformell avtale mellom Eikamiljøet og bydelspolitiet. Så lenge miljøet holdt seg langs elva og ved Eika og ikke plaget den øvrige befolkningen så hadde miljøet uformell tillatelse fra politiet til å oppholde seg i området. De tidvise aksjonene mot miljøet signaliserte allikevel at selv om de fikk være i området så var deres praksis ikke fullt ut godtatt.¹²⁹

Avtalen som eksisterte mellom Eikagjengen og politiet kan sees i forhold til hvordan Duncan benytter begrepet ”jurisdictional voids”. ”Jurisdictional voids” eller ”lovtomme rom”, brukes for å betegne områder som i en betydelig grad overlates til marginale miljøer (Duncan 2005:164). Begrepet synes å passe på de delene av nedre Akerselva som gatemiljøene, delvis etter samråd med kontrollinstanser, slo seg ned i. Området ble av politiet ansett som et friområde, og det ble godtatt en del praksis her som det ikke fantes rom for i andre deler av byen (Enoksen et.al.1987:36).

¹²⁸ Se også 3.5.1

¹²⁹ Eikamiljøets sniffing av ”dønk” ble ifølge lovverket fanget opp av alkoholbestemmelsen. Det vil si at å sniffe dønk hadde de samme strafferammene som å drikking på offentlig sted.

Den relativt høye toleransen for marginale uttrykk blant befolkningen i indre øst kan forstås som en viktig forutsetning for miljøenes opphold langs elva. En intervjurunde foretatt på Grünerløkka i 1987, i forbindelse med en forskningsrapport om initieringen av Akerselva Miljøpark, gir uttrykk for at beboere hadde høy toleranse for rusmiljøene og andre marginale uttrykk i nærområdet. Et mangfold som også innebærer marginale miljøer trekkes hos noen frem som noe positivt ved området, ”akademikere, sniffere, her har man det meste” (Enoksen et.al.1987:74). En slik forståelse fremsettes også av sosialantropolog, og Oslo indre øst beboer, Helge Øian i et intervju i Aftenposten Aften i 1994. ”Ifølge Øian er det lettere å være arbeidsløs på Grünerløkka og Grønland enn på Majorstua. Utgrupper trekkes mot indre øst fordi de føler seg mer akseptert – rusgruppene møtes av en viss toleranse. Det er én av grunnene til at de kommer hit”.¹³⁰ Fodstad trekker på samme måte frem hvordan toleransen overfor gatemiljøer som Eikamiljøet var større i Grünerløkkaområdet enn på vestkanten på bakgrunn av den sosiale nøden som var synlig i denne delen av Oslo (Fodstad 1996:15).

Når de marginale miljøene samlet seg langs de nedre delene av Akerselva kan det sees i lys av hvordan det her fantes et sted sentralt i byen hvor disse miljøene i liten grad utfordret en eksisterende orden eller status. Miljøene var her i mindre grad enn for eksempel på vestkanten ”matter out of place” (Cresswell 1997:334). Miljøene kunne samle seg i relativt skjermede omgivelser, og ved å unngå særlig kontakt med den øvrige befolkningen i området holdt de kontrollinstansene på avstand. Miljøets ønske om å ha et eget stamsted hvor de unngikk konfrontasjoner og kontakt med andre aktører artikuleres av en person i miljøet på 1980-tallet, ”Vi vil jo helst værre i fred” (Enoksen et.al.1997:36,80). Fodstad gir uttrykk for at de som var en del av Eikamiljøet levde i ”en egen virkelighet” ved Eika, og sjelden beveget seg til mer synlige steder som opp på broene (Fodstad 2006).¹³¹ Det samme gjaldt delvis for ”Kubagjengen”¹³², som hadde tilhold noen hundre meter lenger opp langs elva. Personer her ga uttrykk for at de i likhet med Eikagjengen ble gitt et frirom av politiet langs elva, men at interaksjon med den øvrige befolkningen i området ikke ble godtatt. ”Vi får ikke sitte der det er bygninger – da ringer dem politi og vi blir jaga” (Enoksen et.al.1987:44).

Børge Erdal ved Uteseksjonen viser også til den generelle toleransen for marginale miljøer og alternative praksiser i Akerselvaområdet:

¹³⁰ Helge Øian i Aftenposten Aften 08.11.1994

¹³¹ I *Gatebarn* hevdes det at Eikagjengen ikke bare gjemte seg bort fra storsamfunnet og kontrollinstansene, men også fra de øvrige rusmiljøene i Oslo, som så ned på sniffing av løsemidler (Holm og Kvaran 1987:122).

¹³² Se 3.8.1 for mer om Kubagjengen.

... så er det også tydeligvis en ganske høy toleranse fra nærmiljøet, for det har jo aldri vært noe særlig klage på det i media, slik som det har vært i Skippergata at nå må noen gjøre noe (...) den øldrikkingen og hasjrøkingen rundt på plenene der har vel vært alminnelig akseptert og ikke vært til noe særlig sjenanse tror jeg.

Sniffermiljøet hadde i over et tiår Eika som sitt stamsted. Det mer flyktige og mindre samlede alkoholmiljøet hadde samtidig opphold i nærområdene, med en slags base og møtepunkt ved Jacob kirke. En av grunnene til den relativt stødige samlingen av miljøene i dette området var nok at gatemiljøene strategisk tok i bruk en marginal lomme av byrommet hvor de i liten grad kom i konflikt med storsamfunnet. Dette kan sees i forhold til den relativt marginale posisjonen områdene langs det nedre elveløpet hadde. Her kunne miljøene både sosialt og fysisk skjerme og skille seg fra det konforme bylivet. Samspillet med politiet må igjen sees i lys av dette. Det ”industrielle vakuumet” som gradvis oppstod med industriutflyttingen ble tatt i bruk av gategrupperingene. Sosiokulturelt var dette et lavstatusområde hvor ansvar og interesse i liten grad ble utvist, og fraflyttede bygårder og industribygninger lå klare til å bli benyttet som midlertidige hjem.

5.1.3 Fra industrielt vakuum til pakket landskap

På 1990-tallet ble det fra offentlige og private aktører fattet ny interesse for det tidligere industribeltet langs Akerselva.¹³³ Dette bar bud om nye utfordringer for gatemiljøene, som i lang tid hadde fått ha området mer eller mindre for seg selv. Generelt har det vist seg at transformering, fornying og gentrifisering av tidligere lavstatusområder (gjerne inntatt av marginale grupper) bringer med seg økt oppsyn av kontrollinstanser og økt interesse fra både det offentlige og private (Lin og Mele 2005:164). Dette gjelder nok også på Grünerløkka og langs Akerselva. Det er grunn til å anta at endringsprosessene som har forgått i områdene har satt press på gatemiljøene, men ettersom kulturelle og sosiale forandringer skjer gradvis blir ikke effektene i forhold til gatemiljøene umiddelbart åpenbare.

I de tidlige fasene av gentrifieringsprosessene kunne endringene primært merkes på Grünerløkka fra Olaf Ryes Plass og opp mot Birkelunden. På tross av offentlige initiativer som Akerselva Miljøpark, Statsbyggs massive oppkjøp av lokaler langs de nedre delene av

¹³³ Det kan argumenteres for at gentrifieringsprosesser var i gang på Grünerløkka allerede på 1970-tallet. Men det var ikke før på 90-tallet at prosessene virkelig ble markante.

elva, og en begynnende privat interesse var disse områdene fortsatt langt på vei overlatt til gatemiljøene. Oppjusteringen av Grünerløkka kan endog til en viss grad anses som konsoliderende på elveområdenes marginale preg, ettersom alkoholbelastede utmiljøer ikke lenger fant sin naturlige plass i parkene på Grünerløkka og derfor trakk ned mot Akerselva (Enoksen et.al.1987:45-48). Om presset på miljøene langs elva på 90-tallet ikke ennå var betydelig intensivert, så varslet investeringene i områdene umiddelbart tilliggende elva at dette var i ferd med å endre seg. ”Vi går tungt inn for å utvikle eiendommene og området” ble det uttalt fra prosjektsjef i Statsbygg Jan Myhr til Aftenposten i 1996.¹³⁴ Tegnene syntes å være klare.¹³⁵

Den offentlige initierte innsatsen med å oppjustere områdene langs Akerselva, og den påfølgende interessen fra det private kan sees i lys av et generelt mønster av nyurbanisering i større byer. Sæter og Ruud har vist til hvordan gamle sentralt beliggende industriområder, ofte kalt ”brownfields” eller ”brownfield land”, i løpet av de siste tiårene vært gjenstand for fornyet interesse med tanke på nybruk og revitalisering.¹³⁶ Forfatterne henviser til hvordan David Harvey har satt fokus på at ”re-imageing” og ”re-packaging” av industrilandskap kan være med på å bryte ned ”vakuumet” som gjerne har oppstått etter den tradisjonelle industriens opphør (Sæter og Ruud 2005:53). Slike endringer innebærer nytolkning av områdene, og sammenfaller ifølge Michael Bounds dels med at byen har gått over fra å være et sted for produksjon til å bli et sted for konsum (Bounds 2004:134).

Kultursatsingen og etableringen av Oslos nye ”kulturakse” langs Akerselva kan langt på vei forstås gjennom begrepene Harvey lanserer, og faller slik inn i et globalt mønster av fornyet interesse for gamle industriområder. For gatemiljøene betyr den type revitalisering og fornyet interesse som Akerselvaområdet har blitt gjenstand for en tilspisset kamp om rommet. Harvey legger vekt på hvordan ”re-packaging” av områder kan innebære at områdene ender opp som typiske ”packaged landscapes”, det vil si områder som er skapt for bestemte målgrupper.

¹³⁴ Aftenposten Aften 25.10.1996

¹³⁵ Oddrun Sæter har forsket på endringsprosesser i Gamlebyen i Oslo, og har kommet frem til at prosessene i stor grad har vært initiert (og ”utført”) av det offentlige i samarbeid med private aktører (såkalt ”governance”) (Sæter og Ruud 2005). Statsråd Helen Bjørnøy uttrykte i en tale i forbindelse med utstillingen ”Transform06” at revitaliseringen av Akerselva er ”et vellykket eksempel på hva samarbeid mellom offentlige og private aktører kan få til” (tale 1.2.2006, Miljøverndepartementets hjemmesider). Det er slik grunn til å tro at dette et stykke på vei også har vært tilfellet langs de nedre delene av Akerselva.

¹³⁶ ”Brownfields” er typisk underbrukte områder i byer, ofte fra den første industrialiseringsperioden. Selve begrepet springer ut som en motsats til ”greenfields” som er ubrukte områder, gjerne grøntområder, og ofte i utkanten av byen (Sæter og Ruud 2005:44).

Bounds gir uttrykk for at denne typen prosesser innebærer at noen grupperinger inviteres inn i byrommet mens andre blir forsøkt stengt ute (Bounds 2004:135). Heidi Bergsli skriver om entreprenørpolitikk i forhold til byutvikling. Hun gir på samme måte uttrykk for at ”pakkede landskap” er ment å trekke til seg bestemte sosiale lag, og at forstyrrende elementer skyves til side. ”Elementer som må forhindres for å ikke forringe området verdi, er hovedsakelig kriminalitet og uønskede sosiale grupper” (Bergsli 2005:101). Akerselva har blitt uttalt å være ment som en kultursone i Oslo by. Området preges i dag av læringsmiljøer for frie yrker, kunstinstitusjoner og en rekke ”hippe” foretak.¹³⁷ Sæter og Ruud påpeker i en studie av Gamlebyen i Oslo at når kultursoner etableres i storbyer så blir de ofte også ”suksess-soner”. Slike områder blir ofte inntatt av bemidlede (”eliter”), mens de ressursvake blir stengt ute (2005:194).¹³⁸ Fodstad uttrykker forholdet mellom oppjusteringen og gatemiljøene langs Akerselva på 1990-tallet slik:

”Kommunen ville gjenerobre elva som byens oase. Mye ble satset på promenaden langs elva, på fiskemuligheter og pene omgivelser de siste ti årene. Kontrollen med bedriftenes utslipp av gift ble intensivert. Og det er jo fint. Men eikafolket passet ikke inn i bildet med sin blotte eksistens.” (Fodstad 1996:95)

Oppjusteringen av områdene rundt Akerselva har ført til endrede premisser for gatemiljøene. Særlig de eldre fraksjonene i gatemiljøene kan synes å ha vært sårbare for den økede oppmerksomheten området, og som følge av det - de selv - har fått. Området er ikke lenger egnet for å ”ligge lavt” og unnsnippe kontakt og konfrontasjoner med kontrollinstitusjoner og den generelle befolkningen. Hyppige politiaksjoner og en mer aktiv regulering av området setter press på miljøene. Sommeren 2006 kunne Moses Kuovame ved Uteseksjonen fortelle at man så tendenser til at den delen av miljøet som ofte omtales som ”eldre misbrukere” var i ferd med å bli presset ut av området. Denne grupperingen hadde siden politiaksjonene i 2003 hatt sine definerte væreområder på den såkalte ”Villmarksvidda” og rundt Jacob Kulturkirke, men var nå stadig mer sjeldent å finne på disse plassene. Kanskje kan dette sees i lys av at

¹³⁷ Aftenposten Aften 14.02.1995, Aftenposten Aften 26.10.2006

¹³⁸a: Det kulturelle foretaket Hausmania var blant de som merket presset fra nye aktører. Hausmania etablerte seg etter hvert som en slags motkultur til de mer institusjonelt etablerte kulturforetakene. Sammen med gatemiljøene er Hausmania de som kanskje i størst grad har markert en friksjon i etableringen av Akerselva som en suksess-sone. Sammen har de representert både et avvik og en aktiv og symbolsk motstand mot strømlinjeformingen av nedre Akerselva. På mange måter kan dette ”ledtoget” minne om alliansen mellom ungdomsstedet ”Et Sted Å Være” og marginale miljøer på 1960-70-tallet.

b: I løpet av 2007 har presset fra sterke næringsaktører blitt synliggjort av organisasjonen UNIK Grünerløkka. UNIK ble stiftet for kjempet mot det massive inntoget av kjedebutikker, som blir hevdet å presse ut nisjeforretningene og true næringsmangfoldet i bydelen (se for eksempel Dagsavisen 20.08.2007).

strategiene til denne delen av gatemiljøene var sårbare for den type oppjustering og oppmerksomhet Akerselvaområdet hadde blitt gjenstand for.

5.1.4 Byens indre soner løses opp

Duncans fremstilling av byen som delt opp i ”soner” med lokal moralsk orden utfordres til en viss grad av Geir Orderud i teksten ”Sosial strukturering i storbyer” (1995a). Orderud argumenterer, med referanse til Harvey (1989), for at ”den moderne” byen tidligere bestod av relativt avgrensede soner og lokalsamfunn. Med postmodernismens inntog hevdes det at sonene i byen frigjøres og at lokalsamfunnene avtar i relevans. ”Den postmoderne byen” hevdes å bli skapt ut ifra estetiske hensyn uten entydige sammenhenger med overordnede mål og prinsipper i samfunnet. Dette fører til en økt differensiering og en relativ forvitring av det territorielle (Orderud 1995:16).¹³⁹

Sæter og Ruud synes å peke mot noe av det samme når de finner en ”estetisk vending” i byutviklingsprosessene i Oslo på 1990-tallet. Skiftet i den offentlige retorikken fra ”byfornyning” til ”byforedling” settes som et tegn på en slik vending (2005:71). Det settes videre fokus på hvordan kunst aktivt blir benyttet i prosessen med å oppjustere og endre status i strøk i indre Oslo. Langs Akerselva kommer dette til uttrykk gjennom hvordan området presenteres og ”selges”, av både offentlige og private aktører, som et område preget av ”kreativitet” og ”innovasjon”.¹⁴⁰ Som nevnt kan dette forstås som forsøk på å løse opp ”det industrielle vakuumet”, og å unnsnippe en tradisjonell lavstatus-høystatus dikotomi.

I *By og Byliv i Endring* (Aspen 2005) settes det fokus på slike tema i forhold til endrings- og gentrifiseringsprosesser på Grünerløkka. Det antydes at Grünerløkka ikke lenger eksklusivt er en bydel for østkantfolk, men at vestkantbeboere som ønsker et mer spennende lokalmiljø trekker til bydelen. Dette settes i sammenheng med de gentrifiseringsprosesser som har vært i bydelen de siste tiårene.

Sosialt og økonomisk har kanskje områdene rundt nedre Akerselva fremdeles trekk av det som tidligere gjorde disse områdene til ”lavstatusområder”. Beregnet levekårsindeks for

¹³⁹ Se Kevin Robbins essay ”Byens fanger: Hva i all verden er en postmoderne by?” (1997) for en problematisering av postmodernintetsbegrepet i forhold til byutvikling og det urbane.

¹⁴⁰ Aftenposten Aften 26.10.2006

bydelene i Oslo i 2006 gir indikasjoner på at Oslo indre øst relativt til byen som helhet fremdeles bærer med seg en del fattigdomskjennetegn (Oslo-speilet 6/2006). Men kulturelt har området blitt oppjustert til å bli betegnet som ”kreativt og fargerikt” (Haslum 2005:192). Kultursatsningen i området har fått følge av store boligprosjekter rettet mot en bemidlet befolkning. Innvesteringer i boligprosjekter med høye prisrammer, som for eksempel Waldemars Hage mellom Kuba og Sannerbrua, gir signaler om at gentrifieringsprosessene i området har kommet langt. Den klare avgrensingen til andre byområder, og da særlig vestkanten, som eksisterte tidligere er ikke lenger like klar.

Duncan argumenterer for at individers identitet trekker på, eller er relativ til, den sosiale verdien i området man frekventerer. Omgivelsene sier noe om en person. Han mener at et slikt argument logisk sett peker mot at personer som deler en setting også til en viss grad deler identitet (de deler i det minste ett identifiserende kjennetegn – en spatial kontekst). Duncan viser til Goffman når han trekker inn begrepet ”spoiled identities” og ”normal identities”. Det fremsettes at grupper og individer med ”normal identities” ikke ønsker at marginale grupper – ”spoiled identities” skal gjøre området de hører til ”urent” ved å oppholde seg der (Duncan 2005:170).

For marginale miljøer vil det være en fordel å i minst mulig grad være ”matter out of place”. Opphold i områder som ikke er utpreget ”rene”, der det er innslag av det Duncan omtaler som ”spoiled identities”, og hvor det er en viss toleranse for avvik kan derfor være en attraktiv strategi for slike miljøer. Når byens soner viskes ut og lokalmiljøene avtar vil en slik strategi vanskeligjøres. Sæter og Ruud argumenterer for at den ”nye urbane estetikken” dyrker det som er rent i alle ordets betydninger, og betegner endringene i Oslo indre øst under utsagnet ”fra kebabsjappe til kaffebar” (2005:103). Når det offentlige og det private søker å kultivere et bybilde som bærer preg av renhet, også i tidligere lavstatusområder, kan marginale gatemiljøer få problemer med å posisjonere seg og finne ”sine territorier” i bylandskapet.

5.2 Nye strategier i gatemiljøene: ”Gateentreprenørene”

Oppjusteringen av Akerselvaområdet har, hvis man godtar Duncans fremstilling og tilnærming, endret premisser som i utgangspunktet var sentrale for de marginale miljøenes bruk av området. Strategiene som ble representert av Eikamiljøet, og som kan synes å ha blitt

videreført av de eldre grupperingene man i dag finner rundt og nedenfor Kulturkirken Jacob gjenkjennes i Duncans studier. Disse gruppene har tatt nytte av områdets status som lite attraktivt og har gjennom en relativt liten grad av interaksjon med den øvrige befolkningen tilsynelatende gjemt seg bort langs elva. Men som påpekt i det foregående har de områdemessige endringene tilsynelatende gjort en slik type strategi i bruken av området mindre effektiv.

Det vil i neste del argumenteres for at inntoget av mer utpregede salgsmiljøer markerer et *brudd* i gatemiljøene i de nedre delene av Akerselva.¹⁴¹ Salgsmiljøene som etablerte seg i området omkring 2001 brøt med den marginale kulturen som eksisterte ved elva gjennom at de syntes å være økonomisk motiverte og hadde en mer aktiv og synlig tilnærming til bruken av området. Gjennom endringer i de marginale miljøenes praksiser har Akerselva gradvis endret seg fra å være en urban lomme hvor marginale gatemiljøer skjermet seg fra storsamfunnet til å bli ”hovedstadens største hasjmarked”¹⁴².

Ved hjelp av John E. Ecks *modell for illegale markedsplassers geografi* vil det i det følgende rettes blikk mot hvordan de siste årenes endringer i Akerselvaområdet har åpnet for nye strategier og praksiser blant gatemiljøene.

5.2.1 John E. Eck og illegale stoffmarkeder gjennom nettverk og rutiner

John E. Eck har utviklet det han kaller en generell modell for illegale markedsplassers geografi (1995). Her tar han for seg hvordan det oppstår geografisk avgrensede markedsplasser eller arenaer for kjøp og salg av illegale varer.¹⁴³ Modellen som settes opp er aktørorientert og bygger på rational choice teori, routine activity teori og offender teori. Den er også informert av hvordan amerikansk samfunnsforskning siden midten av 1980-tallet i økende grad har satt fokus på hvordan økonomiske motiver og illegal handel er sentralt for urbane gatemiljøer (Coughlin et.al.2003:3).¹⁴⁴ Modellen synes å fange inn sentrale trekk i

¹⁴¹ Hjørdis Fodstad omtaler et annet ”brudd” i gatemiljøene langs elva. Hun legger vekt på at skiftet fra ”dønk” til heroin som dominerende rusmiddel ved Eika på midten av 1990-tallet medførte store endringer i miljøet (1996:83).

¹⁴² Aftenposen Aften 31.10.2006

¹⁴³ Illegale varer (og tjenester) som nevnes av Eck er narkotika, tjuvgods, sex og våpen. I forhold til de nye gatemiljøene ved Akerselva viser en illegal vare først og fremst til narkotiske stoffer, og da spesielt hasj.

¹⁴⁴ Andenæs har i forhold til dette rettet blikk mot ”Sosialøkonomiens innmarsj på forskningsfeltet” (Andenæs 1990:130).

praksisene som utvises av de nye salgsmiljøene langs nedre Akerselva, og viser hvordan aktører på gateplan forholder seg til og orienterer seg etter romlige faktorer. Samtidig pekes det på hvordan gatemiljøer uten formelle ressurser er i stand til å bli den dominerende aktøren i et område.

I modellen settes det opp fem typeaktører, hvorav to er hovedaktører og tre er støtteaktører. De to hovedaktørene er kjøpere og selgere av illegale varer. *Kjøpere* er personer som ønsker å tilegne seg illegale varer. Kjøpet er først og fremst for egenkonsumpsjon, eventuelt for å videreformidle til nære venner. Kjøp av store partier ("wholesale") fanges ikke opp av denne modellen. *Selgerne* ønsker å selge illegale varer for å tilegne seg profitt. Selgere kan også være brukere. De tre støtteaktørene er andre lovulydige, politiet, og ansvarshavende. *Andre lovulydige* ("other offenders") er personer som utgir seg for å være selgere eller kjøpere, men som i realiteten er ute etter å stjele goder fra selgere eller kjøpere. Slike aktører kan representere en fare for enten både kjøpere og selgere, eller for kun den ene parten. *Politiet* er ute etter å regulere og kontrollere kjøp og salg av illegale goder. De kan operere åpent som politi, men kan også gå "undercover". *Ansvarshavende* ("managers") er individer som regulerer områder. De kan være eiere av et område, eller de kan være ansatt av eiere av et område. Eksempler kan være boligeiere, vaktmestere, butikkeiere, butikkansatte og ulike typer vedlikeholdere. Felles for slike aktører er at de har tilgang til et område og har en form for ansvar aktivitetene som utøves på dette området (Eck 1995:70).

På grunn av at varen som skal skifte hender i transaksjonen mellom kjøper og selger er illegal melder det seg et problem: Hvordan foreta den risikable handelen? Transaksjonen av illegale varer innebærer flere risikofaktorer. Politiet kan gripe inn. Urettmessigheter ved en handel kan ikke klages inn for en tredjepart. Selgerens varer kan bli stjålet. Kjøperen kan bli utsatt for ran. Både kjøper og selger ønsker å minimere risikoene som forbindes med en slik illegal transaksjon. Selgeren ønsker å være tilgjengelig for kunder, men ønsker også en form for sikkerhet for at kundene er ute etter å gjøre en transaksjon. Kundene ønsker sikkerhet for at de møter en rettmessig selger som ikke vil lure dem. Kjøperen og selgerens preferanser for hvor transaksjonen skal finne sted samsvarer ikke ettersom begge parter ønsker å ivareta sin sikkerhet. Det oppstår med andre ord et dilemma mellom partenes preferanser.

Ifølge Eck kan dette dilemmaet løses på to måter. Én løsning er at kjøper og selger møtes gjennom et *sosialt nettverk*. Slik vil tilgjengeligheten sikres, og man vil ha en oversikt over

eventuelle faremomenter knyttet til en eventuell transaksjonspartner. Det vil være en direkte eller indirekte kjennskap til den andre, man vil kunne ”screene” den andre parten. I tillegg vil kjøper og selger kunne kommunisere med hverandre gjennom nettverket. En selger vil imidlertid kun kunne nå et begrenset antall potensielle kjøpere på denne måten. En annen løsning er at kjøper og selger møtes gjennom hverdagslige *rutineaktiviteter* for å finne steder som er passende for å gjøre denne typen transaksjoner. Eck kaller dette en ”routine activity solution”. Det er denne løsningen det vil bli lagt vekt på her. I Ecks modell over illegale markedsplassers geografi fremsettes det at dette er de to eneste tilnærmingene til det overstående problemet. Det er imidlertid mulig å kombinere de to (Eck 1995:71-74).

I illegale markeder organisert rundt hverdagslige rutineaktiviteter vil normalt ikke kjøpere og selgere dele et sosialt nettverk, og de vil dermed være fremmede for hverandre. Selgerne vil ha mange potensielle kunder, og det vil være mange steder hvor kjøpere kan ta kontakt med selgere. Men kjøpere og selgere må vite hvor de skal finne hverandre. Dermed må møtesteder som er kjent for både kjøper og selger etableres. Det må også være rom for kommunikasjon slik at potensielle transaksjonspartnere kan gjøre seg til kjenne.

5.2.2 Akerselva som rutinebasert stoffarena

Altså, jeg tror nok det var salg der før, men det veldig pågående salget hvor du tilbyr alle som går forbi, ikke at du sitter på plenen og du har ditt nettverk og folk vet hvem du er og de kommer til deg og en tredjemann trenger ikke å få med seg hva som skjer engang. Men det er en annen type salg. Åpenlyst pågående salg, det er en ny ting. Og det er en etnisk minoritetsting, det er i hvert fall mitt inntrykk. (Børge Erdal ved Uteseksjonen)

Sitatet overfor illustrerer skiftet i praksiser langs Akerselva, og hvordan det her har forekommet en dreining mot det som kan omtales som en *rutinebasert stoffarena*.¹⁴⁵ Nedenfor settes Ecks modell mot salgsmiljøene langs elva. De ulike aktørene som kan forstås å være med på å strukturere de nedre delene av Akerselva beskrives i enkle trekk. Dernest rettes det blikk mot hvordan interaksjonen mellom de ulike aktørene er med på å skape og strukturere elva.

¹⁴⁵ Det tidligere mer beskjedne salget av rusmidler ved Akerselva uttrykkes av Erdal å i første rekke ha vært konstruert gjennom sosiale nettverk.

Selgerne. Selgerne av illegale rusmidler langs de nedre delene av Akerselva kjennetegnes i første omgang av at de er minoritetsetniske og mørke i huden og at de oppholder seg langs elva for å selge hasj. Sveinung Sandberg og Willy Pedersen deler i *Gatekapital* (2006) hasjselgerne ved Akerselva inn i tre kategorier. *Hiphop-gutta* betegnes som den største gruppen. Dette er unge gutter som ikke er tungt inne i salget. De kommer ofte fra bydelene øst i Oslo, og vektlegger de sosiale aspektene ved elva som viktige. Den neste grupperingen omtales som *falne gangstere*. De er noe eldre, er ofte fra indre Oslo øst, og har gjerne en kriminell karriere bak seg. De har av ulike grunner trukket seg tilbake fra tyngre kriminalitet og selger gjerne hasj langs elva for å finansiere eget stoffmisbruk eller for å nedbetale gjeld. Ofte får de falne gangsterne lederroller i salgsmiljøene. Den siste gruppen omtales som *flyktingene*. Dette er flyktninger, mange fra Somalia, noen med oppholdstillatelse og andre uten, som gjerne har hatt lengre opphold på asylmottak i utkantstrøk. De har få muligheter på arbeidsmarkedet, og har ofte urolige livssituasjoner og språklige problemer. For denne gruppen er salget ifølge Sandberg og Pedersen, mer enn hos de andre, drevet av økonomiske motiver. Alle de tre grupperingene selger hasj ”på elva” og Sandberg og Pedersen gir uttrykk for at folk som ikke kjenner området og miljøene vil ha vansker med å skille mellom dem.

Moses Kuvoame ved Uteseksjonen skiller i likhet med Sandberg og Pedersen mellom ulike aktører i salgsmiljøet langs Akerselva. Han trekker et skille mellom *etniske minoritetsungdommer* og *asylsøkere*.¹⁴⁶ Uteseksjonen jobber først og fremst mot minoritetsungdommene og kjenner derfor denne gruppen best.¹⁴⁷ Denne gruppen sammenfaller trolig mye med ”hip-hop gutta” som omtales av Sandberg og Pedersen, og kanskje dels også de ”falne gangsterne”. Mens ”flyktingene” hos Sandberg og Pedersen sammenfaller med ”asylsøkerne” hos Kuvoame. Sommeren 2006 anslås minoritetsungdommene å utgjøre et antall på mellom 50 og 60 personer. Asylsøkerne kom ifølge Kuvoame til elva rundt 2003. Denne gruppen stod rundt 2005 for mesteparten av salget langs elva, men har senere avtatt i antall.

Kjøperne. Kjøperne ved Akerselva skiller seg fra selgerne ved at de i all hovedsak er etnisk norske og lyse i huden. ”Jeg tror nesten ikke at vi har tatt en eneste norskfødt for salg. Ved

¹⁴⁶ I tillegg nevner Kuvoame *eldre aktive og passive rusmisbrukere* som grupperinger ved Akerselva (med passive rusmisbrukere menes trolig tidligere brukere som har gått over til metadonbehandling). Dette er etniske nordmenn som gjerne har vært del av tyngre rusmiljøer i sentrum tidligere. Blant disse forstås det å være et begrenset salgsmiljø, og denne gruppen står i liten grad for den ”oppsøkende salgsvirksomheten” som oftest har vært i fokus i media.

¹⁴⁷ Uteseksjonen opererer med et bredt ungdomsbegrep som omfatter personer mellom 15 og 25 år.

kjøp er det mange av de” uttaler Geir Tveit ved Oslopolitiet. Generelt vet man mindre om kjøperne enn selgerne ettersom det først og fremst er selgerne som har blitt definert som et problem. Politiets aksjonering mot kjøperne langs elva våren 2006 har frembrakt noe informasjon. Inntrykket er generelt at kjøperne er en heterogen masse. Aldersspennet er relativt stort med kjøpere fra sent i tenåra til opp i førtiårene. Gjennomsnittet ligger rundt 30.¹⁴⁸

Politiet. Politiets mål langs elva har de siste årene vært å regulere og minimere salget i størst mulig grad. Det fremkommer som en erkjennelse hos politiet at det ikke er mulig å få en definitiv slutt på hasjsalget langs elva. Politiet ønsker først og fremst det pressende og åpenlyse salget til livs. Metodene som benyttes i reguleringen er flere. Aksjoner, patruljer og bortvisningsvedtak, bøteleggelse. Når dette skrives har politiet også fått konsesjon til å sette opp overvåkningskameraer i Oslo sentrum. Politimester Anstein Gjengedal gir i den forbindelse uttrykk om at han tror at kameraer vil være et godt hjelpemiddel for å slå ned på kriminaliteten i to av de mest belastede områdene i byen, Skippergata og nedre Akerselva.¹⁴⁹

Andre lovulydige. En del lovovertrедelser utover narkotikasalg forekommer i området. Ran, tyveri og vold har vært et problem langs Akerselva siden barneranene på slutten av 1990-tallet. Ranene rammer i fremste rekke berusede mannlige kjøpere, men også selgere har blitt ranet (Sandberg og Pedersen 2006:191). Det forekommer også en del ”bøffing” i hasjsalget langs elva. Dette innebærer at kundene kan risikere å få et mindre kvanta hasj enn de betaler for, eller at de blir solgt noe annet enn hasj, for eksempel bark. For mange av kjøperne er dette en kjent sak (Sandberg og Pedersen 2006:159-165). Børge Erdal ved Uteseksjonen gir uttrykk for dette, ”det er jo ikke førstevalget til noen av de som bruker hasj å gå på Akerselva å handle. Det er stor risiko for å få dårlig handel og bli lurt og rana.”

Ansvarshavende. Beboere og næringsliv i nærheten av salgsområdene som føler en form for eierskap for områdene, eller som føler ansvar for den praksis som utøves der har til en viss grad en regulerende funksjon.¹⁵⁰ I fremste rekke vil disse utvise en form for makt gjennom rapportering av illegal virksomhet til politiet. Det har tidligere også blitt lagt vekt på at hjelpetiltak som Uteseksjonen har en rolle i området.

¹⁴⁸ Ifølge tall gitt av politiet

¹⁴⁹ Aftenposten Aften 31.01.2007

¹⁵⁰ Et sentralt argument i Nels Andersons studier av hoboer på 1920-tallet (*The Hobo* fra 1923) var at dynamikken i hobomiljøet hang sammen med hvordan lokale butikker og foretak var romlig ordnet.

Salgsarenaen for hasj i de nedre delene av Akerselva oppstår og får sin form gjennom interaksjonen mellom de ulike aktørene. De to hovedaktørene, selgerne og kjøperne, møtes på felles kjente steder, hovedsakelig i området mellom basketballbanen på Kuba og Vaterlandsbrua for å gjennomføre en handel. Eck legger vekt på at selgere og kjøpere ofte identifiserer hverandre, og oppretter kontakt gjennom verbal eller kroppslig kommunikasjon. Langs elva lettes identifikasjonsarbeidet ved at selgerne skiller seg ut ved å være mørke i huden. En representant for politiet uttrykker det på denne måten:

Ikke en innvandrers som står der uten at han gjør noe alvorlig. Han står ikke der for å nyte sola, det vet vi. Det er for å selge stoff. Noen ganger så stopper han ikke for at han får mistanke, og andre ganger så... han vet jo hvem han får ja og nei av.

Politiet regulerer og gir form til salgsarenaen ved hjelp av ulike metoder. Frem til om lag 2003 førte politiet en praksis i forhold til gatemiljøene i området som bar preg av det som av og til omtales som "containment policy". Dette er en type praksis som grovt sett går ut på å avgrense og isolere det som oppfattes som urban problematferd romlig (Robinson og Rengert 2006:21). Et åpenbart eksempel på dette finner man i den tidligere kontrollpraksisen overfor sprøytenarkomane på "Plata" i Oslo sentrum, i en stor grad videreført gjennom praksisen overfor deler av det samme miljøet i Skippergata etter oppløsningen av Plata.¹⁵¹ Til en viss grad kan denne typen praksis gjenkjennes i forhold til kontrolleringen av de tidligere miljøene ved Akerselva. Bydelspolitiet uttrykker i forhold til Eikamiljøet i 1987, "Vi betrakter stedet som et friområde – politiet jager ikke dem. Det er jo bedre å holde oversikten over en stor gruppe på et sted" (Enoksen et.al.1987:36-37).

Senere, fra om lag 2003, har politiets strategi i forhold til gatemiljøene ved elva tidvis hatt preg av det Robinson og Rengert omtaler som "hot spot policing" (2006:21). Dette innebærer en intensivert kontrollpraksis av bestemte rom og områder gjennom blant annet politiaksjoner.¹⁵² Ved Akerselva kan politiets intensiverte praksis sees i forhold til hvordan salgsmiljøene utviklet seg til å bli mer pågående, og at det samtidig ble registrert mye vold i tilknytning til gatemiljøene. Våren 2006 innførte politiet en ny strategi i bekjempelsen av hasjsalg ved at de besluttet å også bøtelegge kjøpere. Tidligere hadde kun selgerne vært utsatt

¹⁵¹ Sprengningen av Plata-miljøet i juni 2004 synes kun å markere et midlertidig brudd med denne praksisen.

¹⁵² Ved Akerselva har politiet også benyttet seg av såkalte bortvisningsvedtak. Dette innebærer at personer kan bli bortvist og få forbud mot å bevege seg på bestemte områder innenfor gitte tidsperioder.

for å bli pågrepet av politiet. I løpet av de tre første månedene av aksjonen hadde politiet pågrepet 320 personer innblandet i ulovlig virksomhet langs elva.¹⁵³

Politiets inngripen i salgsmiljøene setter til en viss grad salgsscenen i bevegelse. Fortsatt finnes det bestemte punkter i området som er særlig populære salgssteder, men ettersom disse også er kjent av politiet etableres det stadig nye treffpunkter mellom selgere og kunder. Ofte vil også selgerne vandre omkring i området på utkikk etter potensielle kunder.

Ran og overfall inne i parkområdet langs Akerselva på kvelds- og nattestid har lenge vært et problem i området. Dette har spesielt rammet personer som har vært ute etter å kjøpe hasj. For kjøperne er det slik forbundet en viss risiko med handel av hasj ved elva. Ettersom dette etter hvert har blitt en kjent sak blant kjøpere, har færre tatt sjansen på å bevege seg inn i parkområdet for å foreta en handel. At hasjselgerne i løpet av de siste årene gradvis har beveget seg ut av parkområdet og opp på det opplyste gatenettet kan antas å være en konsekvens av dette. Geir Tveit ved politiet uttrykker imidlertid at beboere og næringsdrivende som reagerer på salg i nærheten i samhandling med politiet til en viss grad regulerer at salget ikke i en utstrakt grad sprer seg inn i de tiliggende gatene.

5.2.3 Oslos fremste salgsarena for hasj – egenskaper ved salgsscenen¹⁵⁴

Eck argumenterer for at geografiske salgsarenaer for illegale varer etablerer seg der folk møtes naturlig, for eksempel ved skoler, kjøpesentre eller i offentlige rekreasjonsområder. Her vil folk til vanlig omgås og treffes, og kjøpere og selgere vil kunne oppsøke området under dekke av legitime gjøremål. Eck setter opp fire punkter som kjennetegner illegale markeder etablert gjennom rutineaktiviteter. For det første vil de ha en høy grad av geografisk tilknytning. Selgere vil oppholde seg på bestemte steder, og bevege seg kortest mulig dersom de blir tvunget til det. For det andre vil slike markeder ofte være der det befinner seg få eller ingen ansvarshavende som utviser kontroll. For det tredje vil de illegale markedene ofte etablere seg i nærheten av urbane hovedårer, eller nært sentre for legitime aktiviteter. Særlig

¹⁵³ Tall fra politiet.

¹⁵⁴ Gjennom studier av hasjmiljøer og salgsarenaer for hasj i Oslo har Christine Viland, i samarbeid med Sveinung Sandberg og Willy Pedersen, funnet at Akerselva inngår som en av tre hovedarenaer for kjøp av hasj i Oslo. De andre hovedarenaene er salg fra leiligheter, og salg fra puber. I forhold til Ecks modell bærer leilighetssalget preg av kjennskap gjennom sosiale nettverk, mens pubsalg typisk er rutinepreget (Viland, Sandberg og Pedersen 2007).

gjelder dette i økonomiske lavområder. Til sist kan slike markeder være svært store og salg kan forekomme over relativt vidtrekkende geografiske områder (Eck 1995:76-77).

Eck gir uttrykk for at illegale markedsplassers geografiske mønster er "the shadow cast by the market" (Eck 1995:77). Med dette mener han blant annet at det geografiske mønsteret et stoffmarked har gir viktige signaler om markedet. Den geografiske formen på markedet gir for eksempel uttrykk for hvordan ulike aktører er involvert i markedet, og hvordan aktører utenfor den illegale handelen utøver ansvar i området. Det legges vekt på at denne typen informasjon er sentral i arbeidet med å komme illegale markeder til livs. Han gir med andre ord uttrykk for at modellen for illegale markedsplassers geografi kan benyttes som et redskap i kriminalitetsbekjempende arbeid. I denne studien er det ikke et mål å gi uttrykk for hvordan denne typen virksomhet kan bekjempes. Fokuset er heller på hvordan denne typen markeder fester seg i bestemte rom i byen.

Eck fremsetter, som nevnt, at rutinebaserte illegale markedsplasser i høy grad er geografisk festet. Forflytninger som følge av politiaksjoner og inngrep i området vil oftest kun resultere i små forflytninger i salgsmiljøene. Dette kan umiddelbart gjenkjennes langs Akerselva. Hasjsalget her beror på at kjøpere og selgere kan møtes "rutinemessig" på felles kjente steder som Ankerbrua og Vaterlandsbrua.¹⁵⁵ Her vet både kjøpere og selgere at hasjhandel foregår. Oslopolitiet har gjennomført en rekke aksjoner mot salgsmiljøene på disse plassene. Resultatene har i de fleste tilfellene kun vært at selgerne har omplassert seg innenfor området. I noen tilfeller har det som følge av politiaksjoner blitt merket en periodevis nedgang i hasjsalg i området, men mye tyder på at salget etter en tid fortsetter som før. Robinson og Rengert omtaler dette som en "snap back" mekanisme.

...as soon as the police activity ceases, illegal drug dealers will attempt to snap back to the best-advantaged locations from which they were removed... (Robinson og Rengert 2006:21)

Moses Kuovame ved Uteseksjonen beskriver hvordan hasjselgerne ved Akerselva responderer på politiets aksjoner ved å forflytte seg til deler av området hvor politiet ikke befinner seg, og hvordan det slik oppstår nye salgssteder. Men de mest populære salgsstedene blomstrer imidlertid som oftest opp igjen når politiet avslutter sine aksjoner. Kuovame gir uttrykk for at

¹⁵⁵ Se kartvedlegg 2 for illustrasjon av geografisk beliggenhet av presspunktene for hasjsalg.

selgerne er svært mobile i området langs nedre Akerselva, og at samspillet mellom hasjselgerne og politiet kan minne om en ”katt-og-mus lek”.

Slik salgsmiljøene bruker området ved Akerselva tyder mye på at de justerer lokaliseringen av salget etter hvor det finnes tilstedeværende ansvarshavende. Broroparten av det registrerte salget har forekommet i randen av parkområdet langs elva. Riktignok sprer salget av hasj seg til dels inn i det tilliggende gatenettet, men i hovedsak lokaliserer det seg i tilknytning til det offentlige parkområdet. Dette kan sees i forhold til hvordan Eck betegner områder der det ikke utvises områdeansvar som utsatte for salgsmiljøer. Noe av det samme omtales i kapittel fire. Områder der det ikke utvises eierskap ansees gjerne å være mer utsatt for å bli tatt i bruk av marginale miljøer enn områder der det fremkommer et klart eierskap. Områdeansvar og eierskap kan her forstås som dels overlappende begreper.

Som nevnt i kapittel tre ble salgsscenen for hasj på slutten av nittitallet presset vekk fra Torggata og over til Korsgata og Schaus Plass på nedre Grünerløkka. Kort tid senere, rundt 2000, ble salget presset ned til Eika og Akerselva. Salgsscenens vandrehistorie kan trolig sees som et resultat av at det både i Torggata og nederst på Grünerløkka ble utvist en form for områdeansvar. Geir Tveit peker på dette, ” Butikkene vil jo ikke ha de foran seg. Kebabstedene vil jo ikke ha hasjselgere foran butikken. Da får du det samspillet mellom publikum og politiet som er så viktig”. I de bebygde bolig og næringsstrøkene mot sentrum og på Grünerløkka tok ansvarshavende affære, og i samarbeid med politiet fikk de salgsscenen flyttet. Den relative stabiliteten i salgsarenaen ved Akerselva kan trolig sees som et delvis resultat av at det her ikke på samme måte finnes ansvarshavende.

Eck vektlegger i sin modell at salg av illegale varer gjerne vokser frem nært større ferdselsårer. Dette kan også gjenkjennes ved Akerselva. Det som utpeker seg som særlige presspunkter med tanke på salg av hasj er Ankerbrua og ved Vaterlandsbrua/Grønland t-banestasjon (Sandberg og Pedersen 2006:246). Her finner man også to av de største ferdselsårene fra Oslos innerste sentrum ut mot øst.¹⁵⁶

Jennifer B. Robinson og George F. Rengert (2006) retter, til dels i likhet med Eck, fokus mot hvordan illegale stoffmarkeder samler seg i bestemte deler av byen på bakgrunn av

¹⁵⁶ Se kartvedlegg 2.

tilgjengeligheten for potensielle kunder. Forfatterne benytter seg av det de omtaler som et ”geografisk perspektiv” i analysen av urbane stoffmarkeder. Innenfor dette perspektivet vektlegges det hvordan et stoffmarked må være lokalisert i nærheten av et relativt antall kjøpere for å kunne opprettholdes. En slik nærhet kan oppnås ved en lokalisering i nærhet av der potensielle kjøpere bor, eller i nærhet av der potensielle kjøpere ferdes. Robinson og Rengert skiller seg imidlertid fra Eck når de retter kritikk mot studier som legger vekt på at urbane stoffarenaer tenderer til å lokalisere seg i områder med lav sosial og økonomisk status. Snarere peker de mot at en del forskning gir uttrykk for at områder med lav sosial og økonomisk status sjelden blir åsted for stoffarenaer, med mindre det finnes større ferdselsårer i umiddelbar nærhet (Robinson og Rengert 2006:20). På dette punktet skiller Robinson og Rengert seg noe fra Eck som gir uttrykk for at salgsarenaer for illegale varer oftest etableres i økonomiske lavområder (Eck 1995:76).

Det interessante i forhold til dette er at en utpreget salgsarena for rusmidler først etablerte seg ved Akerselva etter at områdene generelt hadde gjennomgått oppjustering og revitalisering. Det kan være ulike grunner til dette. Men i tråd med hvordan Eck legger vekt på at salgsmiljøer på gata først kan etableres når selgere og kjøpere bringes sammen gjennom rutineaktiviteter, så gir dette mening. Et ekstensivt salgsmiljø for hasj kunne, på bakgrunn av en slik forståelse, vanskelig bli etablert her tidligere når ytterst få benyttet seg av området. Nyere internasjonal forskning på byutvikling har satt fokus på hvordan det i sentrale deler av større byer gjerne utvikler seg ”districts full of activities centered around nocturnal leisurebased consumption and hedonism among young adults (...)”. (Knox og Pinch viser til Paul Chatterton og Robert Holland (2003) 2006:223). Slike strøk omtales gjerne som *urban nightscapes*. Utviklingen av slike strøk sees på bakgrunn av generelle tendenser – som større økonomisk frihet blant ”unge voksne” som både gifter seg og får barn stadig senere. Til dels kan kanskje områdene rundt nedre Akerselva forstås i forhold til dette. En rapport fra Fafo slår fast at ”indre øst er ungdomsbyen i Oslo” (Bråthen et.al.2007:51). Det er i området en stor konsentrasjon av kafeer og utesteder. En hel rekke utesteder, som Blå, Südøst og Stargate, ligger i direkte forbindelse med parkområdet langs de nedre delene av Akerselva. Og enda flere ligger i de tilstøtende gatenettene. At denne delen av byen har vokst frem som en slags *urban nightscape* med vekt på fritid og avkobling, og frem for alt uteliv, gjør at for en jevn strøm av folk trekker til bydelen. På broene over Akerselva bringes som følge av dette hasjselgere og potensielle kjøpere sammen.

Illegale rutinebaserte salgsarenaer betegnes av Eck å ofte være geografisk relativt vidtrekkende. Dette har dels sammenheng med hvordan interaksjon med politiet krever at selgere er geografisk mobile, og hvordan selgere og kjøpere først og fremst finner hverandre på bestemte områder. Ettersom det som tidligere har blitt definert som Akerselvas nedre deler er et relativt stort område finnes det mange ulike punkter der kjøper og selger kan finne hverandre. Når politiet legger press på en del av området vil nye møtepunkter og salgssteder etablere seg i andre deler av området. Børge Erdal ved Uteseksjonen gir uttrykk for at miljøene har en tendens til å spre seg utover, i tilliggende sidegater og lignende, i perioder når politiet er særlig aktive. Så trekker miljøene seg sammen igjen når aksjoneringen avtar.

5.2.4 Ressurser på gata

Jeg ga tidligere i kapittelet, med referanse til Duncan, uttrykk for hvordan marginale grupper, her gatemiljøene langs Akerselva, ikke besitter ressurser som gjør det mulig for dem å innta og kontrollere byområder som også andre aktører har interesse av å besitte og ta kontroll over. Slike grupperinger vil av den grunn ofte gjemme seg bort i områder hvor det ikke utvises slik interesse og kontroll.¹⁵⁷ Hvordan kan det da ha seg at gatemiljøene, på tross av presset som har kommet med revitaliseringen av Akerselva, klarer å bite seg fast i området og også være en dominerende aktør?

Geir Orderud går inn på dette i ”Sosial strukturering i storbyer” (1995). Han legger vekt på, til dels i tråd med tankene fremsatt av Duncan, hvordan herredømme over deler av byrommet beror på hvilke ressurser en selv, og mer viktig gruppen man er en del av, besitter. Men i motsetning til Duncan mener Orderud at mangel på konvensjonelle ressurser og artikuleringsevne kan kompenseres av andre maktmidler, som trusler om vold og maktovergrep (Orderud 1995:17). Sandberg og Pedersen har satt fokus på ressurser i gatemiljøer ved hjelp av begrepet *gatekapital*. ”For å mestre livet på gata kreves det ferdigheter og kompetanse. Men kompetansen er av en annen type enn den som gjelder i andre deler av samfunnet” (2006:53). Som hos Orderud legges det vekt på at bruk av vold kan være en ressurs, ”en form for gatekapital kan være at man får et rykte som voldelig” (2006:84). Sandberg (2005) har i en studie av ungdommer i Oslo sentrum satt fokus på

¹⁵⁷ Dette kan problematiseres gjennom blick mot for eksempel rusmiljøene i Skippergata (og tidligere Plata). Her inntar rusmiljøene innatt en sentral plass midt i Oslos kanskje travleste handlegate.

hvordan også ytre minoritetsetniske trekk kan forstås å være en ressurs ”på gata”. Han beskriver hvordan ”stereotypien om minoritetsgutter som farlige utlendinger” aktivt tas i bruk av aktører på gatenivå (2005:40).

Med bakgrunn i dette kan det skimtes hvordan de hovedsaklig minoritetsetniske salgsmiljøene makter å ”kontrollere” deler av Akerselvaområdet på tross av at andre grupper og aktører ønsker dem vekk. I mangel på formelle ressurser og artikuleringsevne trekker de på midler de faktisk besitter, som skremsler og trusler om vold. Dette er ressurser som er gangbare på gateplan – gatekapital – som de eldre gatemiljøene kanskje ikke i samme grad besitter.¹⁵⁸ Når media fremstiller salgsmiljøene i offentligheten er det ofte som pågående og truende. Slik bygges det opp forestillinger, som ikke nødvendigvis samsvarer med virkeligheten, men som forsterker miljøenes maktressurser.

5.2.5 Brudd og kontinuitet

Bruken av Ecks modell i forhold til salgsscenen, og fokuset på et brudd i gatemiljøene med hasjselgernes inntog, er ikke uproblematisk. Spesielt med tanke på hvordan modellen ikke fanger opp hvordan den sosiale dimensjonen som for mange, også i salgsmiljøene, fremdeles ligger i bunnen av aktivitet langs Akerselva. Sandberg og Pedersen gir med bakgrunn i sosiologisk subkulturteori uttrykk for at grunnen til at mange begynner å selge hasj på elva ikke alene er ønsket om å tjene penger. De setter fokus på ”elva som retreat”. Mange av de minoritetsetniske guttene har opplevd problemer og negative erfaringer på andre arenaer i samfunnet. Ved å ta del i gatemiljøene langs Akerselva unnslipper guttene den motstanden de ofte opplever i det konforme samfunnet. De søker så å si tilflukt blant likesinnede i gatemiljøene. Et blick på dette gjør arven fra Eikagjengen og de tidligere gatemiljøene tydeligere (Sandberg og Pedersen 2006:107). Dette viser at ensidig vekt på et skifte i gatemiljøene langs Akerselva kan problematiseres.

Trolig har fremveksten av en illegal salgsscene for hasj langs nedre Akerselva sammenheng med de marginale praksisene som tidligere har utspunnet seg her. Slik sett representerer de nye salgsmiljøene en kontinuitet. Uten at de kanskje er klar over det selv står de så å si på

¹⁵⁸ Björn Andersson skriver i sin doktoravhandling *Öppna Rum* (2002) om hvordan ungdommers bruk av det offentlige byrommet både kan handle om å ta kontroll, og å unnslippe kontroll. Dette kan gjenkjennes også hos de marginale gatemiljøene.

”skuldrene til kjemper” i Oslos gatemiljøer.¹⁵⁹ Samtidig representerer miljøene et brudd i gatepraksiser. Sandberg og Pedersen har gitt uttrykk for at man med inntreden av minoritetsguttene ved Akerselva de senere årene kan snakke om ”gammel gatekultur, ny etnisitet” (Sandberg og Pedersen 2006). Jeg argumenterer litt på den samme måten at det som har blitt kalt ”de nye gatemiljøene” kan forstås som kontinuitetsbærere av en stedsbundet gatekultur. I tillegg ønsker jeg å legge vekt på at det har forekommet et ”brudd” i miljøene som ikke bare innebærer et etnisitetsskifte, men også et skifte i praksis på gata.

I likhet med Eikagjengen har den minoritetsetniskdominerte salgsscenen en vandrehistorie. Den blomstret opprinnelig lenger inn mot sentrum, forflyttet seg til Grünerløkka og deretter ned til Akerselva. Grunnen til at den har festet seg langs elva må trolig sees i lys av historien, og hvordan det her allerede var etablert et marginalt område. Det kan synes som om salgsmiljøene delvis har arvet, og delvis har presset seg inn i, en marginal posisjon som allerede var etablert langs elva. Her fantes det en etablert aksept for eksistensen av marginale kulturer.

De marginale uttrykkene har tilsynelatende skiftet ham, men dypt sett er kanskje ikke gatemiljøene langs elva veldig ulike fra de tidligere. Det kan imidlertid synes som om de nye salgsmiljøene er mindre følsomme overfor det nye presset som har kommet som følge av opprustingen av området. Der de tidligere gatemiljøene tilsynelatende hadde en strategi i bruken av rommet som gikk ut på minst mulig interaksjon med den øvrig befolkningen (jfr. Duncans fremstilling av strategier blant marginale miljøer på gata), så synes de nye salgsmiljøene å ha en høy grad av interaksjon med den øvrige befolkningen som et viktig element i sin områdemessige eksistens (jfr. Ecks modell for illegale markedsplassers geografi).

Det kan med basis i vinklingen i dette kapittelet argumenteres for at salgsmiljøene har andre grunner for å ta i bruk Akerselvaområdet enn de tidligere gatemiljøene som har benyttet området. Hovedpoenget i forhold til en slik argumentasjon er skiftet i hvordan rommets egenskaper tas i bruk. Tidligere var etter alt å dømme muligheten for å skjerme seg fra storsamfunnet viktig, mens det vesentlige nå snarere er muligheten for interaksjon med en befolkning utenfor gatemiljøene. Slik har miljøene på et vis tilpasset seg den utviklingen som

¹⁵⁹ Uttrykk lånt fra sosialantropolog Geir Moshuus.

har forekommet i de tilliggende områdene i indre øst. Dette er nødvendigvis en grov forenkling av forholdene. For eksempel kan en lav grad av områdeansvar og eierskap i de offentlige områdene forstås som attraktivt både for det ”gamle” miljøet og salgsmiljøet. Like fullt kan man ane et skifte som signaliserer både at gatemiljøenes strategier i bruken av bylandskapet ikke er ensartede, og at marginale miljøer har et dynamisk forhold til endringsprosesser i byen.

5.3 Oppsummering

De nedre delene av Akerselva var i mange år en marginal lomme i bylandskapet der uoffisielle gatekulturer fikk rom av kontrollinstitusjoner og de sosiale omgivelsene til å eksistere. De senere årene har oppjustering og transformasjon av området sosialt, kulturelt og til dels økonomisk ført til et økt press på gatekulturene. Gatemiljøene langs elva kan i dag grovt deles i to. Det er de eldre fraksjonene i miljøet, som består av aktive og passive rusmisbrukere. Denne delen av miljøet benytter området som sosial møteplass. Og det er de yngre, og nyere, delene av miljøet som består av minoritetsetniske gutter. Denne delen av miljøet benytter området primært for å selge hasj.

I kapittelet rettes det lys mot gatemiljøene med bakgrunn i to ulike forståelsesrammer for marginale miljøers bruk av byens rom. De eldre, og tidligere, delene av gatekulturene blir tilnærmet ved hjelp av Duncans forståelse av byområders status og strategier blant marginale gatemiljøer. Her legges det vekt på at disse miljøenes tilnærming til bylandskapet bærer preg av forsøk på å stikke seg bort fra kontrollinstanser og den generelle befolkningen. De nyere ”salgsmiljøene” blir tilnærmet ved hjelp av Ecks modell for illegale markedsplassers geografi. Her legges det vekt på hvordan salgsarenaer for illegale varer, i dette tilfellet primært hasj, oppstår og får sin plass i det urbane gjennom et samspill med andre aktører.

Det pekes i kapittelet på hvordan endringsprosesser i denne delen av byen har satt press på gatemiljøene på nye måter. I skiftende områdemessige kontekster har de eldre delene av gatemiljøene tilsynelatende vist seg mer sårbare enn de nye mer salgsorienterte delene. Det argumenteres for at bakgrunnen for dette finnes i miljøenes strategier og tilnærminger i bruken av byrommet. De eldre delene av miljøet har benyttet området på en måte som kan synes sårbar overfor revitaliseringen av området. Salgsmiljøene har benyttet området på en

måte som både utnytter den kontinuiteten av gatekultur som videreføres, og som tar fordel av de områdemessige endringene som har forekommet. Slik sett virker det som oppblomstringen av salgsmiljøer langs Akerselva de senere år både kan sees som et resultat av endringer i området, og som et resultat av bestemte strategier blant de marginale miljøene på gateplan.

Overgangen fra de eldre miljøenes dominans langs elva til salgsmiljøenes delvise overtakelse av området har blitt omtalt som både et brudd og en kontinuitet. Betegnelsen ”brudd” benyttes på bakgrunn av at det de senere årene har vært et klart skifte i gatemiljøene, og gatemiljøenes praksis langs elva. Et brudd med det gamle formidles også av miljøene selv. Men dette bruddet oppfattes kanskje også som mer markant enn det egentlig er. Grunnen til dette kan være at endringene i miljøene sammenfalt med inntoget av minoritetsgutter som var mørke i huden. Slik ble skiftet så åpenbart *synlig*. Dette kan være med på å dekke over at de nye miljøene også må forstås som kontinuitetsbærere av den marginale tradisjonen i området.

Det som er sentralt i kapittelet er fokuset på hvordan gatemiljøer orienterer seg aktivt i bylandskapet. En fare i studien av marginale områder i byen er at marginaliserte aktører på gateplan forstås å bli passivt strukturert i det urbane. Et blikk mot hvilke praksiser og strategier som settes frem av gatemiljøer gjør det klart at det ikke er entydig hvordan og hvorfor slike miljøer tar i bruk bestemte områder.

Kapittel 6: Avslutning

Formålet med denne oppgaven har vært å undersøke årsaker til at de nedre delene av Akerselva har vokst frem og blitt opprettholdt som et sted for marginale gatemiljøer. I tillegg har jeg ønsket å belyse skifter som har kommet til uttrykk i gatemiljøene ved elva de siste årene i forhold til områdemessige faktorer. I avslutningen sammenfatter jeg først noen hovedpunkter fra den foregående analysen. Deretter drøfter jeg kort noen aspekter ved perspektivene som fremsettes i oppgaven.

6.1 Sammenfatning av hovedpunkter

I første del av oppgavens analyse setter jeg fokus på *etableringen* av Akerselva som et sted for marginale kulturer. Jeg undersøker hva som kan forklare at de nedre delene av Akerselva tidlig festet seg som en del av Oslo som samlet marginale uttrykk på gatenivå. Det rettes oppmerksomhet mot spesielt to aspekter for å forklare dette. Først rettes det fokus mot at dette delvis kan sees som en konsekvens av sone- og segregeringsmønstre i byen. Jeg argumenterer for at områdene langs Akerselva på bakgrunn av byens utvikling – og faktorer som tomtepriser og murtvang – vokste frem som en sone for arbeidere og mindre bemidlede. I områdene ”Ny York” og Vaterland, fant man byens utpregede slumstrøk, kjennetegnet av forurensning, planløs hastybygging og generelt dårlige standarder. Her holdt også mange av byens sosialt utslåtte til. I tillegg vektlegges det hvordan regulering av avvik i Oslo i løpet av 1800-tallet fester ulike grupper av sosialt utslåtte til de nedre delene av Akerselva. Av et bemidlet borgerskap ble disse delene av byen ansett som håpløse bakrom for ”den egentlige byen” og henvisningen av uønskede sosiale elementer hit må sees i lys av en slik forståelse av området. Etableringen av tukt- og arbeidshuset ”Prindsen” og fattigstuen ved Krohgstøtten tidlig på 1800-tallet gjorde at et bredt spekter med ”avvikere” som fattige, arbeidsløse, syke og kriminelle var samlet innenfor to tilstøtende kvartal. Gjennom dette ble breddene ved nedre Akerselva utvetydig befestet som byens sted for sosial elendighet og avvik. Etter hvert som det diffuse avviket ble differensiert gjennom nye medisinske diagnoser og juridiske betegnelser vokste kontroll- og velferdsapparatet i omfang, men fortsatte for en stor del å ha hovedsete ved det nedre Akerselva. Slik forble en bred marginalisert befolkning i området.

Jeg argumenterer for at videreføringen av det institusjonelle apparatet rettet mot ulike former for avvik og sosiale problemer inn i etterkrigstiden var viktig i forhold til den marginale kontinuiteten. Åpningen av mannsherberget Krohgen i 1939 står som det kanskje fremste eksemplet på at arven av marginalitet og håpløshet i området føres videre. I etterkrigstiden bar de nedre delene av Akerselva preg av endring. Mye av industrien langs elva flyttet etter hvert ut av sentrumsområdene, det samme gjorde mange beboere som søkte seg ut til nye boformer i drabantbyene. Samtidig var store deler av Oslo indre øst truet av saneringsplaner. Samlet resulterte dette i at både bebyggelse og uteområder forfalt. Generelle mønstre i tiden (desentralisering av industrien, drabantbytilværelsen som moderne boform) synes sammen med lokale faktorer (saneringstrusler) å gjøre områdene lite attraktive. Dette skapte rom for en marginalisert befolkning ("filleproletariatet") som allerede hadde uformell adresse på herbergene i området. I tillegg rykket nye gatemiljøer som Eikagjengen inn i området.

I løpet av 1980-tallet anes nye endringsprosesser i området. Spesielt synes det å være en nyvunnet interesse for Grünerløkkaområdet. I første omgang kommer dette til uttrykk gjennom at aktører med kulturelle ressurser trekker til området. Mot slutten av 90-tallet får kulturen følge av kapitalen. Grünerløkka, og etter hvert også andre deler av indre øst blir slik åsted for det som gjerne omtales som gentrifiseringsprosesser. Gentrifisering av tidligere arbeider- og lavstatusstrøk befatter ofte også en forskyvning av ressursvake områdeaktører, noe som også dels kan skimtes i Oslo indre øst. De aller fattigste og mest ressursløse, representert ved de marginale gatemiljøene langs elva synes imidlertid å holde stand i området.

I kapittel fire retter jeg oppmerksomhet mot noen områdemessige synkrone faktorer kan kaste lys over hvorfor og hvordan området *opprettholdes*, også etter revitaliseringen, som sted for marginale gatemiljøer. Først rettes det blikk mot fysiske kvaliteter ved nedre Akerselva. Sentrale punkter som trekkes frem ved det fysiske området er; svake muligheter for overvåkning; manglende vedlikehold; og lite tilrettelegging for at en befolkning utover de marginale miljøene skal ta området aktivt i bruk. De fysiske aspektene synes ikke isolert sett å tilby en god forklaring på opprettholdelsen, men kan gi et nyttig perspektiv i kombinasjon med mer sosialt orienterte aspekter. Områdene tilliggende den nedre delen av Akerselva synes i dag å kjennetegnes av en mangfoldig, og sosialt polarisert, og kanskje svakt integrert, befolkning (Wessel 2000, Robbins 2005). I tillegg er områdene sted for høy beboergjennomflytting og mange unge "transittbeboere" (Haslum 2005). Liten grad av

beboerintegrering og stor gjennomflytting er faktorer som kan settes som tegn på svak sosial samhörighet, og som kan gi utslag i en lav grad av uformell sosial kontroll i uteområder og nærmiljø (Hirschfield og Bowers 1996). Dette kan forstås å skape rom for marginale miljøer. Det argumenteres også for at tiltak rettet mot marginaliserte i området fremdeles kan være en faktor når nedre Akerselva fortsetter å være sted for marginale gatekulturer.

I siste del av analysen tar jeg for meg hvordan det er mulig å skille mellom to ulike tilnærminger til bruken av Akerselvaområdet blant de senere årenes gatemiljøer. Det rettes oppmerksomhet mot hvordan Eikagjengen og alkoholmiljøene ved Jacob Kirke tidligere synes å ha tatt nedre Akerselva i bruk for å skjerme seg fra storsamfunnet. Området var i etterdønningene av saneringstrusselen og et stykke inn i fornyingsperioden et ”forlatt” og ”marginalt” sted der gatekulturene, med delvis velsignelse fra kontrollinstanser, hadde opphold. Bruken av området virket å være drevet av ønsket om å ha ”et eget sted å være”. Med oppjustering og fornyet offentlig og privat interesse for området i løpet av den siste delen av 90-tallet blir de marginale miljøenes tilflukt ved elva utfordret. Denne perioden markerer også inntoget av nye gatemiljøer og en ny tilnærming til området. Omkring 2001 blir elva inntatt av nye gatemiljøer med hovedgeskjeft i salg av hasj.

Det argumenteres i kapittelet for at de to tilnærmingmåtene gatemiljøene har tatt bruk av kan sees i relasjon til de siste årenes endringsprosesser ved Akerselva. Tidligere tok gateaktører i bruk området som et slags tilfluktsted. Ettersom interessen for området var lav ble disse av politiet til en viss grad gitt plass ved elva (Duncan 2005). Frem mot årtusenskiftet blir området stadig mer attraktivt og populært blant både private og kommersielle aktører. Nedre Akerselva blir ikke lenger et ideelt sted å stikke seg bort. Ikke bare blir de eksisterende gatemiljøene langs elva utfordret av den fornyede interessen for områdene, men også nye gatemiljøer med dels konflikterende praksiser kommer på bane. Salgsmiljøene, som synes å ha blitt presset ned til elva gjennom både formell og uformell intervensjon andre steder i byen, slår rot i de allerede marginalt befestede områdene. I motsetning til de tidligere aktørene ved elva trekker de nye miljøene nytte av den økte interessen for området. At et stort antall personer trekker gjennom området skaper interaksjon mellom hasjseilere mange potensielle kunder. Jeg argumenterer i lys av dette for at området i dag kan forstås å opprettholdes som en ”rutinebasert stoffarena” (Eck 1995).

6.2 Oppgavens flersidige perspektiv, og det sosiokulturelle som utfyllende og utfordrende

Funnene i oppgaven peker i første rekke mot at det er sammensatte årsaker til at de nedre delene av Akerselva har blitt etablert og opprettholdt som et sted for marginale kulturer på gatenivå. Jeg tar i oppgaven for meg ulike sider ved det områdemessige, og gjennom analyse av mitt datagrunnlag finner jeg at det kan anes å være flere, kanskje gjensidig forsterkende, faktorer som har virket inn mot festingen og opprettholdelsen av denne delen av byen som et marginalt sted. Det rettes blikk mot de nedre delene av Akerselvas historie, samtidige fysiske og sosiale aspekter ved området, og gatemiljøenes bruk av disse omgivelsene. Gjennom en slik flersidig tilnærming blir det mulig å skjelne hvordan området har blitt konstruert som en plass for marginale kulturer gjennom diakrone og synkrone områdemessige forhold – òg gjennom praksiser på gatenivå.

En hake ved et slikt flersidig perspektiv ("multifactor approach") kan være at hver enkelt side av empirien ikke blir utforsket nok i dybden. Dette kan nok være en innvending også mot den foreliggende analysen. Samtidig forstås det som viktig å fremvise hvordan det er komplekse sammenhenger som ligger bak når nedre Akerselva har vært, og fortsetter å være, samlende for marginale gatekulturer. Analytisk blir det slik en avveining om hvorvidt man ønsker å legge vekt på bredde i studiefokus, eller om man ønsker å sette fokus på enkeltfaktorer og undersøke disse nærmere. I denne oppgaven har jeg opplevd det som nyttig å ta i bruk flere typer perspektiver i analysen av empirien. Likevel kunne det vært ønskelig å gå dypere inn i de ulike perspektivene som har blitt presentert.

I analysen legger jeg vekt på flere forhold som kan forstås spille en rolle i forhold til etableringen og opprettholdelsen av nedre Akerselva som sted for marginale gatekulturer: 1) Sone- og segregeringsmønstre i Oslo 2) Et sentralisert hjelpe- og kontrollapparat for avvik og marginalitet 3) Områdemessige omveltninger i form av sanering, fornying, og gentrifisering 4) Fysiske kvaliteter og utforming av området 5) En områdemessig polarisert og svakt integrert beboermasse preget av flyttehyppighet 6) Strategier og praksiser blant gatemiljøene i bruken av bylandskapet. Hvert enkelt av disse aspektene vil med fordel kunne utforskes videre i en mer omfattende analyse. Men jeg vil igjen fremheve at bakgrunnen for at nedre Akerselva har blitt et område preget av marginale gatekulturer fremfor alt synes å kunne spores i *møtet mellom de nevnte faktorene*.

Det jeg ikke har valgt å legge eksplisitt vekt på i oppgaven er det som har blitt omtalt som en sosiokulturell analytisk tilnærming til sted (Røe et.al.2002), der det legges vekt på forståelsen og representasjonen av det stedlige. Indirekte berøres en slik tilnærming gjennom den gateorienterte tilnærmingen i kapittel fem - og da spesielt gjennom Duncans bruk av begrepene "status" og "moralsk orden". Dels har jeg også forsøkt å binde erkjennelser fra kulturorienterte bytudier inn som generell innsikt i oppgaven. Men slike aspekter utforskes ikke direkte. Det betyr ikke at jeg ikke oppfatter en slik type analytisk tilnærming som nyttig. Jeg vil snarere argumentere for at en slik analyse med fordel trekkes inn både for å *utfylle* og *utfordre* mer tradisjonelle tilnærminger, for eksempel de som her skisseres i kapittel fire – henholdsvis med vekt på steders fysiske og sosialdemografiske aspekter.

En sosiokulturell tilnærming vil kunne fremvise hvordan områder, og områdevisse problemer, ikke er noe som først og fremst fremkommer "objektivt" gjennom målbare faktorer som sosioøkonomisk fordeling, eller gjennom synlige faktorer som fysisk utforming eller arkitektoniske kvaliteter. Områder fanges snarere opp "subjektivt", gjennom hvordan de oppfattes og forstås (Aalbers 2006). Slike representasjonsaspekter kan gjerne være relatert til både fysiske og sosiale faktorer, men det er ikke nødvendigvis en åpenbar sammenheng mellom målbare og synlige faktorer og representasjoner av et område. For eksempel kan måten et område fremstilles og representeres på i media og av nøkkelaktører kan ha avgjørende betydning for hvordan det vil utvikle seg (Andersen 2002). Lars Emil Hansen har vist hvordan dette kan ha vært en faktor i Akerselvas tilliggende strøk i etterkrigstiden da omtalen området fikk i media i overveiende grad var negativ.

De mange negative ytringene om bydelen beskrev ikke bare forholdene i strøkene slik bestemte aktører oppfattet dem. De bidro trolig også til å forsterke allerede negative utviklingstendenser i bydelen ved å virke som "antireklamer" for området: Beskrivelser av materielt forfall, dårlige leiligheter og forestående saneringsplaner skremte vekk unge og ressurssterke mennesker fra å etablere seg i området (Hansen 2004:29).

På samme måte kan det hevdes at de stadige negative omtalene av de nedre delene av Akerselva de siste årene kan ha hatt en forsterkende effekt i forhold til et allerede belastet område. Politiets offentlige advarsler i oslomediene om at allmennheten bør holde seg borte fra de nedre delene av Akerselva på bestemte tidspunkt kan forstås som spesielt kraftfulle. Dette er enkle eksempler som viser hvordan det gjennom en tilnærming med vekt på

representasjons- og diskursaspekter vil være mulig å fange opp viktige faktorer ved de nedre delene av Akerselva som jeg ikke har brakt i fokus gjennom min analyse.

Referanseliste:

Abbott, Andrew (1997), "Of time and space: The contemporary relevance of the Chicago school" I: *Social Forces: An international journal of social research associated with the southern sociological society*", 75 (4), s. 1149-1182, The University of North Carolina Press

Andenæs, Johs. (1990), *Straff, almenprevensjon og kriminalpolitikk*, Oslo, Universitetsforlaget

Andersen, Hans Skifter (2002), "Can housing areas be revitalised? Efforts against segregation and neighbourhood decay in Denmark and Europe" I: *Urban Studies*, vol. 39, No. 4, 767-790, 2002, Carfax

Andersen, Hans Skifter (2003), *Urban Sores: on the interaction between segregation, urban decay and deprived neighbourhoods*, Ashgate Publishing Limited

Anderson, Nels (1923), *The Hobo*, Chicago, University of Chicago Press

Andersson, Björn (2002), *Öppna Rum*, Göteborg, Göteborgs Universitetet - Institusjonen for socialt arbete

Anselin, Luc, Jacqueline Cohen, David Cook, Wilpen Gorr, George Tita (2000), "Spatial analyses of crime" I: David Duffee (red.) *Criminal Justice 2000, Vol. 4, Measurement and Analysis of Crime and Justice*, s. 213-262, Washington, National Institute of Justice

Aspen, Jonny (red.) (2005), *By og byliv i endring – Studier av byrom og handlingsrom i Oslo*, Oslo, Scandinavian Academic Press

Aspen, Jonny (2005), "Gentrifisering som kulturell diskurs" I: Jonny Aspen (red.) *By og byliv i endring – Studier av byrom og handlingsrom i Oslo*, s. 121-153, Oslo, Scandinavian Academic Press

Aspen, Jonny, John Pløger (red.) (1997), *På sporet av byen – lesninger av senmoderne byliv*,

Oslo, Spartacus

Aalbers, Manuel B. (2006), ”‘When the banks withdraw, slum landlords take over’: The structuration of neighbourhood decline through redlining, drug dealing, speculation and immigrant exploitation” I: *Urban Studies*, Vol. 43, No. 7, s. 1061-1086, 2006, Carfax

Aarestad, Svein (1969), ”Oslo kommunes innsats i herbergesektoren” I: *Løsgjengeromsorgen – en utfordring*, s. 67-73, Oslo, Universitetsforlaget

Barker, Chris (2004), *Cultural Studies – Theory and Practice*, 2. utgave, London, Sage Publications

Barstad, Anders, Eli Havnen, Torbjørn Skarohamar, Kjetil Sørli (2006), ”Levekår og flyttemønstre i Oslo indre øst”, SSB rapport 2006/15

Benum, Edgeir, 2000, *Byråkratienes historie: fra 1948 til våre dager*, Oslo bys historie, bind 5, 2. opplag, Oslo, Cappellen

Berghman, J. (1995), ”Social exclusion in Europe” I: G. Room (red.) *Beyond The Threshold. The Measurement and Analysis of Social Exclusion*, Bristol, Policy Press

Bergsli, Heidi (2005), ”Entreprenørpolitikk og byutvikling” I: Jonny Aspen (red.) *By og byliv i endring*, s. 87-120, Oslo, Scandinavian Academic Press

Blomberg, Wenche (2006), ”Prinds Christian Augustus Minde – historie og visjoner om de fattiges kvartal”, Oslo, Prindsens Venner/Institutt for kriminologi og rettssosiologi

Bounds, M. (2004), *Urban Social Theory – City, Self and Society*, Oxford, University Press

Bull, Edvard (1961), ”Grünerløkka” I: *St. Halvard* 39, s.202-302

Bull, Edvard (1986), *Arbeiderbevegelsens historie i Norge – Arbeiderklassen blir til (1850-1900)*, Oslo, Tiden Norsk Forlag

Burgess, Ernest W. (2004), "The growth of the city: An introduction to a research project" I: Malcom Miles, Tim Hall og Iain Borden (red.) *The City Cultures Reader*, 2. utgave, London, Routledge

Børrud, Elin (2005), "Hva skjer på Grünerløkka? – Raske endringer og stabiliserende transformasjon" I: Jonny Aspen (red.), *By og byliv i endring*, s. 273-313, Oslo, Scandinavian Academic Press

Cameron, Stuart og Simian Davoudi (1998), "Combatting social exclusion: looking in or looking out?" I: Ali Madinipour, Göran Cars, Judith Allen (red.), *Social Exclusion in European Cities*, s. 235-253, London, Jessica Kingsley Publishers

Ceccato, Vania, Robert Haining (2005), "Assessing the geography of vandalism: Evidence from a Swedish city" I: *Urban Studies*, Vol. 42, No. 9, s. 1637-1656, 2005, Routledge

Christensen, Anne Louise Gjesdal (1991), "Indre bydel i forandring" i *Livet i og mellom husene*, Oslo, Universitetsforlaget.

Christophersen, Jon og Lars-Marius Ulfrstad (1996), "Kriminalitetsforebyggende bygging – teori og praksis, en bibliografi, del 1", Byggforsknotat 11, 1996, bygd miljø og samfunn

Coughlin, Brenda C., Sudhir Alladi Venkatesh (2003), "The Urban Street Gang After 1970" I: *Annual Review of Sociology*, Vol. 29, 41-63, 2003, Annual Reviews

Cresswell, Tim (1997), "Weeds, plagues, and bodily secretions: A geographical interpretation of metaphors of displacement" I: *Annals of the Association of American Geographers*, 87 (2), 1997, s. 330-345, Blackwell

Davis, Mike (1990), *City of Quartz*, Verso

Duncan, James S. (2005), "Men without property: The tramp's classification and use of urban space". I: Jan Lin og Christopher Mele (red.), *The Urban Sociology Reader*. 164-172. Routledge

Eck, John E. (1995), "A general model of the geography of illicit retail marketplaces" I: *Crime and Place* (edt.) John E. Eck og David Weisburd, Crime prevention studies vol. 4, 67-93, Monsey, New York, Criminal Justice Press

Engels, Friedrich (1987), *The Condition of the Working Class in England*, Harmondsworth, Penguin

Engelstad, Fredrik, Carl Erik Grenness, Ragnvald Kalleberg, Raino Malnes (2005), *Introduksjon til samfunnsfag*, 3. utgave, Oslo, Gyldendal Akademisk

Enoksen, Hem, Hortmann, Raanaas, Valen (1987), "Aker'n ska' værre som den er!", Stensilserie ved Institutt for kriminologi og strafferett

Farrington, David P. og Brandon C. Welsh (2002), *Effects of improved street lighting on crime: a systematic review*, Home Office Research Study 251, Crown

Flood, Grethe (1997), "Fattighusene i Kristiania", I: TOBIAS 4/1997

Flood, Grethe (2000), "Sykehusvesenet i Kristiania", I: TOBIAS 3/2000

Flood, Grethe (2002), "Byens sinnssykevesen "da bør Øvrigheden sette hannem i Forvaring"" I: TOBIAS 3/2002

Foucault, Michel (1991), *Discipline and Punishment*, London, Penguin

Foucault, Michel (2000), *Galskapens historie*, Oslo, Gyldendal

Fodstad, Hjørdis (1996), *I skyggen av Eika*, Oslo, Universitetsforlaget

Frønes, Ivar (2001), *Handling, kultur og mening*, Bergen, Fagbokforlaget

Galåsen, Gustav Martinsen (1985), *Kjør meg til Slottsparken: Roman fra virkeligheten*, 2. utgave, Oslo, Mortensen

Gans, Herbert (2005), "Urbanism and suburbanism as ways of life: A reevaluation of definitions" I: Jan Lin & Christopher Mele (red.), *The Urban Sociology Reader*, s. 42-51, London, Routledge

Glass, Ruth (1964), *London: aspects of change*, London, MacGibbon & Kee

Greenberg, Stephanie W., William M. Rohe, Jay R. Williams (1982), "Safety in urban neighbourhoods: a comparison of physical characteristics and informal territorial control in high and low crime neighbourhoods" I: *Population and Environment*, vol. 5(3) 1982, s.142-165, Human Sciences Press

Greve, Knut (1938), "Vaterland" særtrykk av Norsk Kulturhistorie bind 3, Oslo

Hansen, Lars Emil (2004a), *Bydelen som skiftet ham – Kulturhistoriske bilder av 1900-talls Grünerløkka*, Hovedoppgave i etnologi våren 2004, Institutt for kulturstudier, Universitetet i Oslo

Hansen, Lars Emil (2004b), "Bydelen som "skiftet ham" – Kulturhistorisk blikk på 1900-tallets Grünerløkka" I: *Byminner* Nr. 4/2004, s. 22-47, Oslo Bymuseum

Haslum, Hilde (2005), "Lag, landskaper og tre områder i endring" I: Jonny Aspen (red.) *By og byliv i endring*, s. 177-220, Oslo, Scandinavian Academic Press

Hirschfield, A., K. J. Bowers (1997), "The effect of social cohesion on levels of recorded crime in disadvantaged areas" I: *Urban Studies*, Vol. 34, No. 8, s. 1275-1295, 1997

Holm, Jan og Kvaran, Inge (1987), *Gatebarn*, Oslo, J.W. Cappelens forlag

Jackson, Peter (1995), "Manufacturing Meaning: Culture, Capital and Urban Change" I: Alisdair Rodgers, Steven Vertolec (red.) *The Urban Context*, Oxford, Berg Publishers

Jacobs, Jane (1961) *The Death and Life of Great American Cities*, New York, Random House

Jacobs, Jane (2007), "The uses of sidewalks: Safety", I: Richard T. LeGates og Fredric Stout

(red.), *The City Reader*, s. 114-119, London, Routledge

Jerman, Gunnar (2003), *Akerselva – fra sagatid til opera*, Oslo, Schibsted Forlag

Johannsdottir, Olafia (1925), *De Ulykkeligste – Livssildringer fra Kristiania*, Oslo, E.H. Wangs Forlag

Lin, Jan, Christopher Mele (red.) (2005), *The Urban Sociology Reader*, London, Routledge

Kalleberg, Ragnvald (1996), "Forskningsopplegget og samfunnsforskningens dobbeltdialog"
I: Harriet Holter & Ragnvald Kalleberg (red.) *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*,
Universitetsforlaget

Kjeldstadli, Knut (1990), *Den delte byen: fra 1900 til 1948*, Oslo Bys Historie, bind 4, Oslo, Cappelen

Knain, Jørgen (2003), *Urbane grønnområder og kriminalitet – En studie av Akerselva Miljøpark*, Hovedoppgave ved Institutt for Landskapsplanlegging

Knox, Paul, Steven Pinch (2006), *Urban Social Geography – An Introduction*, 5. utgave, Harlow, Pearson Education Limited

Kuo, Frances E., William C. Sullivan (2001), "Environment and crime in the inner-city: does vegetation reduce crime" I: *Environment and Behaviour* 33(3):343-367

Kuvoame, Moses (2005), *Eikaguttene – Marginalisert etnisk minoritetsungdom i et marginalisert miljø i Oslo*, Oslo, Rusmiddeletatens kompetansesenter

Larssen, Redvald (1946) *Fra Vekterstuen til Møllergaten 19*, Oslo, Aschehoug & Co

Leonardsen, Dag og Bjørn Erik Overrein (1972), "Drukkenskapsarrestundersøkelsen 1970" I: *Stensilserie – Universitetet i Oslo*

Longman Dictionary of Contemporary English (2005), Harlow, Pearson Education

Madanipour, Ali (1998), "Social exclusion and space" I: Ali Madanipour, Göran Cars, Judith Allen (red.) *Social Exclusion in European Cities*, s.75-95, London, Jessica Kingsley Publishers

May, Tim (2001), *Social Research – Issues, Methods and Process*, 3. utgave, Buckingham, Open University Press

Mogstad, Magne (2005), Fattigdom i Stor-Osloregionen – en empirisk analyse, SSB-rapport 2005/11, Statistisk Sentralbyrå

Mork, Hjalmar (1969), "Politiet og løsgjengerne" I: *Løsgjengeromsorgen – en utfordring*, s. 61-67, Oslo, Universitetsforlaget

Myhre, Jan og Knut Kjeldstadli (1995), *Oslo – spenningenes by*, Oslo, Pax

Newman, Oscar (1972), *Defensible Space: Crime Prevention through Urban Design*, New York, Mcmillan

Newman, Oscar (1996), *Creating Defensible Space*, DIANE Publishing

Orderud, Geir (1995), "Sosial strukturering i storbyer", NIBR-rapport 1995:17

Overn, O. M. (1929), *En bok om Vaterland*, Oslo, Strandberg og Co

Pease, Ken (1999), "A review of street lighting – evaluations: crime reduction effects", Criminal Justice Press

Pfhol, Stephen (1994), *Images of Deviance and Social Control*, 2. utgave, New York, McGraw-Hill

Pløger, John (2005), "Etikk og planlegging – en ambivalent relasjon" I: Jonny Aspen (red.), *By og byliv i endring*, s. 313-343, Oslo, Scandinavian Academic Press

Pile, Steve, Christopher Brook, Gerry Mooney (red.) (1999), *Unruly cities*, London og New York, Routledge/The Open University

Putnam, Robert D. (2007), "Bowling alone: America's declining social capital". I: Richard T. LeGrates og Fredric Stout (red.), *The City Reader*, London. Routledge.

Ramsøy, Odd (1969), "Sosiologiske sider ved løsgjengerproblemet I Oslo" I: *Løsgjengeromsorgen – en utfordring*, s.44-57, Oslo, Universitetsforlaget

Ramsøy, Odd, Frank Burman, Per Ole Johansen, Torbjørn Kalleberg (red.) (1971), *På livet – fra filleproletariatet i Oslo*, Oslo, Universitetsforlaget

Robbins, Edward (2005), "Byens transformasjon". I Jonny Aspen (red.), *By og Byliv i endring*, s. 27-53, Oslo, Scandinavian Academic Press

Robbins, Edward (2005), "Et nabolag uten naboskap – virkningene av fornyelsen på Grünerløkka" I: Jonny Aspen (red.) *By og byliv i endring*, s. 223-251, Oslo, Scandinavian Academic Press

Robins, Kevin (1997), "Byens fanger: Hva i all verden er en postmoderne by?" I: Jonny Aspen og John Pløger (red.) *På sporet av byen*, s. 319-349, Oslo, Spartacus

Roninson, Jennifer B., George F. Rengert (2006), "illegal drug markets: The geographic perspective and crime propensity" I: *Western Criminology Review* 7(1) s.20-32, 2006

Røe, Per Gunnar, Frøydis Eidheim, Lene Schmidt (2002), *Sandvika i støpeskjeen. En sosiokulturell studie av stedsutvikling*, NIBR-rapport 2002:14

Røsjø, Ellen (1994), "På tegnebrettet går allting an..." I: *TOBIAS* 3/1994

Røsjø, Ellen (1997), "Byfornyelse på 1980-tallet: Fra leiegårdsforslumming til fornya borettslag" I: *TOBIAS* 3/1997

Røsjø, Ellen (1998), "Akerselva fra rynke til smil" I: *TOBIAS* 2/1998

Røsjø Ellen (2005), ”Sotete arkivskatter på skittent loft”, I: TOBIAS 3/2005

Sandberg, Sveinung (2005), ”Stereotypiens dilemma – Iscenesettelser av etnisitet ’på gata’.”
I: Tidsskrift for ungdomsforskning 5(2):27-46

Sandberg, Sveinung, Willy Pedersen (2005), “Rett fra pikerommet med ransel på ryggen? – Om ungdom som opphold seg rundt Plata”, NOVA-rapport 6/05, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring

Sandberg, Sveinung, Willy Pedersen (2006), *Gatekapital*, Oslo, Universitetsforlaget

Senje, Sigurd (2005), *Akerselva*, Revidert av Morten Jødal, Oslo, Imprintforlaget

Shaw, Clifford Robe, Henry Donald McKay (1969), *Juvenile Delinquency And Urban Areas*, Chicago, University Of Chicago Press

Sibley, David (1995), *Geographies of Exclusion*, London, Routledge

Sigbjørnsen, Sigbjørn og Devold, Simon Flem (1990), *Kroghen*, Cappelen

Silverman, David (2001), *Interpreting Qualitative Data*, 2. utgave, London, Sage Publications

Simonsen, Kirsten (1993), *Byteori og bypraksis*, Akademisk Forlag

Simmel, Georg (2005), ”The metropolis and mental life”, I: Jan Lin, Christopher Mele (red.), *The Urban Sociology Reader*, s. 23-32, London, Routledge

Sæter, Oddrun, Marit Ekne Ruud (2005), *Byen som symbolsk rom – bypolitikk, stedsdiskurser og gentrifisering i Gamle Oslo*, Oslo, Norges byggforskningsinstitutt

Tonboe, J. (1993), *Rummets Sociologi*, Akademisk Forlag

Tönnies, Ferdinand (2005), ”Community and society” I: Jan Lin og Christopher Mele (red.),

The Urban Sociology Reader, s. 16-23, London, Routledge

Ulfrstad, Lars-Marius (1997), "Bostedsløshet i Norge", Byggforsk prosjektrapport

Valstad, Tilla (1951), *Et år i Vaterland*, Oslo, Gyldendal Norsk Forlag

Viland, Christine, Sveinung Sandberg, Willy Pedersen (2007), "Joint, joine, dele, være sammen" I: Sosiologisk Tidsskrift Vol. 15, 317-336, Universitetsforlaget

Wessel, Terje (2000), "Social polarisation and socioeconomic segregation in a welfare state: The case of Oslo" I: Urban Studies, Vol. 37, No. 11, s. 1947-1967, 2000

Wirth, Louis (2007), "Urbanism as a way of life". I: Richard T. LeGates og Fredric Stout (red.). *The City Reader*. London. Routledge

Østerberg, Dag (1998), *Sosiologi og arkitektur*, Oslo, Pax

Andre kilder:

Bjørnøy, Helen: Tale 1.2.2006 (Miljøverndepartementet)

Folmer, Alf (2000), "Byens luktlandskap", www.birkelunden.no

Kommunedelplan 4. Akerselva Miljøpark, 28.11.1990

Kriminalforebyggende Råd (KRÅD) "Kriminalitetsforebyggende sjekkliste for planleggere" (1998)

Norgesglasset NRK P1 30.08.2005

Oslospeilet 2006/6: "Oppdatert levekårsindeks for bydelene i Oslo 2006", s. 4-14

Rapport fra medvirkningsprosjektet høsten 1987. "På Grünerløkka"

Rapport fra Rusmiddeletaten i Oslo: Tiltaksplan for alternativer til rusmiljøene i Oslo sentrum (2002)

Rapport fra Miljøvern departementet (2000), "Sentrumsutvikling"

Rapport fra Rusmiddeletaten i Oslo kommune (2002), "Gjennomgang av rehabiliterings- og omsorgsinstitusjonene"

Aviskilder:

Arbeiderbladet 24.03.1961

Dagbladet 03.03.1965

Aftenposten Aften 16.12.1989: "Uteliggerpresten"

Aftenposten Aften 18.08.1990: "Bomsen samles på østkanten"

Aftenposten Aften 03.08.1994: "Kritikk mot nye tilbud i Oslo øst"

Aftenposten Aften 17.08.1994: "Rusinstitusjoner geografisk spredt"

Aftenposten Aften 08.11.1994: "Indre øst er best, fryktelig kjedelig i vest"

Aftenposten Aften 14.02.1995: "Kulturløft for indre sentrum øst"

Aftenposten Aften 22.02.1995: "To tusen nye i Oslos stoffmiljø"

Aftenposten Aften 16.06.1995: "Basket"

Aftenposten Aften 19.09.1996: "Ungdomsgjengene – Uteseksjonen bekymret"

Aftenposten Aften 25.10.1996: "Statsbygg kjøper "halve Akerselva"'"

Aftenposten Aften 24.09.1999: "Oslo 1000 år – i dag: Bondefanget av skyskrapere"

Aftenposten Aften 24.10.2001: "Unge innvandrere lokkes til narkosalg"

Aftenposten Aften 14.12.2001: "Det beste av Oslo"

Aftenposten Aften 24.05.2002: "Vil flombelyse "Eika"'"

Aftenposten Aften 19.07.2002 (1): "Dop-marked midt i turløype"

Aftenposten Aften 19.07.2002 (2): "Ungdom pusher narko på turgåere"

Aftenposten Aften 19.07.2002 (3): "Han selger hasj for 15 000 til 20 000 kroner hver dag"

Aftenposten Aften 13.05.2003: "I år som i fjor"

Aftenposten Aften 07.07.2003: "Mer lys skal gjøre elva tryggere"

Dagsavisen 20.06.2005: "Politiet advarer mot mer aktivt narkomiljø"

Dagsavisen 04.09.2005: "Et kjempeproblem"

NTBtekst 17.11.2005: "Politiet vil ta hasjkjøperne på Grünerløkka"

Aftenposten Aften 18.11.2005: "Narkoondet ved Anker Bru"

Dagsavisen 18.11.2005: "Narkoløypa skal bli friluftsdrom"

Aftenposten 02.12.2005: "Politiet ber folk om hjelp"
Aftenposten Aften 19.04.2006: "Byggeboom ved Akerselva"
Dagsavisen 03.07.2006: "Økt dopsalg ved Akerselva"
Aftenposten Aften 19.10.2006: "Høye hekker gir skumle parker"
Aftenposten Aften 26.10.2006: "Byens nye kulturåre"
Aftenposten Aften 31.10.2006: "Vil ta elva tilbake"
Dagsavisen 26.11.2006: "Hasjsentral det skulle være park"
Aftenposten Aften 19.01.2007: "Adresse: Akerselva"
Aftenposten Aften 31.01.2007: "Glad for mer overvåkning"
Aftenposten Aften 19.03.2007: "Barnefamilier på vei ut fra Oslo?"
Aftenposten Aften 29.03.2007: "Proteststorm mot sprøyterom"
Dagsavisen 20.08.2007: "Vil ha kjedefri Grünerløkka"

"Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt"

Antall ord i oppgaven: 39 105